ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΥΠΟΒΛΗΘΕΙΣΑ

Τῌ ΕΝ ΕΡΛΑΓΓῌ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚῌ ΣΧΟΛῌ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΥΠΟ

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ.

ΕΝ ΛΕΙΨΙᾼ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ BÄR & HERMANN.
1891.

ΔΑΜΑΣΚΗΝῼ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛῼ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤῌ ΤΗΣ ΕΝ ΜΟΝΑΧῼ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΙΕΡΟΝ.

«Ἐκ στόματος ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις καὶ ἐξ ἰσχυροῦ γλυκύ». *Θεοδώρητος.*

Ἐπὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀφίκετο ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἰς τὸν ἑαυτῆς κολοφῶνα, ἡ Ἑλλὰς ὅμως πρὸ πολλοῦ διέκειτο ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν ἐν παρακμῇ. Τὰ ἀρχαῖα ἁγνὰ ἤθη καὶ ἡ εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς πίστις διετέλουν ἤδη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐξαφανιζόμενα, ἡ δὲ φιλοσοφία παρὰ πάσας τὰς ὑψηλὰς αὐτῆς διδασκαλίας δὲν παρεῖχεν τὸ προσῆκον ἀντάλλαγμα. Ἐν ᾧ δὲ πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (πρβ. Εὐρ. Μηδ. 439 βέβακεν δ' ὅρκων χάρις οὐδ' ἔτ' αἰδὼς Ἑλλάδι τᾷ μεγάλᾳ μένει, αἰθερία δ' ἀνέπτα) καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐπ' αὐτοῦ (Θουκ. 3, 82 κέ.) κατέπιπτον οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν ὕψους, ἤρξαντο μετ' οὐ πολὺ καὶ τὰ τῆς πολιτείας καθιστάμενα ὁσημέραι σκυθρωπότερα. Ἡ μικροπρεπὴς ζηλοτυπία τῶν ἑλληνίδων πολιτειῶν διετέλει καταναλίσκουσα ἐν ἀτελευτήτοις ἔρισιν καὶ ἐμφυλίοις σπαραγμοῖς τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ἐπελθοῦσα δὲ ἡ Μακεδονικὴ δύναμις ἔθαψεν ἐν Χαιρωνείᾳ τὴν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν καὶ μετὰ ταῦτα ἀληθῆ πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακτήσηται ἡ Ἑλλάς. Τὸ ἀρχαῖον καὶ συμφυὲς τοῖς Ἕλλησιν ἐλάττωμα, ἡ ἐσωτερικὴ διχόνοια, καθίστη ἀδύνατον τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάρρωσιν, ὅτε δὲ ἡ ὑπεροχὴ τῶν Μακεδόνων συνετρίβη ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὅπλων, ἐν ἔτει δὲ 146 π. Χ. προσηρτήθη ἡ Ἀχαΐα τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, τότε ἀπέπτη ἀνεπιστρεπτεὶ καὶ ἡ τῆς ἐλευθερίας σκιὰ ἐξ Ἑλάδος, οἱ δὲ παροδικοὶ καὶ ἀπεγνωσμένοι ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνες ἀνδρείων τινῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἕτερον κατώρθωσαν ἢ νὰ πορίσωσιν αὐτοῖς τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Ἐὰν δὲ ἡ Μακεδονικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ κατάκτησις ἐπήνεγκε τῇ ἐλευ-

θερίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὸ θανατηφόρον τραῦμα, ἑτέρωθεν ὅμως ἀνέῳξεν τοῖς Ἕλλησιν νέον στάδιον πνευματικῆς ἐνεργείας καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς ὑφηλίου. Σὺν τῇ ἑλληνικῇ ἐλευθερίᾳ κατέπεσεν ὁ τὰ ἔθνη διαχωρίζων φραγμός, τὴν δὲ διάκρισιν τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων διεδέξατο ὁ κοσμοπολιτισμὸς καὶ τὸ αἴσθημα κοινῆς τύχης καὶ κοινῶν παθημάτων τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ταύτῃ τῇ γενικῇ τῶν λαῶν ὑποδουλώσει καὶ πολιτικῇ κακοδαιμονίᾳ οἱ ἄνθρωποι ἐζήτουν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἠθικὴν παραμυθίαν καὶ ἐπίρρωσιν, ἡ δὲ ἀταραξία καὶ ἀπάθεια τῶν Στωϊκῶν καὶ ἡ αὐτάρκεια καὶ ὑλοζωϊα τῶν Ἐπικουρείων εἶναι αἱ τοῖς χρόνοις τούτοις συνᾴδουσαι διδασκαλίαι. Ὥσπερ δὲ ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διεμορφώθη ἡ σχολὴ τῶν Σκεπτικῶν καὶ Ἐκλεκτικῶν, οὕτως ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἀπετελέσθη ἡ ἕνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀνατολικοῦ πνεύματος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀνεφάνη ἡ Σχολή, ἥτις καλοῦσα ἑαυτὴν κατ' ἀρχὰς ὁτὲ μὲν Πλατωνικήν, ὁτὲ δὲ Πυθαγόρειον μεταπεσοῦσα ὕστερον κατὰ τὴν τρίτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἰς τὸν Νεοπλατωνισμὸν ἀπετέλεσεν τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ὑπολαμβάνοντες δὲ οἱ Νεοπλατωνικοὶ ὅτι ἐν τῷ Πλατωνισμῷ περιλαμβάνεται πᾶσα ἀλήθεια, ἣν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀνεκάλυψεν, διετείνοντο ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Παρμενίδης, ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων συνεφώνουν οὐσιωδῶς τῷ Πλάτωνι, καὶ ἐπειρῶντο δι' ἀλληγορικῶν ἑρμηνειῶν καὶ ἄλλων μέσων νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν ἁρμονίαν ταύτην τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν συστημάτων. Ὥσπερ δὲ ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ αὐτοκρατορίᾳ οἱ διάφοροι λαοὶ ἀπώλεσαν τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἀδυνατοῦσα νὰ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ τέως ἐλευθέρᾳ ἐρεύνῃ προσλαμβάνει θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἡ δὲ παραδοχὴ θείας ἀποκαλύψεως καὶ ἡ ἐπάνοδος καὶ ἡ ἕνωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν θεὸν εἶναι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον τῶν Νεοπλατωνικῶν. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ἀρξαμένης

καὶ τῆς πτώσεως καὶ παρακμῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία ἐχώρει γιγαντιαίοις βήμασιν, ἡ δὲ ἐπιθυμία τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀνωτέραν βοήθειαν διετέλει σφοδροτέρα. Ἐν τοῖς ἀρχαίοις θεοῖς καὶ τῇ θρησκείᾳ οἱ ἄνθρωποι δὲν εὕρισκον τὴν ζητουμένην σωτηρίαν, οὕτω δὲ ἐτύγχανον εἰσαγωγῆς διάφορα ξένα θρησκεύματα καὶ μυστήρια, καὶ μετ᾽ οὐ πολὺ προσέλαβεν ὁ Χριστιανισμὸς τοιαύτην δύναμιν, ὥστε ἀνέλαβε τὸν περὶ ἀρχῆς ἀγῶνα πρὸς τὰς τέως θρησκείας. Οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα εἶναι τῷ Χριστιανισμῷ μᾶλλον συγγενὲς τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ. Ἀμφότερα τὰ συστήματα ταῦτα ἀνεφάνησαν ἐν χρόνοις, ἐν οἷς οἱ λαοὶ ἀπώλεσαν τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν, αἱ δὲ θρησκεῖαι τὴν ἑαυτῶν ἰσχύν, ἐν οἷς τὰ στηρίγματα τοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου κατέπεσον, εἰς δὲ τὸν εὐφυέστατον καὶ σπουδαιότατον τῶν λαῶν τῆς γῆς παρίστατο ζωηρὰ ἡ ἰδέα τῆς παρακμῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐλεύσεως νέου κόσμου, ἔχοντος κοινότητα περιλαμβάνουσαν ἐν ἑαυτῇ πάντας τοὺς ταλαιπωρουμένους λαοὺς καὶ πίστιν ἐπαναπαύουσαν πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς καρδίας καὶ θεραπεύουσαν πάσας τὰς ἀθλιότητας τοῦ παρόντος βίου· ἀμφότερα τὰ συστήματα ὁμολογοῦντα τὰς ἐλλείψεις τῆς γηΐνης ὑπάρξεως, τὰς ἀτελείας τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ματαιότητα παντὸς ἐξωτερικοῦ πράγματος καὶ τὸ ἄπειρον κενὸν τὸ διαχωρίζον τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς θεότητος ἐκζητοῦσι σωτηρίαν ἐν τῇ θείᾳ βοηθείᾳ καὶ ἐν τῇ πίστει εἰς θείαν ἀποκάλυψιν. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐν τοῖς διαφόροις μέσοις, δι᾽ ὧν ἐπειρῶντο νὰ τύχωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ἔγκειται ἡ σφοδρὰ ἀντίθεσις ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων. Ὁ μὲν Χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζει τὴν ἀποκάλυψιν ταύτην ἐν ἱστορικοῖς προσώποις, ὁ δὲ Πλατωνισμὸς ἐν ἀφῃρημέναις μυστικαῖς ἐκστάσεσιν· ὁ Χριστιανισμὸς διδάσκει τὴν κατάβασιν τοῦ θεοῦ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ὁ Νεοπλατωνισμὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ὑπεράνθρωπον θεότητα· ὁ Χριστιανισμὸς κηρύσσει νέαν θρησκείαν καὶ μετασχηματισμὸν τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ δὲ Νεοπλατωνισμὸς πειρᾶται μάτην νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν χρόνων διὰ συστήματος

ἑνοῦντος ἐν ἑαυτῷ τὰς ἰδέας ἁπάντων τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφημάτων καὶ θρησκευμάτων, ἅτινα, ὡς εἰκός, δὲν ἠδύναντο νὰ κωλύσωσι τὸν θάνατον τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἐμφυσήσωσι νέαν ζωήν. Ἐὰν δὲ διὰ τὴν συγγένειαν καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὃν ἐπεδίωκον τὰ εἰρημένα συστήματα, ἀπετέλει ὁ Νεοπλατωνισμὸς πολλοῖς ἐθνικοῖς τὴν γέφυραν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀπὸ τῆς 4ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἔσχε μεγάλην ῥοπὴν ἐπὶ τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, τοὐναντίον οἱ διαμένοντες τῶν Νεοπλατωνικῶν ἐθνικοὶ διέκειντο λίαν πολεμίως τῷ Χριστιανισμῷ, μὴ ἀνεχόμενοι δὲ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ καὶ ὑπολαμβάνοντες, ὅτι πᾶν τὸ ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ἀξέστῳ καὶ ἀπειροκάλῳ τρόπῳ κηρυσσόμενον ἐκέκτηντο ἐν ἁγνοτέρῳ καὶ φιλοσοφικωτέρῳ τύπῳ, παρέρχονται κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας ἄσπονδοι ἐχθροὶ αὐτοῦ.

Εἷς δὲ τῶν πολυμαθεστάτων καὶ δεινοτάτων πολεμίων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ Πορφύριος γεννηθεὶς κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Σευήρου ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 232 ἢ 233 μ. Χ. ἐν Βαταναίᾳ τῆς Συρίας κατά τινας (Hieron. Praef. in Epist. ad Cal. g. E.; IV, α 223 Mart., Χρυσοστ. Ὁμιλ. 6 εἰς Α΄ πρὸς Κορινθ. Montf.), κατὰ πιθανώτερον δὲ λόγον ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης (πρβ. Zeller, Philos. d. Griech. 2, τόμ. 3, μέρ. 2 σελ. 636 σημ. 3). Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, κατὰ τὴν καταγωγὴν ἦν οὐχὶ Ἕλλην, ἀλλὰ Σημίτης. Τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦν Μάλχος (Μέλεχ), ὅπερ ἐξελληνισθὲν ἐγένετο κατὰ πρῶτον μὲν βασιλεύς, ὕστερον δὲ (πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου) Πορφύριος (πρβ. Zeller ἐν τῇ ἄρτι μνημονευθείσῃ σημειώσει) καθ' ὑπαινιγμὸν πρὸς τὴν Τύριον αὐτοῦ πατρίδα. Ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Λογγίνου († 273), ὑπολαμβανομένου τότε ὡς τοῦ μεγίστου κριτικοῦ φιλολόγου καὶ πολυΐστορος, φαίνεται, ὅτι διεμόρφωσεν ὁ Πορφύριος τὴν κριτικὴν αὐτοῦ ὀξύνοιαν καὶ προσεκτήσατο τὰς εὐρείας φιλοσοφικὰς καὶ ἱστορικὰς γνώσεις, δι' ἃς ἀπενεμήθη αὐτῷ ἡ προσηγορία πολυμαθέστατος, καθὰ μαρτυρεῖ οὐ μόνον ὁ Εὐνάπιος σελ. 7 «γραμματικῆς τε εἰς ἄκρον ἁπάσης ὥσπερ ἐκεῖνος (ὁ Λογ-

γῖνος) ἀφικόμενος καὶ ῥητορικῆς . . φιλοσοφίας γε πᾶν εἶδος ἐκματτόμενος», ἀλλὰ καὶ ὁ Αὐγουστῖνος de Civ. Dei XIX, 22, ἔνθα καλεῖται doctissimus philosophorum, καὶ ὁ Κύριλλος κ. Ἰουλ. 1, 19B «ἐπὶ παιδείᾳ κοσμικῇ δόξαν ἔχων παρ' ἐκείνοις οὐκ ἀγεννῆ». Τοὐναντίον δὲ αἱ παρ' Εὐσεβίῳ Προπ. Εὐαγ. 5 14, 5 ἔπαινοι «ὁ γενναῖος Ἑλλήνων φιλόσοφος, ὁ θαυμαστὸς θεολόγος, ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης» κεῖνται εἰρωνικῶς. Ὅτι ὁ Πορφύριος «κομιδῇ νέος ὢν» πιθανῶς περὶ τὸ ἔτος 249—250 μ. Χ. ἠκροάσατο τοῦ Ἀλεξανδρέως Ὠριγένους (πάντως ἐν Καισαρείᾳ ἢ Τύρῳ, οὐχὶ δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἣν ἐκλιπὼν ὁ Ὠριγένης τῷ ἔτει 231, οὐδέποτε πλέον ἐπανεῖδεν) λέγει αὐτὸς παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Ἱστορ. Ἐκκλ. 6, 19, 3 (πρβ. καὶ Vincent. Lir. Commonit. I, 25) καὶ οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει νὰ ἀμφιβάλωμεν περὶ τῆς εἰδήσεως ταύτης, τοὐναντίον δὲ κατανοεῖται πολλῷ μᾶλλον ἡ καταπληκτικὴ τοῦ Πορφυρίου γνῶσις τῶν διδασκαλιῶν καὶ ἐθίμων, τῶν συγγραμμάτων καὶ ἑρμηνειῶν τῶν Χριστιανῶν ἐκ τῆς παραδοχῆς, καθ' ἣν ἔν τινι τοῦ βίου αὐτοῦ περιόδῳ πιθανῶς διατρίβων ἐν Τύρῳ διέκειτο οἰκείως πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἴσως δὲ καὶ ἀκούσας ὡς κατηχούμενος χριστιανικὰς διδασκαλίας ἀνέγνω τὰ ἔργα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοὺς προφήτας τῆς Παλαιᾶς. Ἀπίθανος τοὐναντίον φαίνεται ἡ ἑτέρα διήγησις χριστιανῶν ἱστορικῶν, καθ' ἣν ὁ Πορφύριος ἦν ἐπί τινα χρόνον Χριστιανὸς ἤτοι βαπτισθεὶς ἀπετέλει μέλος τῆς Χριστιανικῆς κοινότητος, ἐξ ὀργῆς δὲ ἐπὶ κακώσει, ἣν ἔπαθεν ὑπὸ Χριστιανῶν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης (πρβ. Σωκράτ. Ἐκκλ. Ἱστ. 3, 23 «Πορφύριος πληγὰς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ὑπό τινων Χριστιανῶν εἰληφὼς καὶ μὴ ἐνεγκὼν τὴν ὀργὴν ἐκ μελαγχολίας τὸν μὲν Χριστιανισμὸν ἀπέλιπε, μίσει δὲ τῶν Χριστιανῶν τυπτησάντων αὐτὸν εἰς τὸ βλάσφημα κατὰ Χριστιανῶν γράφειν ἐξέπεσε, ὡς αὐτὸν Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου ἐξήλεγξεν». Ἀλλ' ὅμως ὁ Αὐγουστῖνος de Civ. Dei X, 20, προσαγορεύων τὸν Πορφύριον quam [virtutem et sapientiam] si vere et fideliter amasses, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam cognovisses, nec ab eius saluberrima humilitate

tumore in flatus vanae scientiae resiluisses φαίνεται, ὅτι δὲν ὑπολαμβάνει τὸν Πορφύριον γενόμενόν ποτε Χριστιανόν, ἀλλὰ ὅτι ἱστάμενός ποτε ἐγγὺς τῷ Χριστιανισμῷ ἀπεπήδησεν αὐτοῦ ἕνεκα δοκησισοφίας), ἀπεσκίρτησε τοῦ Χριστιανισμοῦ γενόμενος ἐξ ἐκδικήσεως ὁ ἄσπονδος τῶν Χριστιανῶν πολέμιος καὶ «ὁ πάντων ἡμῶν ἔχθιστος», ὡς καλεῖ αὐτὸν ὁ Θεοδώρητος. Ἡ εἴδησις αὕτη πρὸς ἐξήγησιν τῆς μεταβολῆς τῶν ἰδεῶν τοῦ Πορφυρίου φαίνεται μὲν ἀπαράδεκτος, ἡ μελαγχολικὴ δὲ τοῦ ἀνδρὸς φύσις καὶ ὁ νοσώδης ἐρεθισμὸς αὐτοῦ συνετέλεσαν μᾶλλον εἰς τοιαύτην μεταβολὴν φρονημάτων, οἵα παρατηρεῖται καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ διδασκαλίαις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐναπίου «πολλὰς γοῦν τοῖς ἤδη προπεπραγμένοις βιβλίοις θεωρίας ἐναντίας κατέλιπε, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι δοξάζειν ἢ ὅτι προϊὼν ἕτερα ἐδόξασεν» καὶ τοῦ Πισίδου «Πορφυρίου γλῶσσα μὲν τεθηγμένη | Γνώμης δὲ φύσις ἀστατεῖν εἰθισμένη». Ἔπιθι ὅμως τὰ εἰρημένα κατωτέρω σελ. 55.

Ὁ Πορφύριος ἄγων τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐκλιπὼν τὸν Λογγῖνον μετέβη κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Γαλλιηνοῦ ἤτοι τὸ 262/3 μετά τινος φίλου Ῥοδίου ὀνόματι Ἀντωνίου ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ῥώμην, ἔνθα εἰσελθὼν εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πλωτίνου ἠξιώθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοιαύτης εὐνοίας, ὥστε προσελήφθη βοηθὸς εἰς τὴν ἐξεργασίαν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ἓξ ἔτη διέτριψεν ὁ Πορφύριος ἐν Ῥώμῃ (263—268), πάσχων δὲ οὐ μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ κατατρυχόμενος ὑπὸ μελαγχολίας, ἐξωθούσης αὐτὸν μέχρι αὐτοκτονίας, ἀπῆλθεν περὶ τὸ ἔτος 269 κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πλωτίνου (πρβ. Πλωτ. β. 11 καί ποτε ἐμοῦ Πορφυρίου ᾔσθετο [Πλωτῖνος] ἐξάγειν ἐμαυτὸν διανοουμένου τοῦ βίου, καὶ ἐξαίφνης ἐπιστάς μοι ἐν τῷ οἴκῳ διατρίβοντι καὶ εἰπών, μὴ εἶναι ταύτην τὴν προθυμίαν ἐκ νοερᾶς καταστάσεως, ἀλλ' ἐκ μελαγχολικῆς τινος νόσου, ἀποδημῆσαι ἐκέλευσε. Πεισθεὶς δ' αὐτῷ ἐγὼ εἰς τὴν Σικελίαν ἀφικόμην, Πρόβον τινὰ ἀκούων ἐλλόγιμον ἄνδρα περὶ τὸ Λιλύβαιον διατρίβειν.) ἀπῆλθεν εἰς Σικελίαν, ἔνθα ἐν Λιλυβαίῳ ἔτυχεν εὐμενοῦς δεξιώσεως παρὰ τῷ ἐξόχῳ καὶ φιλοσοφικῶς συγκεκρο-

τημένῳ ἀνδρὶ Πρόβῳ. Ἐνταῦθα εὗρε θεραπείαν τῆς καταλαβούσης αὐτὸν νόσου, ἔτι δὲ καὶ καιρὸν πρὸς σύνταξιν τῶν 15 κατὰ Χριστιανῶν βιβλίων, ὧν ἡ συγγραφὴ θετέα περὶ τὸ ἔτος 270, τὸ δὲ ἐν αὐτοῖς ὀξύχολον καὶ πικρὸν ὕφος ἐξηγεῖται καὶ ἐκ τοῦ μελαγχολικοῦ χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς βαθμηδὸν ἐπιτελουμένης ἀναρρώσεως. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Πλωτίνου, ὅστις εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἀπέλευσιν τοῦ Πορφυρίου ἐκλιπὼν τὴν Ῥώμην ἐτελεύτησεν περὶ τὸ ἔτος 270 ἐν Καμπανίᾳ. Πρόσκλησιν τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ διδασκάλου Λογγίνου γενομένην πιθανῶς εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλωτίνου πρὸς ἐπάνοδον εἰς Ἑλλάδα ἀπέκρουσεν ὁ Πορφύριος κατὰ καλὴν αὐτοῦ τύχην, διότι ἄλλως εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὴν κακὴν μοῖραν τοῦ Λογγίνου, ὅστις ὀλίγοις ἔτεσιν ὕστερον (273) ἕνεκα τῶν λίαν στενῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὴν Ζηνοβίαν καὶ τὴν Ὀδενάτην διαταγῇ τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν. Ἐν Σικελίᾳ διέτριψεν ὁ Πορφύριος ἱκανὸν χρόνον, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ Εὐσεβίου ἐκκλησ. ἱστ. 4, 19, 2: ὁ καθ' ἡμᾶς ἐν Σικελίᾳ καταστὰς Πορφύριος. Ἡ δὲ περὶ ἐπανόδου εἰς Ἑλλάδα πρόσκλησις τοῦ Λογγίνου (β. Πλωτ. 19) ἐγένετο τῷ Πορφυρίῳ διατρίβοντι ἐν Σικελίᾳ, ἐξ ἧς μετέβη εἰς Τύρον καὶ εἰς Καρχηδόνα (πρβ. πρὸς Μαρκέλ. 3, 4). Ἐν Σικελίᾳ διατρίβων συνέταξε καὶ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Κατηγορίας καὶ τὸ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων (πρβ. π. ἀπ. ἐμψ. 1, 1). Μετὰ ταῦτα ὅμως ὁ Πορφύριος ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐδίδασκεν αὐτόθι λίαν εὐδοκίμως φιλοσοφίαν καὶ ῥητορικήν, ἐξέδωκε τὰ συγγράμματα τοῦ Πλωτίνου (πρβ. Zeller, Philos. d. Griech. 3, 2 σελ. 471) καὶ συνέγραψε τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα τῶν ἑαυτοῦ. Ἐν καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἤγαγεν, ὡς φαίνεται, ἤδη ἐν Σικελίᾳ, σύζυγον τὴν χήραν ἑνὸς φίλου, τὴν Μαρκέλλαν, οὖσαν μὲν ἀκτήμονα καὶ μητέρα θυγατέρων μὲν πέντε, ἀρρένων δὲ δύο, ἀλλὰ ἐπιτηδειοτάτην φύσιν ἔχουσαν πρὸς τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν (πρβ. πρὸς Μαρκέλλαν 1—6), πρὸς ἣν ἔγραψεν 10 μῆνας μετὰ τὸν γάμον τὴν φερώνυμον ἐπιστολήν, ἥτις

γέμει τοσούτων ἀπηχήσεων χριστιανικῶν ἰδεῶν, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ῥοπὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὁ δὲ Baur (Christenthum der drei ersten Jahrh. σελ. 420) ὀρθῶς ὑπολαμβάνει τὸν Νεοπλατωνικὸν Πορφύριον ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπον τοῦ μεταξὺ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας τελουμένου ἀγῶνος, ἐν ᾧ βλέπομεν τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τῶν ἐθνικῶν τὸ μὲν προσιεμένην, τὸ δὲ ἀπωθοῦσαν τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἔργον ἦν, ὡς φαίνεται, ὁ βίος Πλωτίνου, οὐ πολὺ δὲ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ ἀπέθανεν ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸ 72ον ἔτος τοῦ βίου ἤτοι τὸ 303—4, ἀφοῦ πρὶν κατὰ 68ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (301) ἔτυχε τῆς ὑψίστης εὐδαιμονίας τοῦ Νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου ἤτοι τοῦ ἑνωθῆναι καὶ πελάσαι τῷ ἐπὶ πᾶσι θεῷ, τῷ ὑπὲρ νοῦν καὶ πᾶν τὸ νοητὸν ἱδρυμένῳ (β. Πλωτ. 23), ὃν ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Πλωτῖνος τετράκις εἶδεν.

Ἡ πολυμάθεια, ἡ ὀξύνοια, καὶ ἡ ἁγνότης τῶν ἰδεῶν τοῦ Πορφυρίου εἶναι ἀναμφισβήτητα, ἀλλὰ περὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν καὶ τὸ πρωτότυπον τῶν ἰδεῶν ἀπολείπεται πολὺ τοῦ Πλωτίνου. Ἡ σημασία τοῦ Πορφυρίου ἔγκειται οὐχὶ ἐν τῇ αὐτοτελεῖ καὶ περαιτέρω ἀναπτύξει τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ ἁπλοποιήσει τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, οἵαν παρέλαβεν παρὰ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Πλωτίνου. Τὸ διακρῖνον αὐτὸν τοῦ Πλωτίνου εἶναι διττόν, τὸ μὲν ἡ κριτικὴ αὐτοῦ νηφαλιότης, ἣν ἐκτήσατο ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Λογγίνου, καὶ ἡ ἐπόρισεν αὐτῷ τὴν προσηγορίαν τοῦ γραμματικωτάτου καὶ λογιωτάτου τῶν φιλοσόφων (ἴδε σελ. 8 κέ.), τὸ δὲ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἀσκητικὴ διδασκαλία, ἐν ᾗ ἐνορῶνται ἴχνη τῆς σημιτικῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐπαφῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐὰν τὸν σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας τίθησιν ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς (πρβ. σ. 61 κέ.), ἀνευρίσκῃ δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ ἐν ταῖς ταπειναῖς ὁρμαῖς, ἐὰν πᾶν τὸ σαρκικὸν καὶ σωματικὸν ἀποφαίνῃ ὡς γοητείαν, τὴν δὲ ὁμοιότητα πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς αὐτὸν καὶ τὸν πνευματικὸν τόπον (πρὸς τὰ ὄντως οἰκεῖα ἐπανιέναι) ὡς τὸν ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου προορισμόν, μέσα δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου

ὑπολαμβάνῃ τὸν ἠθικὸν ἐξαγνισμὸν καὶ τὴν ἀληθῆ τοῦ θεοῦ γνῶσιν, ἐὰν τὴν μὲν πίστιν εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν (τιμᾶν τὸ θεῖον κατὰ τὰ πάτρια) ὡς τὴν ὑψίστην εὐσέβειαν, τὴν δὲ ὁδηγίαν τοῦ πλήθους εἰς τὸν θεὸν κηρύττῃ ὡς ἀσέβειαν, ἐὰν τὰ θαύματα καὶ τὰς μαγείας καταπολεμῇ ἀποτρέπων ἀπὸ θεουργικῶν καὶ μαντικῶν πράξεων, ἐὰν ὡς ἀληθῆ λατρείαν τοῦ θεοῦ λέγῃ τὴν ἀρεστὴν τῷ θεῷ, ὡς ἀληθῆ εὐχὴν τὴν ἀναπεμπομένην ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ ὡς ἀληθῆ θυσίαν τὴν ἁγνότητα τῶν πράξεων καὶ διανοημάτων, ἐὰν νομίζῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀληθῆ ναόν, κόσμημα δὲ αὐτοῦ τὴν σοφίαν, τὸν δὲ σοφὸν τὸν ἀληθῆ ἱερέα καὶ φίλον τοῦ θεοῦ (μόνος ἱερεὺς ὁ σοφός, μόνος θεοφιλής, μόνος εἰδὼς εὔξασθαι), ἐὰν τὴν πίστιν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα ἐκδέχηται ὡς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τῆς πρὸς τὸν θεὸν κοινωνίας, ἐὰν τὴν ὠφέλειαν τῶν παθημάτων ἐγκωμιάζῃ ὡς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιθυμῇ χάριν τῆς ψυχῆς τὴν θυσίαν τοῦ σώματος (ὧν γὰρ ἕνεκεν ζῆν ἐθέλεις καὶ ἀποθανεῖν μὴ κατόκνει), ταῦτα πάντα καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια διδάγματα, ἀπαντῶντα ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πορφυρίου, μάλιστα δὲ ἐν τῷ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων καὶ ἐν τῷ πρὸς Μαρκέλλαν, εἶναι οὐχὶ ἁπλαῖ ἀπηχήσεις χριστιανικῶν ἰδεῶν καὶ χωρίων τῶν ἱερῶν γραφῶν, οἷαι πολλαὶ εὕρηνται ἐν τῇ ἐθνικῇ φιλοσοφίᾳ ἕνεκα τοῦ σπερματικοῦ λόγου, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τοιαῦται καὶ ἄλλαι παρεμφερεῖς ἐκφράσεις τοῦ Πορφυρίου (ἴδε τὴν κατάταξιν αὐτῶν σελ. 53 κέ., ὑπὸ Kellner ἐν Theol. Quartalschrift 1865 σελ. 60 καὶ ἑξῆς καὶ ὑπὸ Ullmann ἐν Stud. u. Kritiken 1832, σελ. 376 κέ.) κατανοοῦνται ἐν ἀνθρώπῳ, ὅστις ἱστάμενος ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῆς ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς φιλοσοφίας καὶ κατέχων ἀπέναντι τούτων κριτικὴν καὶ ἐκλεκτικὴν θέσιν προσλαμβάνει μὲν ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ συμπαθὲς αὐτῷ, ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ μορφὴν καὶ τοὺς τύπους, εἰς τὰς γνώμας τῶν Χριστιανῶν περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ διάκειται οὕτω ξένως καὶ πολεμίως, ὥσπερ καὶ εἰς τοὺς μύθους καὶ πλεῖστα σύμβολα τῆς θρησκείας τῶν ἐθνικῶν. Ἡ ἐκλεκτικὴ αὕτη θέσις διακρίνει τὰ

μάλιστα τὸν Πορφύριον τῶν ἄλλων ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι μὴ ἀπορρίπτων τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἐντελῆ ἀπάτην καὶ γοητείαν, ὅπερ ἐποίει ὁ Κέλσος (πρβ. Baur, Dogmengesch. σ. 304), ἀλλ' ἀνευρίσκων ἐν αὐτῷ ποιάν τινα συγγένειαν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεῖόν τι καὶ ὑψηλὸν περιωρίζετο εἰς μερικὴν προσβολὴν σημείων τινῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἕνεκα τούτου ἡ προσβολὴ αὐτοῦ ἦν μᾶλλον φοβερὰ (πρβ. Keim, Celsu's wahres Wort σελ. 175, 1). Κυρίως δὲ προσέβαλεν ὁ Πορφύριος τὰ συγγράμματα τῶν Χριστιανῶν ἀνευρίσκων ἐν αὐτοῖς μετὰ κριτικῆς ὀξυνοίας ἀντιφάσεις ἀνατρεπούσας τὸ θεόπνευστον αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ σκεπτικὸς Πλατωνικὸς Κέλσος ἐν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ ἀπέρριπτεν ἄρδην τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἀπατηλὴν καὶ παράφρονα θρησκείαν, ὁ δὲ Ἰουλιανὸς (περὶ τὸ 363) ἐν τῇ μωρίᾳ τῶν Γαλιλαίων οὐδὲν ἕτερον ἐνορᾷ ἢ μᾶζαν τῶν χειρίστων στοιχείων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἐθνισμοῦ, ἣν ὡς ἀντικειμένην τῇ προόδῳ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστος πεπαιδευμένος ὤφειλε νὰ καταπολεμήσῃ, τοὐναντίον ὁ Πορφύριος κατέχων ἐκλεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἐθνισμοῦ καὶ ἀποδεχόμενος ἐν τοῖς καθόλου τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ κατακρίνει δριμέως μέρη τινὰ τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας πειρώμενος νὰ ἀποχωρίσῃ τὴν ἀρχικὴν ἀλήθειαν τοῦ μετὰ ταῦτα προστεθέντος ψεύδους. Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοὐλάχιστον ἐν τῇ γνησίᾳ κατ' αὐτὸν διδασκαλίᾳ τοῦ Χριστοῦ, παραδέχεται ὁ Πορφύριος στοιχεῖα ἀληθείας ἀναγνωρίζων ἐν τῷ Ἰησοῦ τὸν μέγιστον τῶν θρησκευτικῶν ἀναμορφωτῶν, ἐν δὲ τῷ ἐπὶ γῆς αὐτοῦ βίῳ θείαν ἀποκάλυψιν (ἐπιδημία εἰς ἀνθρώπους θεοῦ), μετὰ μείζονος ὅμως σφοδρότητος καταπολεμεῖ ἰδέας τινὰς τῆς νέας θρησκείας, αἵτινες ἀντιφάσκουσαι, ὡς νομίζει, πρὸς ἑαυτὰς εἶναι ἀνάξιαι τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ἱστορικὰς παραδόσεις τὰς ἀπαντώσας παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς καὶ τοῖς βιβλίοις αὐτῶν ὑπελάμβανεν ὡς αὐθαίρετα πλάσματα καὶ ἀνάξια μυθολογήματα. Οὕτω τοίνυν ἡ θέσις τοῦ Πορφυρίου πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι παντάπασιν διάφορος τῆς τοῦ Κέλσου παρὰ πάσας τὰς ὁμοιότητας αὐτῶν. Περὶ τῆς

σχέσεως τῶν μεταγενεστέρων πολεμίων τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τοὺς προτέρους ἐπραγματεύθη ἐκτενῶς ὁ Keim (σελ. 259 τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος βιβλίου), εἰ καὶ μᾶλλον ἐξαίρει τὰς ὁμοιότητας ἢ τὰς διαφοράς. Πλὴν τοῦ Πορφυρίου ἐξετάζει καὶ τὸν 35 ἔτη μετ' αὐτὸν (305) ἀναφανέντα Νεοπλατωνικὸν Ἱεροκλέα, οὗ οἱ «λόγοι φιλαλήθεις» ἀπώλοντο ὡσαύτως, ἔτι δὲ καὶ τὸν παρὰ Λακταντίῳ μνημονευόμενον ἀνώνυμον φιλόσοφον (304), τὸν πρότερον ἡμαρτημένως πρὸς τὸν Πορφύριον ταὐτιζόμενον. Τὸν Ἱεροκλέα καὶ τὸν ἀνώνυμον φιλόσοφον ὑπαινίσσεται προφανῶς ὁ Λακτάντιος λέγων Inst. 5, 2—3: Ego quum in Bithynia oratorias literas accitus docerem — duo exstiterunt, qui jacenti atque adjectae veritati — insultarent. Περὶ τοῦ ἀνωνύμου λέγει ὁ Λακτάντιος αὐτόθι: tres libros evomuit contra nomen christianum, περὶ δὲ τοῦ Ἱεροκλέους καίπερ μὴ ὀνομάζων αὐτὸν διαρρήδην γράφει αὐτόθι: composuit duos libellos non contra Christianos, sed ad Christianos, in quibus ita falsitatem scripturae s. arguere conatus est, tanquam esset sibi tota contraria. Nam quaedam capita, quae repugnare sibi videbantur exposuit, adeo multa adeo intima enumerans, ut aliquando ex eadem disciplina fuisse videatur κτλ. κτλ. Τὴν μείζονα ὁμοιότητα πρὸς τὸν Κέλσον ἐμφαίνει ὁ Ἱεροκλῆς καθ' ὅσον γινώσκομεν τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ τὸ μὲν ἐκ τοῦ Εὐσεβίου, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Λακταντίου (πρβ. Herzog's Real-Encycl. τόμ. 6, 76). Παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ ἀναμιμνήσκει τὸν Κέλσον 1) ἡ ἐπιγραφὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου (ἐγκώμιον τοῦ ὑψίστου θεοῦ), 2) ἡ Χριστολογία ἤτοι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Χριστοῦ ὡς μάγου καὶ ἀλαζόνος κηρύξαντος ἑαυτὸν θεὸν ἀνατρεπομένη διὰ τοῦ Ἀριστέου, Πυθαγόρου καὶ Ἀπολλωνίου, 3) ἡ παράστασις τῶν Ἀποστόλων ὡς ἀμαθῶν ἁλιέων καὶ σπερμολόγων ἀπατεώνων (tamquam fallaciae seminatores Lactant. 5, 2), 4) αἱ ἀντιφάσεις τῆς Γραφῆς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος εἶναι, ἐν ᾧ ὁ Ἱεροκλῆς προσωμοίαζε μᾶλλον τῷ Πορφυρίῳ ἢ τῷ Κέλσῳ, ἡ δὲ ὁμοιότης φαίνεται, ὅτι ἦν τοιαύτη, ὥστε ὁ Εὐσέβιος λέγει περὶ τοῦ Ἱεροκλέους, ὅτι πλὴν τῆς (ἐκ τοῦ Φιλοστράτου παραληφθείσης) παρομοιώσεως

τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ἀπολλώνιον οὐδὲν ἴδιον προηνέγκατο, ἀλλ' ἀντέγραψεν λέξεις καὶ ἐννοίας ἐξ ἄλλων συγγραφέων, ἑπομένως ἐκ τοῦ Κέλσου καὶ Πορφυρίου. Τοὐναντίον δὲ ὁ Πορφύριος ὢν οὐ μόνον ἀρχαιότερος καὶ σπουδαιότερος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρωτότυπος καὶ αὐτοτελὴς τοῦ τε Ἱεροκλέους καὶ τοῦ ἐκ Βιθυνίας ἀνωνύμου φιλοσόφου, διὰ τοῦ σαφοῦς καὶ χαρίεντος αὐτοῦ λόγου, διὰ τῆς ἐπικρίσεως συγκεκριμένων πραγμάτων ἀποφεύγων τὴν γενικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ καταδίκην παρίσταται οὐ μόνον σχεδὸν ἴσος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὀρθοτέρας ἐκτιμήσεως τῶν ἠθικῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἰδεῶν καὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ Χριστοῦ ἀνώτερος τοῦ Κέλσου, καίπερ ὁμολογητέον, ὅτι ἐν τῇ διατηρήσει τῆς πατρίου θρησκείας (πρὸς Μαρκέλ. 18), ἐν τῇ ἀποδείξει ἀντιφάσεων ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἐν τῇ καταπολεμήσει πλαστῶν προφητειῶν καὶ χριστιανικῶν ἀλληγοριῶν (Εὐσεβ. 6, 19), ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, γεννηθέντος ἐκ γυναικὸς καὶ ἀποθανόντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ (August. civitat. Dei 10, 28), ἐν τῇ ἀντιθέσει τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν (Εὐσεβ. Εὐαγ. προπ. 5, 1) καὶ τὸν Πυθαγόραν ἀναμιμνήσκει πολλαχῶς τὸν Κέλσον, ὥσπερ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, οἷον τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πάσχοντος ὡς ἀθανάτου καὶ ἀξίου νὰ κηρύξῃ τὸν ὕψιστον θεὸν (August. civit. Dei 19, 23), δύναται νὰ ὑποληφθῇ ὡς συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Κέλσου. Πρβ. καὶ Ehrenfeuchter, Progr. de Celso 1848 καὶ Christenthum und moderne Weltanschauung 1876, σελ. 99 κέ.

Ὁ Πορφύριος ἦν πολυγραφώτατος. Ὁ Φαβρίκιος (Bibl. Gr. 5, 729) ἀριθμεῖ 14 συγγράμματα ἐκδεδομένα, 4 ἀνέκδοτα καὶ 43 ἀπολωλότα, ἐν συνόλῳ 61, ὁ δὲ Κλίντων (Fasti Romani σελ. 298 κέ.) μνημονεύει μὲν τὸν αὐτὸν ἀριθμόν, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ τάξει ἤτοι 1) περὶ Ὁμήρου 8, 2) περὶ Πλάτωνος 4, 3) περὶ Ἀριστοτέλους 10, 4) Γραμματικὰ καὶ φιλολογικὰ 7, 5) λοιπὰ ἔργα 32, ἐν οἷς περιελαμβάνοντο: πρὸς Ἀνεβὼ τὸν Αἰγύπτιον, περὶ ἀγαλμάτων, πρὸς Μαρκέλλαν γυναῖκα, περὶ ἀνόδου ψυχῆς, περὶ τοῦ γνῶθι σεαυτόν, φιλόσοφος ἱστορία (ἧς μέρος ἦν ὁ διασωθεὶς

βίος Πυθαγόρου, πρβ. Müller, Fragm. Histor. gr. 3, 689 κέ. καὶ Aug. Müller, Die griech. Philosophie in der arabischen Ueberlieferung σελ. 24 κέ., ἔνθα ἀποδείκνυται Συριακὴ τοῦ ἔργου μετάφρασις), Πλωτίνου βίος, περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, περὶ τῆς ἐκ λογίων (= χρησμῶν) φιλοσοφίας, καὶ τέλος κατὰ Χριστιανῶν λόγοι πέντε καὶ δέκα.

Ἐν θεολογικῇ ἔριδι πρὸς τὸν ἐν Ἁμβούργῳ ἱερέα Goetze λέγει ὁ Lessing περὶ τοῦ Πορφυρίου τάδε. «Ἐκ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων, τῶν κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας γραψάντων κατὰ Χριστιανισμοῦ, ἀναμφιβόλως ὁ Πορφύριος ἦν ὁ ἐπικινδυνώτατος, ἴσως δὲ καὶ ὁ ὀξυνούστατος καὶ πολυμαθέστατος, διότι τὰ κατὰ Χριστιανῶν πέντε καὶ δέκα αὐτοῦ βιβλία συλλεγέντα ἐπιμελῶς τῇ διαταγῇ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Θεοδοσίου ἐπυρπολήθησαν, οὐδὲν δὲ ἀπόσπασμα αὐτῶν διεσώθη ἡμῖν. πλὴν δὲ τούτων καὶ τὰ ἔργα τριάκοντα καὶ πλέον συγγραφέων γραψάντων κατ' αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ἄνδρες φέροντες μεγάλα ὀνόματα, ἀπώλοντο, ἴσως διότι ἐμνημόνευον πολλὰ καὶ μεγάλα τεμάχια τοῦ πολεμίου αὐτῶν, ὅστις παντὶ σθένει ἔδει νὰ γένηται ἐκποδών. Ἐὰν ὅμως ᾖ ἀληθές, ὅπερ ὁ Isaac Vossius ἐπειρᾶτο νὰ πείσῃ τὸν Salvius (πρβ. Ritmeieri Conrigiana Epistolica σελ. 74), ὅτι διεσῴζετο ἓν ἀντίτυπον τούτων τῶν φοβερῶν βιβλίων τοῦ Πορφυρίου ἀποκείμενον ἐν τῇ Μεδικείῳ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας καὶ τηρούμενον οὕτω μυστικῶς, ὥστε οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναγνῷ αὐτὸ καὶ ἀνακοινώσῃ τι περὶ αὐτοῦ τῷ κόσμῳ, τότε τῇ ἀληθείᾳ ἐπεθύμουν . . ὢν συγχρόνως βιβλιοθηκάριος καὶ μέγας δοὺξ τῆς Φλωρεντίας καὶ καταργῶν τοιαύτην ἀπαγόρευσιν βλαβερὰν τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῷ Χριστιανισμῷ νὰ ἐξετύπουν ὡς τάχιστα τὸν Πορφύριον». Ὅτι ἐν τῇ θέρμῃ καὶ τῇ σπουδῇ τῆς ἔριδος διπλῷ ἁμαρτήματι περιέπεσεν ὁ Lessing ἀρνηθεὶς πρῶτον μὲν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἑνὸς ἀποσπάσματος τοῦ Πορφυρίου, εἶτα δὲ πιστεύσας τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ Ψευδοδέξτρου παρεδέξατο πλείονας τῶν 30 κατὰ Πορφυρίου γραψάντων, ἐν ᾧ ἱστορικῶς 4 μόνον τοιοῦτοι μαρτυροῦνται, ἤτοι ὁ Μεθόδιος, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἀπολλινάριος καὶ ὁ Φιλοστόργιος, τοῦτο κατέ-

δειξεν ὁ Jacob Bernays ἐν τῷ σπουδαίῳ αὐτοῦ βιβλίῳ περὶ Πορφυρίου καὶ Θεοφράστου (Theophrastos, Schrift über die Frömmigkeit, ein Beitrag zur Religionsgeschichte 1866, πρβ. καὶ Jahrb. f. Deutsche Theologie τόμ. 11 σελ. 782 κέ.). Ἐὰν ὅμως ὁ Bernays (σελ. 134) λέγει ὅτι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἐπεχείρησε νὰ συλλέξῃ εὐσυνόπτως τὰ οὐχὶ μὲν πολυάριθμα, ἀλλ' ὅμως ἐν μέρει λίαν ἐκτενῆ ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ Χριστιανῶν βιβλίου τοῦ Πορφυρίου, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἐπιθυμία τοῦ συλλέξαι τὰ ἀποσπάσματα καὶ ἐξαγαγεῖν ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα περὶ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ κατὰ Χριστιανῶν καὶ τὰ κύρια σημεῖα, καθ' ὧν ἀπευθύνετο ἡ προσβολή, δὲν ἔλειπεν οὔτε παρὰ τοῖς θεολόγοις οὔτε παρὰ τοῖς φιλολόγοις, δυστυχῶς ὅμως τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν μέχρι τοῦδε ἀνεπαρκῆ, ἡ δὲ ἀποκατάστασις τοῦ βιβλίου τοῦ Πορφυρίου ἐκ τῶν κατ' αὐτοῦ γενομένων ἀναιρέσεων τῶν Χριστιανῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν, οἷα ἐγένετο ὑπὸ Keim ἐν τῷ περὶ Κελσου ἔργῳ αὐτοῦ. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Keim πάνυ πενιχρὰ εἶναι τὰ γενόμενα πρὸς συλλογὴν τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Πορφυρίου περιοριζόμενα οὐσιωδῶς εἰς τὰ γραφέντα κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ Lucas Holstein ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς πραγματείας αὐτοῦ de vita et scriptis Porphyrii, Bonn 1650. Ἐκ τῶν νεωτέρων μνημονευτέον τὸν Baur ἐν τῇ Kirchengeschichte der 3 ersten Jahrh. σελ. 420 κέ., Dogmengeschichte τόμ. 1 σελ. 302 κέ., τὸν Ullmann ἐν Studien und Kritiken 1832 σελ. 376 κέ., τὸν Kellner ἐν Tübinger Quartalschrift 1865 τεῦχος 1 καὶ ἐν τῷ Hellenismus u. Christenthum 1866 σελ. 183 καὶ τέλος τὸν Κλίντωνα ἐν Fasti Romani 1850 τόμ. 2 σελ. 298 κέ. καὶ 301 κέ. καὶ Wagemann ἐν Jahrb. d. Theol. 1878.

Περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν βιβλίων τοῦ Πορφυρίου ἐποιήσατο ὁ Keim (Celsus wahres Wort σελ. 172 κέ.) τὰς ἀκριβεστάτας ἐρεύνας συμπληρώσας καὶ ἐπανορθώσας τὰς ἀρχαιοτέρας εἰδήσεις τοῦ Gothofredus καὶ Holstein. Κατὰ τὸν Σωκράτην (Ἐκκλ. ἱστ. 1, 9) τὰ συγγράμματα τοῦ Πορφυρίου ἦσαν σχεδὸν

ἠφανισμένα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κωνσταντίνου (ἀφανισθῆναι τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα). Ὅτι ὅμως ἡ ῥῆσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ κατὰ γράμμα ἐξάγεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι πολλῷ ὕστερον ὁ Ἀπολλινάριος καὶ Φιλοστόργιος ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνατρέψωσιν τὰς δοξασίας τοῦ Πορφυρίου. Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐχὶ μόνον τὸ μῖσος τοῦ ὑπερισχύσαντος καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τοῦ Κελσου καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον καταλαβόντος Χριστιανισμοῦ παρεσκεύασε κατὰ τὴν 4 καὶ 5 ἑκατονταετηρίδα τὴν λήθην καὶ καταστροφὴν τῆς ἀντιχριστιανικῆς φιλολογίας, διότι πρὸς τοῦτο συνετέλεσε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χρυσοστόμου (Λόγ. εἰς τὸν Μακ. Βαβύλαν σελ. 536 κέ. Mign.: τοσοῦτος ἐστι τῶν ὑπ' αὐτῶν [τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ῥητόρων] γεγραμμένων ὁ γέλως. ὥστε ἀφανισθῆναι καὶ τὰ βιβλία πάλαι καὶ ἅμα τῷ δειχθῆναι καὶ ἀπολέσθαι τὰ πολλά. Εἰ δὲ ποτέ τι καὶ εὑρεθείη διασωθέν, παρὰ Χριστιανοῖς τοῦτο σωζόμενον εὕροι τις ἂν κτλ.) οὐχ ἥκιστα ἡ ἀδιαφορία τῶν Ἐθνικῶν, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἀκριβῶς οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν οἱ φροντίζοντες περὶ διασώσεως τῆς ἐριστικῆς ἐκείνης φιλολογίας ἕνεκα ἀπολογητικῶν λόγων. Τέλος ὅμως περὶ τὰ μέσα τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος ἡ εὐσεβὴς βαρβαρότης (βλ. Hase K. G. σελ. 54[9]) τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας τὰ 15 βιβλία τοῦ Νεοπλατωνικοῦ Πορφυρίου. Ἐν ᾧ ὁ Κωνσταντῖνος ἠρκέσθη ἐν ἔτει 325 νὰ πυρπολήσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ αἱρετικοῦ Ἀρείου, ἐπὶ δὲ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Κωνσταντίου καὶ Κώνστα ὁ Χριστιανὸς ζηλωτὴς Firmicus Maternus μάτην ἔδωκε τὸ 347 τὸ σύνθημα εἰς ἐντελῆ ἐκρίζωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὴν εἰρημένην μαρτυρίαν (πρβ. καὶ Ὁμιλ. 6 εἰς τὴν πρὸς Κορινθ. ἐπιστ. παρὰ Lomm. 6 καὶ Ἱερών. ep. ad Magn. παρὰ Spem. σημ. 4) λέγει, ὅτι τὰ πολέμια βιβλία ὑπῆρχον μᾶλλον παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἢ τοῖς ἐθνικοῖς, τοὐναντίον ἐν τῇ 5ῃ ἑκατονταετηρίδι οὐ πολὺ μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ αἱρετικοῦ Νεστορίου (435) καὶ δὴ ἐν ἔτει 448 κατεδικάσθησαν εἰς πυρπόλησιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου καὶ Βαλεντιανοῦ

τοῦ τρίτου τὰ πολέμια τοῦ Χριστιανισμοῦ βιβλία καὶ μάλιστα τὰ τοῦ Πορφυρίου. Τῇ 16 Φεβρουαρίου 448 ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ὅπως πυρποληθῶσι πάντα τὰ ἀντίτυπα τῶν βιβλίων τοῦ μανιώδους Πορφυρίου καὶ τῶν ἄλλων πολεμίων πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τῶν ψυχῶν βλάβης, τῇ δὲ 18ῃ Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 448 ἀνεγνώσθη ἡ διαταγὴ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐρημιτῶν ἐκκλησίαις, οὕτω δὲ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καθίσταται γενικὸν καὶ μετ' οὐ πολὺ σιγᾷ ἡ ἀπολογία τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν πολεμίων αὐτῶν, τὸ δὲ περίεργον ὅτι καὶ αἱ περιώνυμοι ἀναιρέσεις τοῦ Μεθοδίου καὶ Εὐσεβίου, τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ Φιλοστοργίου, ἔτι δὲ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ (363) χριστιανικῶν βιβλίων περιῆλθον εἰς ἀπώλειαν καὶ ἀπὸ σκοποῦ λήθην καὶ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πορφυριανοῦ διεσώθη ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἐπιγενομένων ὡς τοῦ χειρίστου ἐχθροῦ τῶν Χριστιανῶν. Οὕτω τοίνυν ἐκ τῶν κατὰ Χριστιανῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἐθνικῶν διεσώθη μέχρις ἡμῶν μόνον τὸ τοῦ Λουκιανοῦ (περὶ τῆς Περεγρίνου τελευτῆς 11—16) ὡς ἀλώβητος κληρονομία τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων. Ἐν ᾧ δὲ τὴν διατήρησιν τῆς κατὰ τῶν χριστιανῶν χλεύης αὐτοῦ ὀφείλει ὁ Λουκιανὸς τὸ μὲν εἰς τὴν ἀπόκρυψιν αὐτῆς ἐν τῇ σατίρᾳ τοῦ κυνικοῦ φιλοσόφου, τὸ δὲ εἰς τὴν συριακὴν αὐτοῦ εὐφυολογίαν καὶ τὴν ἀττικὴν χάριν, δι' ὧν ἔτερψε ὡς ἀρχαῖος Βολταῖρος πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ παρέσχε τοῖς Χριστιανοῖς νέα ὅπλα κατὰ τῶν μωριῶν τῆς ἐθνικῆς εἰδωλολατρείας, τοὐναντίον ἐξηφανίσθη πᾶσα ἡ λοιπὴ ἀντιχριστιανικὴ φιλολογία ἄρδην, εἰ καὶ σποραδικά τινα ἀντίτυπα αὐτῆς διεσῴζοντο ἐπὶ τοῦ Φωτίου (870).

Περὶ δὲ τοῦ περιεχομένου ἑκάστου τῶν 15 κατὰ Χριστιανῶν βιβλίων τοῦ Πορφυρίου καὶ τῆς οἰκονομίας καί κατατάξεως τῶν ἰδεῶν τοῦ ὅλου συγγραμματος δυνάμεθα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἀποσπασμάτων ἀτελῆ μόνον ἰδέαν νὰ σχηματίσωμεν. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ φαίνεται ὅτι ὁ Πορφύριος πρὸ πάντων ἐξήταζε τὰς ἀντιφάσεις καὶ ἐναντιώσεις τῶν ἱερῶν Γρα-

φῶν, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Χριστιανῶν σὺν αὐτῷ τῷ Χριστιανισμῷ δὲν κατάγονται παρὰ τοῦ θεοῦ, διότι παρὰ τοῦ θεοῦ τῆς πηγῆς τῆς ἀληθείας δὲν δύναται νὰ ἐξελθῃ ἀντίφασις. Ἐνταῦθα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπραγματεύετο τὴν γνωστὴν περὶ περιτομῆς ἔριδα τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου (πρβ. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτας κεφ. 2), μεμφόμενος δὲ τῷ μὲν Πέτρῳ πλάνην, τῷ δὲ Παύλῳ θρασύτητα ἐξήγαγεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἐὰν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐκκλησίας μὴ συνεφώνουν ἀλλήλοις, τότε ἅπαν τὸ χριστιανικὸν οἰκοδόμημα ἐρείδεται ἐπὶ ἐπισφαλῶν θεμελίων. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Πορφυρίου ἀναφέρεται τὸ προοίμιον τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Ἱερωνύμου εἰς τὴν π. Γαλάτ. ἐπιστ. λέγοντος: Quod nequaquam intelligens Bataneotes et sceleratus ille Porphyrius in primo operis sui adversum nos libro Petrum a Paulo obiecit esse reprehensum, quod non recto pede incederet ad evangelizandum: vollens et illi maculam erroris inurere et huic procacitatis: et in commune ficti dogmatis accurare mendacium, dum inter se ecclesiarum principes dissident. Ὅμοια ἐπαναλαμβάνει ὁ Ἱερώνυμος αὐτόθι κεφαλαίῳ 2, ἐν δὲ τῇ 89 ἐπιστολῇ πρὸς Αὐγουστῖνον λέγει: Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi epistolam Pauli ad Galatas interpretatur et ceteri deinceps interpretes sunt secuti, illa vel maxime causa subintroducunt, ut Porphyrio respondeant blasphemanti: qui Pauli arguit procacitatem, quod principem apostolorum Petrum ausus ist reprehendere et arguere in faciem ac ratione constringere, quod nale fecerit: id est in eo errore fuerit, in quo fuit ipse qui alium arguit delinquentem. Καὶ μετ' ὀλίγα ἐπάγει ὁ Ἱερώνυμος αὐτόθι: Ego, imo alii ante me exposuerunt causam ostendentes honestam dispensationem; ut et Apostolorum prudentiam demonstrarent et blasphemantis Porphyrii impudentiam coercerent, qui Petrum et Paulum puerili dicii inter se pugnasse certamine: imo exarsisse Paulum in invidiam virtutem Petri

κτλ. Ὅμοια δὲ ἀναγινώσκονται καὶ ἐν τέλει τοῦ 14 βιβλίου τῶν εἰς Ἡσαΐαν ὑπομνημάτων τοῦ Ἱερωνύμου.

Περὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ δευτέρου βιβλίου οὐδὲν ἀπόσπασμα διεσώθη. Τὸ δὲ τρίτον βιβλίον ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν κατακρῖνον ἰδίᾳ τὴν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς συνήθη ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν, δι' ἧς π. χ. ὁ Ὠριγένης τῇ καθαρᾷ καὶ σαφεῖ ἐννοίᾳ τῶν βιβλίων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ὑπέβαλε κατὰ τὸν Πορφύριον ὑπερανθρώπινα μυστήρια. Γινώσκομεν περὶ τοῦ τρίτου βιβλίου τὴν μακρὰν περὶ Ὠριγένους περικοπήν, τὴν διασωθεῖσαν παρ' Εὐσεβίῳ ἐκκλ. ἱστορ. 6, 19 «τί δεῖ ταῦτα λέγειν (πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Ὠριγένους παιδείας), ὅτε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς ἐν Σικελίᾳ καταστὰς Πορφύριος, συγγράμματα καθ' ἡμῶν ἐνστησάμενος, καὶ δι' αὐτῶν τὰς θείας γραφὰς διαβάλλειν πεπειραμένος, τῶν τε εἰς αὐτὰς ἐξηγησαμένων μνημονεύσας, μηδὲν μηδαμῶς φαῦλον ἔγκλημα τοῖς δόγμασιν ἐπιβαλεῖν δυνηθείς, ἀπορίᾳ λόγων ἐπὶ τὸ λοιδορεῖν τρέπεται καὶ τοὺς ἐξηγητὰς ἐνδιαβάλλειν, ὧν μάλιστα τὸν Ὠριγένην· ὅν κατὰ τὴν νέαν ἡλικίαν ἐγνωκέναι φήσας διαβάλλειν μὲν πειρᾶται, συνιστῶν δ' ἄρα τὸν ἄνδρα ἐλάνθανε, τὰ μὲν ἐπαληθεύων, ἐν οἷς οὐδ' ἑτέρως αὐτῷ λέγειν ἦν δυνατόν, τὰ δὲ καὶ ψευδόμενος, ἐν οἷς λήσεσθαι ἐνόμιζε, καὶ τοτὲ μὲν ὡς Χριστιανοῦ κατηγορῶν, τοτὲ δὲ τὴν περὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα ἐπίδοσιν αὐτοῦ διαγράφων· ἄκουε δ' οὖν ἅ φησι κατὰ λέξιν "τῆς δὴ μοχθηρίας τῶν Ἰουδαϊκῶν γραφῶν οὐκ ἀπόστασιν, λύσιν δέ τινες εὑρεῖν προθυμηθέντες, ἐπ' ἐξηγήσεις ἐτράποντο ἀσυγκλώστους καὶ ἀναρμόστους τοῖς γεγραμμένοις, οὐκ ἀπολογίαν μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ὀθνείων, παραδοχὴν δὲ καὶ ἔπαινον τοῖς οἰκείοις φερούσας· αἰνίγματα γὰρ τὰ φανερῶς παρὰ Μωυσεῖ λεγόμενα εἶναι κομπάσαντες, καὶ ἐπιθειάσαντες ὡς θεσπίσματα πλήρη κρυφίων μυστηρίων, διά τε τοῦ τύφου τὸ κριτικὸν τῆς ψυχῆς καταγοητεύσαντες, ἐπάγουσιν ἐξηγήσεις"· εἶτα μεθ' ἕτερά φησιν "ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀτοπίας ἐξ ἀνδρός, ᾧ κἀγὼ κομιδῇ νέος ὢν ἔτι ἐντετύχηκα, σφόδρα εὐδοκιμήσαντος καὶ ἔτι δι' ὧν καταλέλοιπε συγγραμμάτων εὐδοκι-

μοῦντος, παρειλήφθω Ὠριγένους, οὗ κλέος παρὰ τοῖς διδασκάλοις τούτων τῶν λόγων μέγα διαδέδοται· ἀκροατὴς γὰρ οὗτος Ἀμμωνίου τοῦ πλείστην ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπίδοσιν ἐν φιλοσοφίᾳ ἐσχηκότος γεγονώς, εἰς μὲν τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν πολλὴν παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ὠφέλειαν ἐκτήσατο, εἰς δὲ τὴν ὀρθὴν τοῦ βίου προαίρεσιν τὴν ἐναντίαν ἐκείνῳ πορείαν ἐποιήσατο. Ἀμμώνιος μὲν γὰρ Χριστιανὸς ἐν Χριστιανοῖς ἀνατραφεὶς τοῖς γονεῦσιν, ὅτε τοῦ φρονεῖν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἥψατο, εὐθὺς πρὸς τὴν κατὰ νόμους πολιτείαν μετεβάλετο, Ὠριγένης δὲ Ἕλλην ἐν Ἕλλησι παιδευθεὶς λόγοις πρὸς τὸ βάρβαρον ἐξώκειλε τόλμημα· ᾧ δὴ φέρων αὐτόν τε καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἕξιν ἐκαπήλευσε, κατὰ μὲν τὸν βίον Χριστιανῶς ζῶν καὶ παρανόμως, κατὰ δὲ τὰς περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ θείου δόξας ἑλληνίζων καὶ τὰ Ἑλλήνων τοῖς ὀθνείοις ὑποβαλλόμενος μύθοις· συνῆν τε γὰρ ἀεὶ τῷ Πλάτωνι, τοῖς τε Νουμηνίου καὶ Κρονίου, Ἀπολλοφάνους τε καὶ Λογγίνου καὶ Μοδεράτου Νικομάχου τε καὶ τῶν ἐν τοῖς Πυθαγορείοις ἐλλογίμων ἀνδρῶν ὡμίλει συγγράμμασιν· ἐχρῆτο δὲ καὶ Χαιρήμονος τοῦ Στωϊκοῦ, Κορνούτου τε ταῖς βίβλοις παρ' ὧν τὸν μεταληπτικὸν τῶν παρ' Ἕλλησι μυστηρίων γνοὺς τρόπον ταῖς Ἰουδαϊκαῖς προσῆψε γραφαῖς." ταῦτα τῷ Πορφυρίῳ κατὰ τὸ τρίτον σύγγραμμα τῶν γραφέντων αὐτῷ κατὰ Χριστιανῶν εἴρηται, ἐπαληθεύσαντι μὲν περὶ τῆς τἀνδρὸς ἀσκήσεως καὶ πολυμαθείας, ψευσαμένῳ δὲ [βλ. σ. 59] σαφῶς (τί γὰρ οὐκ ἔμελλεν ὁ κατὰ Χριστιανῶν;) ἐν οἷς αὐτὸν μὲν ἐξ Ἑλλήνων φησὶν μετατεθεῖσθαι, τὸν δὲ Ἀμμώνιον ἐκ βίου τοῦ κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν τρόπον ἐκπεσεῖν.».

Τὸ τέταρτον βιβλίον ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ περὶ τῶν Ἑβραϊκῶν ἀρχαιοτήτων. Γινώσκομεν ἐξ αὐτοῦ δύο ἀποσπάσματα φερόμενα παρ' Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. 1, 9, 20 «Φίλων δὲ τούτου (τοῦ Σαγχουνιάθωνος) πᾶσαν τὴν συγγραφὴν ὁ Βύβλιος, οὐχ ὁ Ἑβραῖος, μεταβαλὼν ἀπὸ τῆς Φοινίκων γλώττης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἐξέδωκε· μέμνηται τούτων ὁ καθ' ἡμᾶς τὴν καθ' ἡμῶν πεποιημένος συσκευὴν ἐν τετάρτῳ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὑποθέσεως, ὧδε τῷ

ἀνδρὶ μαρτυρῶν πρὸς λέξιν "Ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα, ὅτι καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς ὀνόμασιν αὐτῶν τὰ συμφωνότατα, Σαγχουνιάθων ὁ Βηρύτιος, εἰληφὼς τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως θεοῦ τοῦ Ἰευώ· ὃς Ἀβιβάλῳ τῷ βασιλεῖ Βηρυτίων τὴν ἱστορίαν ἀναθεὶς ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἐξεταστῶν τῆς ἀληθείας παρεδέχθη· οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν πίπτουσι χρόνων, καὶ σχεδὸν τοῖς Μωσέως πλησιάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηνύουσι διαδοχαί. Σαγχουνιάθων δὲ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθως πᾶσαν τὴν παλαιὰν ἱστορίαν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναγραφῶν συναγαγὼν δὴ καὶ συγγράψας ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος, ἣ πρὸ τῶν Ἰλιακῶν, ἢ κατ' αὐτούς γε τοὺς χρόνους γενέσθαι ἀναγέγραπται· τὰ δὲ τοῦ Σαγχουνιάθωνος εἰς Ἑλλάδα γλῶσσαν ἡρμήνευσε Φίλων ὁ Βύβλιος". Ταῦτα μὲν ὁ δηλωθεὶς (Πορφύριος) ἀλήθειαν ὁμοῦ καὶ παλαιότητα τῷ δὴ θεολόγῳ μαρτυρήσας» καὶ 10, 9, 12 «γράφει τοίνυν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς καθ' ἡμῶν συσκευῆς ὁ Πορφύριος ῥήμασιν αὐτοῖς τάδε "Ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων . . . ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος". Ταῦτα ὁ Πορφύριος». Πρβ. καὶ Θεοδωρήτου Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικῆς Λόγ. Β΄. σελ. 841 ἐκδ. Migne «Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξελέγχειν τὸν Πορφύριον ὡς ἠγνοηκότα τοὺς χρόνους οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ».

Περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων 5—11 οὐδὲν ἀκριβὲς γινώσκομεν. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι περιείχετο πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κριτικὴν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων. Πρὸ πάντων δὲ ἐπειρᾶτο ὁ Πορφύριος νὰ ἀνακαλύψῃ ἐν τοῖς ἱστορουμένοις περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ τὸ μὲν πλάνας καὶ ἀντιφάσεις, τὸ δὲ μυθικὰ στοιχεῖα ἢ ἀπὸ σκοποῦ ἐπινοήσεις τῶν Χριστιανῶν περὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Χλευάζει τοὺς Εὐαγγελιστὰς ὡς ποιήσαντας ἐκ τῆς μικρᾶς λίμνης Γενησαρὲτ μεγάλην θάλασσαν πρὸς ἔξαρσιν τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ, ἀπορρίπτει τὰς περὶ θαυμάτων διηγήσεις, ἔτι δὲ καὶ

τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἰησοῦ, μᾶλλον δὲ τὴν περὶ χαρακτῆρος τοῦ Ἰησοῦ διήγησιν τῶν Εὐαγγελιστῶν προσβάλλει κατηγορῶν αὐτοῦ ψευδολόγον ἀστάθειαν ὁρμώμενος εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου 7, 8—10. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ματθαίου 9, 9 ἀνευρίσκει ἄγνοιαν ἱστορικοῦ ψευδομένου ἢ μωρίαν κτλ. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἀνήγοντο καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου ἐν τῇ 49ῃ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ λυόμεναι ἐρωτήσεις Ἐθνικῶν (Quaestiones paganorum II, III, IV), ὧν τὸ περιεχόμενον εἶναι τοιόνδε· 1) Ἐὰν ὁ Χριστὸς λέγῃ ἑαυτὸν τὴν μόνον ὁδὸν καὶ ἀλήθειαν (via et veritas), ἡ δὲ ἐπάνοδος τῶν πιστῶν εἰς θεὸν ἐξαρτᾶται μόνον ἐξ αὐτοῦ (Ἰωάν. 14, 5, 6), τότε τί ἐγένοντο οἱ πρὸ Χριστοῦ ἀκμάσαντες ἄνθρωποι; τί ἐγένοντο αἱ ἄπειροι ψυχαί, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὸν Χριστόν, ἅτε μήπω ἀποκαλυφθέντα; διὰ τί ὁ λεγόμενος Σωτὴρ ἐβράδυνε ἐπὶ τόσας ἑκατονταετηρίδας νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον; Πρὸς λύσιν τῶν ἐρωτήσεων τούτων δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης πρὸ τοῦ Χριστοῦ εἶχε πρὸς σωτηρίαν τὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον, διότι καὶ οὗτος ἐφάνη ἐν ὑστέροις χρόνοις καὶ ἦν γνωστὸς μόνον ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς Συρίας· ὕστερον ἐσείρπυσεν ὁ Μωσαϊκος νόμος καὶ εἰς Ῥώμην, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Γ. Καίσαρος ἢ μετ' αὐτὸν (ταῦτα ἀπαντῶσι καὶ παρ' Ἱερωνύμῳ Epist. ad Ctesiphont.). Ὁ Αὐγουστῖνος ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὡς ἑξῆς περίπου. Ὁ αἰώνιος λόγος τοῦ θεοῦ οὐδέποτε κατέλιπε τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐξεδηλώθη ἀεὶ κατά τινα τρόπον. Ὅθεν πάντες οἱ ἀπ' ἀρχῆς εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ αὐτὸν ὁμολογοῦντες καὶ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ διάγοντες ἐσώθησαν, τὸν δὲ χρόνον τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐμφανίσεως τοῦ υἱοῦ μόνος ὁ θεὸς ἠδύνατο νὰ ὁρίσῃ καὶ περὶ τούτου δὲν δύναταί τις νὰ ἐρίσῃ πρὸς τὸν θεόν. 2) Ἐὰν ὁ θεὸς ἔθηκε τὰς θυσίας ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, τότε διὰ τί ἀπέρριψεν αὐτὰς ὁ Χριστός; διὰ τί ἀποδοκιμάζουσιν οἱ Χριστιανοὶ θυσίας, θυμιάματα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας; Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως ἐμέμφοντο μόνον τὴν λατρείαν τὴν ἀπονεμομένην εἰς τοὺς δαίμονας καὶ τὰ εἴδωλα. Μᾶλλον φιλοσοφικὴ ἦν ἡ ἑξῆς ἐρώτησις τοῦ ἐθνικοῦ·

ἐὰν ὁ Χριστὸς λέγῃ Ματθ. 7, 2 ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν, τότε πῶς δύναται ἀλλαχοῦ νὰ ἀπειλήσῃ τοῖς μὴ εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν αἰωνίαν τιμωρίαν; πῶς δύναται στιγμιαία ἁμαρτία νὰ κολασθῇ δι' αἰωνίων βασάνων; Τοῦτο εἶναι ἀντιφατικόν, ἔλεγεν ὁ Πορφύριος. 3) Πῶς ὀφείλει νὰ διανοηθῇ τις τὴν ἀνάστασιν; Εἶναι ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἢ ἡ τοῦ Λαζάρου τύπος τῆς μελλούσης γενικῆς ἀναστάσεως; Ἐὰν ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ τύπος, διὰ τί ἥψατο ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν σιτίων καὶ διὰ τί ἔφερε τὸν τύπον τῶν ἥλων; Ἀμφότερα ἢ ἦσαν ὀπτασίαι προωρισμέναι χάριν τῶν δυσπιστούντων μαθητῶν καὶ ἑπομένως πλάσμα ἢ ἦσαν οὐσιώδη καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸ ἀναστὰν σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ὑποθέσει ἕπεται ὅτι καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν μέλλομεν νὰ φάγωμεν καὶ νὰ φέρωμεν πληγάς. Ἐὰν δὲ τύπος τῆς μελλούσης ἀναστάσεως εἶναι ἡ τοῦ Λαζάρου, τότε πῶς εἶναι δυνατόν, ὅτι οὗτος μὲν ἀνέστη ἐκ σεσηπότος σώματος, ἡμεῖς δὲ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας καὶ μετὰ παντελῆ τοῦ σώματος καταστροφήν; Ὁ Αὐγουστῖνος ἀπαντᾷ διὰ βραχέων ὧδε. Τὸ σῶμα τῆς μελλούσης ἀναστάσεως θὰ ἐκέκτητο ἀτελῆ μακαριότητα, ἐὰν μὴ ἠδύνατο νὰ τύχῃ τροφῆς, ὥσπερ τἀνάπαλιν ἡ μακαριότης αὐτοῦ θὰ ἦτο ἀτελής, ἐὰν ὤφειλε νὰ γεύσηται τροφῆς. Ὅθεν οἱ μέλλοντες νὰ ἀναστῶσι δύνανται νὰ γεύωνται τροφῆς χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην αὐτῆς. Αἱ ἀμυχαὶ δὲν ἦσαν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀμυχαὶ οὐδὲ πληγαί, ἀλλὰ ἀληθεῖς ἀμυχαὶ καὶ σημεῖα νίκης. Ὁ ἔχων ἀμυχὰς δύναται νὰ εἶναι εὐτυχής, οὐχὶ ὅμως ὁ ἔχων πληγάς. Ἡ δὲ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου δὲν εἶναι ὁ τύπος τῆς γενικῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ μερικὴ ἀνάστασις ἄρτι ἀποθανόντος καὶ οὐδεμίαν ῥοπὴν ἔχει ἐπὶ τὴν γενικὴν ἀνάστασιν. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ὑπέρμετρος καταφρόνησις τοῦ σώματος καὶ παντὸς κοσμικοῦ ἤγαγεν τοὺς Νεοπλατωνικοὺς εἰς ἐντελῆ ἀπόρριψιν τῆς περὶ ἀναστάσεως διδασκαλίας, ἡ δὲ διδασκαλία τοῦ Πορφυρίου, ὑπολαμβάνοντος τὸ σῶμα βαρεῖαν πέδην τοῦ πνεύματος, εἶναι, ὅτι ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀπαλλαχθῇ παντὸς σωματικοῦ, ἐὰν μέλλῃ νὰ εἶναι εὐδαίμων

(πρβ. August. Sermo de templo 142 καὶ de res. corp. sermo 7 κεφ. 4). Ταῦτα εἶναι παραδείγματα τῆς κριτικῆς τοῦ Πορφυρίου κατὰ μερῶν τινων τῶν Εὐαγγελίων καὶ ὁμιλιῶν τινων τοῦ Χριστοῦ, κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον θὰ εἵπετο καὶ κριτικὴ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν λόγων καὶ πράξεων αὐτῶν. Πλὴν τῆς μνημονευθείσης ἔριδος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου ἀνακτέον ἐνταῦθα τὴν κακοήθη τοῦ Πορφυρίου ἑρμηνείαν τοῦ ἱστορουμένου Πράξ. Ἀποστ. 4, καθ' ἣν ὁ Πέτρος ἐφόνευσεν τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Σαπφείρην διὰ μαγικῶν ἐξορκίσεων (πρβ. Hieronym. epist. ad Demetriadem de virginitate servanda: denique et Apostolus Petrus nequaquam eis imprecatur mortem [Ananiae καὶ Sapphirae] ut stultus Porphyrius calumnatur: sed Dei iudicium prophetico spiritu annunciat) ἢ ἀλλαχοῦ τὸν ἰσχυρισμόν, καθ' ὃν Ἀπόστολοι ἐθαυματούργησαν διὰ μαγικῶν τεχνῶν καὶ ὅτι τὰ θαύματα ταῦτα δὲν εἶναι οὔτε πολλὰ οὔτε σπουδαῖα, οἷα ἦσαν τὰ τῶν Αἰγυπτίων γοήτων, τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ Ἀππουληΐου καὶ ἄλλων.

Ἐὰν δὲ ὑπολάβωμεν, ὅτι ἐν τοῖς βιβλίοις 4—11 ὑπῆρχεν πᾶν ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κριτικὴν τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης, τότε φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς λοιποῖς βιβλίοις 12—15 τοῦ ἔργου τοῦ Πορφυρίου ἐξητάζοντο αἱ περὶ μελλούσης ζωῆς ἐλπίδες τῶν Χριστιανῶν καὶ αἱ προφητεῖαι τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης. Διαρρήδην λέγεται τοῦτο περὶ τοῦ 12 καὶ 13 βιβλίου. Τὸ 12 βιβλίον, τὸ καὶ σπουδαιότατον, ἐξήταζε τὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ, ὅπερ κατὰ τὸν Πορφύριον δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ προφήτου, οὗ φέρει τὸ ὄνομα, ἀλλὰ ὑπὸ ἀγνώστου Ἰουδαίου, ζήσαντος ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, διὰ δὲ τοῦτο περιέχει οὐχὶ προφητείας τοῦ Δανιὴλ προλέγοντος τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ ῥήσεις μεταγενεστέρου ἀφηγουμένου τὰ παρελθόντα (vaticinia post eventum). Τὰ μέχρις Ἀντιόχου εἶναι ἀληθὴς ἱστορία, τὰ δὲ μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀντιόχου λεγόμενα εἶναι ψεῦδος, διότι ὁ συγγραφεὺς δὲν γινώσκει τὸ μέλλον. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ ἦν τὸ πρῶτον γεγραμμένον οὐχὶ ἑβραϊστί, ἀλλὰ ἑλληνιστί, ὅπερ εἴκαζεν ὁ Πορφύριος ἐκ τούτου

ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Σουσάννης ἀπαντᾷ ἑλληνικὸν λογοπαίγνιον. Ἄξιοι παραθέσεως εἶναι ὁ λόγοι τοῦ Ἱερωνύμου ἐν τῷ προοιμίῳ τῶν εἰς Δανιὴλ ὑπομνημάτων: Contra prophetam Danielem duodecimum librum scribit Porphyrius nolens eum ab ipso, cuius inscriptus est nomine, esse compositum, sed a quodam qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphanes fuerit in Iudaea, et non tam Danielem ventura dixisse, quam illum narrasse praeterita, denique quicquid usque ad Antiochum dixerit, veram historiam continere: si quid autem ultra oppinatus sit, quia futura nescierit, esse mentitum. Cui solertissime responderunt Eusebius Caesariensis episcopus tribus voluminibus, id est octavodecimo et nonodecimo et vicessimo. Appolinarius quoque uno grandi libro hoc est vicessimo sexto: et ante hos ex parte Methodius. Διετείνετο δὲ τὰς εἰρημένας γνώμας αὐτοῦ ὁ Πορφύριος ἐπερειδόμενος ἐπὶ μαρτυρίων ἱστορικῶν, οἷον τοῦ Καλλινίκου, Διοδώρου, Πολυβίου καὶ ἄλλων, καθὰ ἀναγινώσκεται ἐν τέλει τοῦ εἰς Δανιὴλ προοιμίου τοῦ Ἱερωνύμου σελ. 1073: Ad intelligendas autem extremas partes Danielis multiplex Graecorum historia necessaria est; Sutorii videlicet Callicini, Diodori, Hieronymi, Polybii, Posidonii, Claudii, Theonis et Andronici cognomento Alypii, quos et Porphyrius esse secutum se dicit. Ἐν πᾶσι δὲ τοῖς εἰς Δανιὴλ ὑπομνήμασιν αὐτοῦ μνημονεύων καὶ ἀνατρέπων τὰς ἐν τῷ 12 βιβλίῳ τοῦ Πορφυρίου περιεχομένας γνώμας μνημονεύει ὁ Ἱερώνυμος τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ἐν τῇ κατὰ Ῥουφίνου ἀπολογίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Μετὰ τὸ δωδέκατον βιβλίον φαίνεται. ὅτι ἐξήταζεν ἐν τῷ 13 τὰς περὶ μέλλοντος ἐλπίδας τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἱερωνύμου ἐν τοῖς αὐτοῦ ὑπομνήμασιν εἰς τὸ 24 κεφ. τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου: De hoc loco, id est de abominatione desolationis, quae dicta est a Daniele propheta, stante in loco sancto, multa Porphyrius tertiodecimo operis sui volumine contra nos blasphemavit. Cui Eusebius Caesariensis episcopus tribus respondit voluminibus κτλ.

Ἐν ταῖς ἰδέαις αὐτοῦ συνεφώνει ὁ Πορφύριος ἐνίοτε τοῖς

Ἰουδαίοις ἤτοι ταῖς διδασκαλίαις τῶν Ῥαββίνων. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ γνωστῷ ὁράματι τοῦ Ναβουχοδονόσορος τὴν τελευταίαν τῶν κοσμοκρατοριῶν δὲν ἀνέφερεν εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, ὅστις κατ' αὐτὸν ἔμελλε νὰ ἐνισχυθῇ πάλιν καὶ ἀνατρέψας πάντα τὰ λοιπὰ κράτη ἀνιδρύσῃ αἰώνιον κράτος (πρβ. Hieron. αὐτόθι σελ. 1081). Πρὸς τούτοις ὁ Ἱερώνυμος διέσωσεν ἡμῖν ἐν τοῖς εἰς Δανιὴλ ὑπομνήμασιν αὐτοῦ καὶ ἄλλας κατὰ τῶν Γραφῶν ἀντιρρήσεις τοῦ Πορφυρίου, ἅς τις δὲν ἀναμένει παρ' ἐθνικοῦ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος. Τὰ εἰρημένα χωρία ἀναγινώσκονται ἐν τοῖς εἰς Δανιὴλ ὑπομνήμασι τοῦ Ἱερωνύμου σελ. 1081, Δανιὴλ 2, 46. σελ. 1100, Δανιὴλ 7, 7. σελ. 1103, Δανιὴλ 7, 14. σελ. 1133, Δανιὴλ 11, 44. σελ. 252 αὐτόθι. Κατὰ τῶν λεγομένων δὲ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου περὶ τῆς τοῦ Δανιὴλ προφητείας περὶ τῶν 70 ἑβδομάδων τοῦ ἔτους διέλαβεν ὁ Εὐσέβιος ἐν τρισὶν βιβλίοις (πρβ. σελ. 24) τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ ἤτοι ἐν τοῖς βιβλίοις 18—20, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ Ἱερώνυμος τόμ. 4, 1 σελ. 115. Ἐνιαχοῦ ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ μωρῶν ἐρεσχελιῶν καὶ μὴ ὑψωθεὶς ὑπεράνω τῶν προλήψεων τοῦ πλήθους ἀπένειμε τῷ Χριστιανισμῷ τὴν αἰτίαν πολλῶν συμφορῶν. Οὕτως ὁ Εὐσεβίος λέγει Προπαρ. Εὐαγ. 5, 1, 9 «Περὶ δὲ τοῦ μηκέτι δύνασθαί τι καὶ ἰσχύειν τοὺς φίλους δαίμονας μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους πάροδον καὶ αὐτὸς ὁ καθ' ἡμᾶς τῶν δαιμόνων προήγορος ἐν τῇ καθ' ἡμῶν συσκευῇ τοῦτόν που λέγων μαρτυρεῖ τὸν τρόπον "Νυνὶ δὲ θαυμάζουσιν εἰ τοσούτων ἐτῶν κατείληφε τὴν πόλιν ἡ νόσος, Ἀσκληπιοῦ μὲν ἐπιδημίας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν μηκέτ' οὔσης. Ἰησοῦ γὰρ τιμωμένου οὐδεμιᾶς τις θεῶν δημοσίας ὠφελείας ᾔσθετο"». Τὸ αὐτὸ ἀποσπασμάτιον ἀναγινώσκεται καὶ παρὰ Θεοδωρήτῳ περὶ Θεραπ. Ἑλλ. π. λόγ. 12 ἐπάγοντι τάδε «Ταῦτα ὁ πάντων ἡμῶν ἔχθιστος Πορφύριος εἴρηκε καὶ ἀναφανδὸν ὡμολόγησεν, ὡς πιστευόμενος Ἰησοῦς φρούδους ἀπέφηνε τοὺς θεοὺς καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σωτήριον πάθος οὐκέτι φενακίζει τοὺς ἀνθρώπους ὁ Ἀσκληπίος οὐδ' ἄλλος τις τῶν καλουμένων θεῶν. Ἅπαντα γὰρ αὐτῶν τὸν ὁρμαθόν, οἷόν τινας νυκτερίδας, τῷ σκότῳ παρ-

ἔπεμψεν ἀνατεῖλαν τὸ φῶς». Ὡσαύτως κακοήθης ἦν καὶ ἡ ἑτέρα ἐρεσχελεία τοῦ Πορφυρίου λέγοντος περὶ Χριστιανῶν, ὅτι δέσποιναι γηραιαὶ καὶ γυναῖκες ἀποτελοῦσι τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἡ δὲ εὔνοια γυναικῶν προσνέμει τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα (πρβ. Hieron. Comm. in Is. c. 3 v. 12 Loquitur autem sermo Propheticus contra scribas et Pharisaeos qui turpis lucri gratia, ut acciperent decimas et primitias, Dei filium negaverunt. Et non eos vocat magistros, scribas atque doctores, sed exactores qui quaestum putant esse pietatem. Et devorant non iuxta Apostolorum domus tantum viduarum, sed universum populum. Accusansque luxuriam eorum et turpem conversationem non solum exactores appellat, ut ab invitis pecuniam videantur exigere, sed mulieres: quia propter libidinem omnia faciant et sint dediti voluptatibus. Caveamus ergo nos ne exactores simus in populo, ne iuxta impium Porphyrium matronae et mulieres sint noster senatus, quae dominantur in ecclesiis et de sacerdotali gradu favor iudicat feminarum). Ἐὰν αἱ γυναῖκες παρὰ τῷ Χριστιανισμῷ κατέλαβον ἔντιμον θέσιν, ἀλλ' ὅμως τοιοῦτον ἀτόπημα, ὅπερ ψέγει ὁ Πορφύριος, δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς, τοῖς Μοντανισταῖς.

Εἰ καὶ ὀλίγας εἰδήσεις καὶ ἀποσπάσματα παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες περὶ τοῦ περιεχομένου ἑκάστου τῶν 15 κατὰ χριστιανῶν βιβλίων καὶ περὶ τῆς συνεχείας τοῦ ὅλου ἔργου, ἀλλ' ὅμως πάντες καταδικάζουσιν ὁμοφώνως τὸ μισητὸν αὐτοῖς σύγγραμμα, οὗ ὁ πατὴρ κοσμεῖται διὰ πολλῷ χειρόνων ἐπιθέτων ἢ οἱ κατ' ἀρχὴν πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ σκώπτης Λουκιανὸς ἢ ὁ Κέλσος, ὁ διώκτης ἔπαρχος Ἱεροκλῆς ἢ ὁ Ἀποστάτης Ἰουλιανός. Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ὢν σύγχρονος τοῦ Πορφυρίου οὐ μόνον μνημονεύει αὐτοῦ ἐν πολλοῖς ἔργοις, ἀλλὰ καὶ γράψας ἰδίαν ἀπολογίαν κατὰ τοῦ Πορφυρίου ἀποκαλεῖ αὐτὸν (Εὐαγ. προπ. 10, 9) πάντων δυσμενέστατον καὶ πολεμιώτατον καὶ ταῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν λαμπρυνόμενον δυσφημίαις καὶ διαβολαῖς (Εὐαγ. προπ. 1, 9, 5). Παρὰ Φιρμίκῳ Ματέρνῳ ὀνομάζεται ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας καὶ διδά-

σκαλος κακουργίας (πρβ. De err. prof. rel. 13, 4: hostis dei, veritatis inimicus, sceleratarum artium magister). Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς κατηγορεῖ τῶν ἐθνικῶν ὅτι «τοῖς ληρήμασι καὶ ψεύμασι τοῦ Πορφυρίου ἀγάλλονται ὡς θείαις φωναῖς» (κατὰ Ἰουλ. λόγ. σελ. 175). Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας καλεῖ αὐτὸν πατέρα πάσης κατὰ τῶν Χριστιανῶν βλασφημίας καὶ προπηλακιστὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ (κατὰ Ἰουλ. 1, σελ. 28: ὁ τῆς καθ' ἡμῶν ἀθυροστομίας πατήρ, ὁ πικροὺς ἡμῶν καταχέας λόγους καὶ τῆς Χριστιανῶν θρησκείας μονονουχὶ κατορχούμενος). Παρὰ Θεοδωρήτῳ ὀνομάζεται Ἑλλ. παθ. θερ. λόγ. 1 ὁ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσας, λόγ. 2 ὃς τῆς ἀσεβείας γενόμενος πρόμαχος κατὰ θεοῦ τῶν ὅλων τὴν ἀκόλαστον ἐκίνησε γλῶσσαν, λόγ. 3 ὁ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος, λόγ. 10 ὁ ἄσπονδος ἡμῶν πολέμιος, τὴν προφανῆ κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀναδεξάμενος μάχην καὶ λόγ. 12 ὁ πάντων ἡμῖν ἔχθιστος. Ὡσαύτως δὲ ὁ Αὐγουστῖνος (Civ. Dei XIX, 22) καίπερ ἀνομολογῶν τὴν πολυμάθειαν καὶ σοφίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐν ῥήσεσιν philosophus nobilis, magnus gentilium philosophus, doctissimus philosophorum (πρβ. σ. 9), οὐδὲν ἧττον ἀποκαλεῖ αὐτὸν acerrimus Christianorum inimicus. Ἀλλ' ὅμως τοὺς πάντας ὑπερβαίνει ὁ Ἱερώνυμος ὀνομάζων τὸν Πορφύριον stultum, impium, blasphemum, vasanum, impudentem, sycophantem, calumnatorem ecclesiae, rapidum adversus Christum canem, οὐδενὸς λόγου γενομένου περὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων, παρ' οἷς οὐχὶ ἠπιωτέροις, οὐδὲ μείοσιν ἐπιθέτοις προσηγορεύετο. Μή τις ὅμως ὑπολάβῃ, ὅτι μόνον ὕβρεσιν κατὰ τοῦ Πορφυρίου ἠρκέσθησαν οἱ τοῦ Χριστιανισμοῦ συνήγοροι, ἀλλ' ἐπεχείρησαν ἐν πολλοῖς καὶ καλοῖς βιβλίοις νὰ ἀνατρέψωσι τὰς γενομένας κατηγορίας. Πρῶτος παρῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὁ περιώνυμος ἐπίσκοπος Τύρου Μεθόδιος ἐν ἔργῳ, οὗ τὰ λίαν μικρὰ ἀποσπάσματα διασωθέντα παρ' Ἰωάννῃ τῷ ἐκ Δαμασκοῦ συνέλλεξεν ὁ Δομινικανὸς Combefis (πρβ. Gallandi Bibl. τόμ. III, σ. 803 κέ.). Εἶτα ἠκολούθησεν ὁ γνωστὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος, τρίτος δὲ ἔγραψεν ὁ Λαοδικείας Ἀπολλινάριος καὶ τέλος κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ὁ Ἀρειανὸς ἱστορικὸς Φιλοστόργιος. Ὁ

Ἱερώνυμος παρέχει ἡμῖν (Hieron. ep. ad Magn. σελ. 1082, Ruf. 854, Catal. 83) καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς τοὐλάχιστον μορφῆς τῶν συνταχθέντων κατὰ Πορφυρίου συγγραμμάτων λέγων, ὅτι ὁ μὲν Μεθόδιος ἔγραψεν ἐν 10,000 στίχοις, ὁ Ἀπολλινάριος ἐν 25 ἢ 30 τόμοις (πρβ. Φιλοστοργ. 8, 14, Hieron. ep. ad Pammach. 65, Catal. Script. Vincent. Lir. common. ed. Brem. σελ. 292), ὁ Εὐσέβιος ὡσαύτως ἐν 30 τόμοις, ἐξ ὧν μόνον 20 ἐπὶ τοῦ Ἱερωνύμου διεσῴζοντο. Τρία ὅλα βιβλία τοῦ ἔργου τοῦ Εὐσεβίου ἠσχολοῦντο, ὡς εἴρηται, περὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν κατὰ τοῦ προφήτου Δανιὴλ βλασφημιῶν τοῦ Πορφυρίου. Γενικῶς ὑπελαμβάνετο τὸ ἔργον τοῦ Ἀπολλιναρίου ὡς τὸ κάλλιστον, ὁ Ἱερώνυμος (Hieron. ep. ad Pammach. 65) καλεῖ αὐτὸ fortissimos libros, egregia volumina, ὁ δὲ Vincenz Ler. (common. p. 292 ἐκδ. Brem.) opus nobilissimum et maximum, quo insanas Porphyrii calumnias magna probationum mole confundit, ὁ δὲ Φιλοστόργιος (X, 10) διαρρήδην λέγει ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἀπολλιναρίου ὑπερέβαλε τό τε ἔργον τοῦ Μεθοδίου καὶ τὸ τοῦ Εὐσεβίου. Ἐκ ταύτης τῆς πλουσίας φιλολογίας οὐδὲν διεσώθη ἡμῖν, μόνον δὲ ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἑκατὸν ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Lessing (σελ. 17) ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν, φαίνεται ὅτι ἀνεκαλύφθη ἐὰν μὴ ὅλον τὸ σύγγραμμα τοῦ Πορφυρίου, τοὐλάχιστον ὅμως μεγάλαι ἐπιτομαὶ ἐξ αὐτοῦ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις*) τὸ ἔτος 1867 ἀνευρεθέντι ἀπολογητικῷ ἔργῳ τοῦ κατὰ τὴν 4ην ἢ 5ην ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος Μακαρίου τοῦ Μάγνητος. Τὴν εὕρεσιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ ἀνεκδότου τούτου ὀφείλομεν εἰς τρεῖς Γάλλους λογίους, εἰς τὸν C. Blondel, οὗτινος καὶ φέρει τὸ ὄνομα ἡ ἔκδοσις (Μακαρίου Μάγνητος Ἀποκριτικὸς ἢ Μονογενὴς — Macarii Magnetis quae super-

*) Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ εὑρήματος τούτου ἔπιθι Dumont ἐν Comptes rendus de l'Academie des inscriptions 1867, III, σελ. 138, Jenaer Literatur-Zeitung, Bonner theol. Literaturblatt 1877, Nr. 23, μάλιστα δὲ τὴν theol. Literaturzeitung 1877, Nr. 19. Ἡ σημασία τοῦ εὑρήματος τούτου δύναται νὰ παραβληθῇ πως πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ μεμουσωμένου Βρυεννίου γενομένας ἀνακαλύψεις χειρογράφων, ἐχόντων βεβαίως μείζονα σπουδαιότητα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ.

sunt ex inedito codice edidit C. Blondel. Parisiis e typographia publica. 1876. 4. σελ. VIII [εἰσαγωγῆς] καὶ 232 ἕτεραι), εἰς τὸν P. Foucart, ὅστις, ἀποθανόντος τοῦ Blondel πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ χειρογράφου, ἀποπερατώσας αὐτὴν ἐξέδωκε τὸ ἔργον, καὶ εἰς τὸν L. Duchesne, ὅστις ἐξετάσας τὰ ἔργα τοῦ Μακαρίου καὶ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔζη, ἐν ἐκτενεῖ πραγματείᾳ (De Macario Magnete et scriptis eius disseruit L. Duchesne Canonicus Briocensis, Gallicae in Urbe scholae nuper socius. Parisiis, Fr. Klincksieck, 1877. 4. 45 σ.) συνῆψεν ἐν παραρτήματι τῆς ἐκδόσεως ἀποσπάσματα ἐξ ἑτέρου ἔργου τοῦ Μακαρίου, ὅπερ ἐπιγράφεται «ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν» καὶ ὑπὸ τὸ κείμενον τοῦ Ἀποκριτικοῦ ἱκανὸν ἀριθμὸν διορθώσεων. Τὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μακαρίου τούτου εἶναι λίαν παράδοξα καί πως σκοτεινά. Εἶναι τὸ ὄνομα Μάγνης ὄνομα κύριον ἢ εἶναι τοπικόν; Ἐὰν εἶναι τοπικόν, σημαίνει ὅτι ἐγεννήθη ἐν Μαγνησίᾳ ἢ ὅτι ἦν ἐπίσκοπος αὐτῆς; Τέλος ἔζησεν κατὰ τὴν 2, 3, 4 ἢ 5 ἑκατονταετηρίδα καὶ ὀφείλομεν νὰ συγκαταλέξωμεν αὐτὸν εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἢ εἰς τοὺς μετ' αὐτὴν ἀκμάσαντας πατέρας; Ὁ ἐν Γοτίγγῃ θεολόγος Magnus Crusius*) τίθησιν τὸν Μακάριον περὶ τὰ τέλη τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Duchesne περὶ τὰ μέσα τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος καὶ ἕτεροι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 5ης, ἐάν, ὡς εἰκάζεται, εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐν τοῖς μέλεσι τῆς εἰς Δρῦν συνόδου μνημονευόμενος «Μακάριος τῆς Μαγνήτων πόλεως ἐπίσκοπος». Τὰ συγγράμματα τοῦ Μακαρίου οὔτε ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου μνημονεύονται οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου οὐδὲ ὑπ' ἄλλου τινὸς ἀρχαίου συγγραφέως ὀνομαζόμενα τὸ πρῶτον κατὰ τὴν 8 ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν εἰκονο-

*) Πρῶτος ὁ τοῦ ἐν Γοτίγγῃ πανεπιστημίου καθηγητὴς Crusius ἐποιήσατο τὸ 1737 ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ Disputatio inauguralis historico-theologica ἐκτενεῖς ἐρεύνας περὶ τοῦ τέως σχεδὸν ἀγνώστου Μακαρίου, περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀποσπασμάτων, ἐν ὑστέρᾳ δὲ πραγματείᾳ τοῦ ἔτους 1745 ἐπεχείρησε ἔκθεσιν τῶν Theologumena Macarii ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συνηθροισμένων ἀποσπασματων.

μάχων, ἐπικαλουμένων τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν (τὸ 787 ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ), οὐχὶ ὅμως δικαίως, διότι ὁ Μακάριος ἐνόει οὐχὶ τὴν Χριστιανικήν, ἀλλὰ τὴν ἐθνικὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων. Ἐπὶ τῶν χρόνων τούτων ὁ γνωστὸς ὑπέρμαχος τῶν εἰκόνων καὶ μετὰ ταῦτα πατριάρχης Νικηφόρος ἔλαβε τὸν Ἀποκριτικὸν τοῦ Μακαρίου καὶ κατηγορῶν αὐτοῦ αἱρετικὰς ἰδέας ἔγραψε τὰ ἑαυτοῦ ἀντιρρητικὰ βιβλία κατὰ εἰκονομάχων ἐκδοθέντα νεωστὶ ὑπὸ τοῦ Dom Pitra ἐν Spicilegium Solesmense τόμ. 1. Μετὰ ταῦτα περιῆλθεν πάλιν εἰς λήθην ὁ Μακάριος μέχρι τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ὁ Κρὴς Ζαχαρίας, εἶτα δὲ ὁ Ἰησουΐτης Turrianus ἐμνημόνευσεν χωρίων αὐτοῦ (περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τῆς σχέσεως τῆς πίστεως πρὸς τὰ ἔργα· ἔκ τινος τῆς Ἐνετίας χειρογράφου. Ὅτε ὅμως ὁ ἐν Παρισίοις βιβλιοθηκάριος Boivin κατὰ τὴν 18 ἑκατονταετηρίδα ἤθελε νὰ ἐκτυπώσῃ τὰ ἀποκριτικὰ τοῦ Μακαρίου, τὸ χειρόγραφον τῆς Βενετίας, ὅπερ ἄλλοτε εἶχεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Turrianus, εἶχεν ἐξαφανισθῇ. Τοὐναντίον δὲ εὑρέθη ἐν τῇ ἐν Ῥώμῃ Ὀττοβονιανῇ βιβλιοθήκῃ χειρόγραφον ἑτέρου συγγράμματος τοῦ Μάγνητος, τῶν Ὁμιλιῶν εἰς τὴν Γένεσιν. Ἡ ἔκδοσις τῶν Ἀποκριτικῶν ὑπὸ τοῦ Boivin δὲν ἐγένετο, πολλοὶ δὲ μάτην ζητήσαντες τὸ ἐκ Βενετίας ἐξαφανισθὲν χειρόγραφον ὑπώπτευσαν, ὅτι μετήχθη εἰς τὴν ἐν τῷ Ἐσκουριάλῳ τῆς Ἱσπανίας βιβλιοθήκην. Τέλος δέ, ἀφοῦ ὁ codex Venetus καὶ ὁ codex Ottobonianus, ἔτι δὲ καὶ αἱ χειρογραφικαὶ συλλογαὶ τοῦ Boivin καὶ Crusius συνηφανίσθησαν, εὑρέθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1847 τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἀποκριτικοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἔκδοσις. Ὁ Duchesne ὑπολαμβάνει, ὅτι τὸ τῶν Ἀθηνῶν χειρόγραφον εἶναι τὸ ὑπάρχον πρὶν ἐν Βενετίᾳ. Τὸ εὑρεθὲν χειρόγραφον εἶναι ἀπολογητικόν, προσφωνούμενον δὲ φίλῳ Χριστιανῷ ὀνόματι Θεοσθένῃ ἀποτελεῖ διάλογον ἐθνικοῦ φιλοσόφου καὶ Χριστιανοῦ. Ἀναντιρρήτως αἱ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐθνικοῦ ὑποβαλλόμεναι προσβολαὶ κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν κατάγονται ἐκ τοῦ Μακαρίου, ἀλλ' ἐλήφθησαν ἐκ συγγραμμάτων ἑνὸς ἢ πολλῶν ἐθνικῶν. Τοῦτο μηνύει καὶ τὸ ὕφος τῆς γλώσσης, ὅπερ διακρίνει τὰς ἐρωτήσεις τοῦ φιλοσόφου καὶ τὰς

ἀποκρίσεις τοῦ Χριστιανοῦ. Ὁ ἐθνικὸς διαλέγεται συντόμως μέν, ἀλλ' ὀξέως καὶ εὐστόχως, ὁ δὲ χριστιανὸς ἐκτενῶς, μετὰ ῥητορικοῦ πάθους καὶ ὀχληρῶν ἐνίοτε ἐπαναλήψεων. Πρβ. περὶ τούτου τὸν ἐξαίρετον χαρακτηρισμὸν τοῦ Duchesne σελ. 21 τοῦ ἄνω μνημονευθέντος βιβλίου: Ethnicus inducitur sermone utens levi et expedito, nec sine aliquo sale et acumine. Ab eo genere mirum est quantum differat Macarii facundia gravis et ornata, repetionibus abundans, oratorio plane modo se efferens etc. Ea autem styli disparitas et, ut ita dicam, diversa pugnandi ratio innuere videtur fictitium illud esse certamen, neque contra praesentem adversarium — contendisse Macarium, sed per otium et quietem et obiectiones produxisse et responsiones ante composuisse. — Immo si perpenderis, qua vi et quo acumine moveat difficultates Ethnicus, ita ut nihil ex earum pondere detractum videatur, nihil ex felle malitiaque deminutum, facile mihi concedes, eius verba ex ipso libro descripta et parum immutata in medium prolata fuisse. Ἐκ τούτων ῥᾳδίως συνάγεται, ὅτι ὁ διάλογος δὲν εἶναι πραγματικός, ἀλλὰ πεπλασμένος καὶ ὅτι τοῦ Μακαρίου ἔργον εἶναι αἱ λύσεις, τὰ δὲ ζητήματα τοῦ φιλοσόφου ἐλήφθησαν ἐκ συγγράμματος ἐθνικοῦ ἐν ἀμεταβλήτῳ ὕφει καὶ ῥήσεσιν λίαν βλασφήμως ἠχούσαις τοῖς ὠσὶν τοῦ Χριστιανοῦ. Τίνος ὅμως ἐθνικοῦ εἶναι τοῦτο τὸ ἔργον; Ὅτι παρὰ πᾶσαν ὁμοιότητα δὲν εἶναι οὔτε τοῦ Κέλσου ὁ ἀληθὴς λόγος οὔτε τὰ κατὰ Χριστιανῶν 7 βιβλία τοῦ Ἰουλιανοῦ καθίσταται ἀρίδηλον ἐκ τῶν προειρημένων περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ Κέλσου πρὸς τὸν Πορφύριον καὶ τοῦ Πορφυρίου πρὸς τὸν Ἰουλιανόν. Ἴδε ἐπιθι σελ. 14 κέ. καὶ Duchesne σελ. 22 Ille enim (Celsus) in suo ἀληθεῖ λόγῳ immensum apparatum congessit adversus rem christianam, necullum telum omisit quo sacra nostra undevis impetere posset etc. Alium plane se ostendit Noster, alius est campus in quem audet descendere, alios fert lacertos in proelium, alios animos. Non enim totam rationem et oeconomiam impugnat Christianismi, sed sacros libros tantum, eosque non omnes, sed quos N. Foe-

dus complectitur; neque ad summam doctrinae attendit, sed ad minutas tantum quaestiunculas sive difficultates etc. Haec a Celsianis proeliis toto coelo distant. Ἡ ἔρις δὲν στρέφεται περὶ τὴν μεγάλην καὶ γενικὴν ἀντίθεσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἐθνισμοῦ, ὡς παρὰ Κέλσῳ καὶ Ἰουλιανῷ, ἀλλὰ περὶ συγκεκριμένα καὶ μερικὰ ζητήματα. Πᾶν ὅ,τι γινώσκομεν περὶ τοῦ Πορφυρίου, ὡς εἰδήμονος τῶν Γραφῶν καὶ τῶν χριστιανικῶν διδασκαλιῶν, ὡς δριμέος πολεμιστοῦ καὶ βλασφήμου ἐχθροῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς πολυμαθοῦς καὶ πολυΐστορος φιλοσόφου εὕρηται πλῆρες ἐν ταῖς ἐν τῷ Ἀποκριτικῷ γενομέναις ἐρωτήσεσιν ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ φιλοσόφου, τοῦ προσβλέποντος μετὰ καταφρονήσεως τὸν ἀμαθῆ συρφετὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ πλὴν ἄλλων μνημονεύοντος τῆς ἔριδος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ἀντιοχείᾳ, κατηγοροῦντος τοῦ Πέτρου ὡς φονεύσαντος τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, χλευάζοντος τὴν δήλωσιν τῆς Τιβεριάδος λίμνης ὡς θαλάσσης καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις παραλληλίζοντος τὸν Ἀπολλώνιον Τυανέα πρὸς τὸν Σωτῆρα. Πάντα ταῦτα ἁρμόζουσιν βεβαίως εἰς τὸν Πορφύριον. Τοῦτο κατεῖδε πρὸ 100 ἐτῶν καὶ ὁ Crusius ἐρειδόμενος τὸ μὲν ἐπὶ τῆς χρονολογίας τῶν ἀποκριτικῶν καὶ τῶν 15 κατὰ Χριστιανῶν βιβλίων, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς φιλοσοφικῆς τάσεως τοῦ ἐθνικοῦ φιλοσόφου, ζητοῦντος ὡς Νεοπλατωνικοῦ ἑνότητα τοῦ Πλατωνισμοῦ καὶ Ἀριστοτελισμοῦ, τὸ δὲ ἔκ τινων γνωμῶν κοινῶν παρά τε τῷ Πορφυρίῳ καὶ τῷ Μακαρίῳ, τέλος δὲ ἐκ τῆς παρ' ἀμφοτέροις ἤτοι τῷ τε Πορφυρίῳ καὶ τῷ ἐθνικῷ φιλοσόφῳ ἐπικρατούσης ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν Γραφῶν, λέγων σελ. 49 τῆς μνημονευθείσης πραγματείας: Unde nullus dubito, illa etiam, quae M. Magnes libro II et V Apocriticorum contra Gentilem discrepantiam evangelistarum et alia nobis falso in Evangelio obiicientem scripsit, huic ipsi Porphyrio fuisse opposita. Τοὐναντίον δὲ ὁ εἰρημένος Duchesne ἐπερειδόμενος ἐπὶ τῶν χωρίων τοῦ Λακταντίου div. inst. V, 2 καὶ de mort. pers. 16 καὶ ἐπί τινων ἄλλων ἐπισφαλῶν μαρτυρίων ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ Μακάριος ἐν ταῖς ἰδέαις τοῦ ἐθνικοῦ πολεμίου τοῦ

Χριστιανισμοῦ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Ἱεροκλέα λέγων σελ. 18. Idem enim est operis utriusque argumentum: eadem Macario quae Lactantii adversario peritia scripturarum, eadem minutarum et intimarum rerum enumeratio, idem studium ostendendi sacros libros sibi esse contrarios, eadem Petri Paulique accusatio etc. Ἐπειδὴ δὲ τὸ βιβλίον τοῦ Ἱεροκλέους δὲν γινώσκομεν, ὥσπερ τὸ τοῦ Πορφυρίου, διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἀποφήνηταί τις βεβαίαν γνώμην περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος διαρρήδην λέγει (κατὰ Ἱεροκλέους 1), ὅτι ὁ Ἱεροκλῆς οὐδὲν ἴδιον ἔγραψε κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ τὰ πάντα λέξεις καὶ ἰδέας ἠρύσατο ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων, μάλιστα δὲ τοῦ Κέλσου καὶ Πορφυρίου, διὰ ταῦτα ἡ ἐρώτησις ὀφείλει νὰ τεθῇ οὕτω· εἶχεν ὁ Μακάριος πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ 15 βιβλία τοῦ Πορφυρίου ὁλόκληρα καὶ ἀμέσως, ἢ ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτῶν ἐμμέσως καὶ ἐν ἐπιτομῇ γενομένῃ ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ἢ ὑπό τινος ἑτέρου; Ὅπως ἂν ποτ' ᾖ, τὸ κύριον ἀποτέλεσμα μένει τὸ αὐτό, καθὰ ὁμολογεῖ καὶ ὁ Duchesne λέγων: non temere dixerimus, in Magnete nostro audiri aliquo modo Porphyrianam cum christianis controversian, καὶ φαίνεται βέβαιον ὅτι ἐν τοῖς ζητήμασι τοῦ Ἀποκριτικοῦ πρόκεινται σπουδαῖαι ἐπιτομαὶ τῶν ἀπὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδος ἀπολωλότων καὶ μάτην ἀναζητηθέντων 15 κατὰ Χριστιανῶν βιβλίων τοῦ Πορφυρίου καὶ δὴ ἐκ τοῦ τέως ἧττον γνωστοῦ μέρους αὐτῶν ἤτοι ἐκ τῶν βιβλίων 5—11, τῶν περιεχόντων τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Πορφυρίου κατὰ τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἐὰν δὲ ἐν τοῖς ζητήμασι τῶν ἀποκριτικῶν οὐδεὶς λόγος γίνηται περὶ ἐπικρίσεως τῶν προφητειῶν τοῦ Δανιήλ, τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διττῶς ἢ ὅτι ὁ Μακάριος μόνον ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου τοῦ Πορφυρίου ἐποιήσατο ἢ ὅτι ἡ ἐπίκρισις αὕτη τοῦ Δανιὴλ ἠδύνατο νὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἀπολομένῳ πρώτῳ καὶ πέμπτῳ βιβλίῳ τοῦ συγγράμματος τοῦ Μακαρίου.

Τὰ Ἀποκριτικὰ τοῦ Μακαρίου συνέκειντο ἐκ 5 βιβλίων. Τὸ τῶν Ἀθηνῶν χειρόγραφον, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ Παρισιακὴ ἔκ-

δοσις περιέχει μόνον τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν εἰρημένων 5 βιβλίων ἤτοι βιβλίου δευτέρου κεφ. 7. 21, βιβλίου τρίτου κεφ. 1—43 καὶ βιβλίου τετάρτου κεφ. 1—30. Ἡ διάταξις τῶν σῳζομένων βιβλίων εἶναι τοιαύτη, ὥστε ποσὸν 6—10 ἐθνικῶν ἐρωτήσεων (ζητημάτων) καὶ ἀνάλογος ἀριθμὸς χριστιανικῶν ἀποκρίσεων (λύσεων) παρέπονται ἀλλήλοις. Ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου, ὅπερ λείπει ἐν τῷ χειρογράφῳ διεσώθη τὸ ἀπόσπασμα τοῦ 6 κεφαλαίου παρὰ τοῖς ὑπὸ τοῦ Πίτρα (πρβ. σελ. —) ἐκδοθεῖσιν Ἀντιρρητικοῖς τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῆς δώδεκα ἔτη αἱμορροούσης γυναικὸς (Ματθ. 9, 20), ἐνταῦθα τὸ πρῶτον καλουμένης Βερενίκης. Ἅπαν τὸ 6 κεφάλαιον ἐπραγματεύετο κατὰ τὸν Νικηφόρον περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ, ὧν τὸ ἀξιόπιστον ὁ μὲν ἐθνικὸς ἠμφισβήτει, ὁ δὲ Χριστιανὸς ὑπερήσπιζεν διὰ ἀναμφηρίστων μαρτυρίων. Ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου λείπουσιν ἐν τῷ χειρογράφῳ καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τὰ 6 πρῶτα κεφάλαια. Ἐκ τῶν κεφαλ. ὅμως 7—11 δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ὁ ἐθνικὸς φιλόσοφος ἐν τοῖς προηγουμένοις 6 κεφαλαίοις ἐπέκρινε τὰ ἑξῆς τῶν Εὐαγγελίων χωρία· 1) Ματθ. 10, 34 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν. 2) Ματθ. 12, 48 Τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου; καὶ τίνες εἰσιν οἱ ἀδελφοί μου; 3) Μάρκου 10. 18 Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς, ὁ θεός, 4) Λουκ. 6, 45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθὸν, 5) Ματθαίου 17, 15 Κύριε ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πασχει, 6) Ἰωάν. 5. 31: Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής, ἔνθα ὁ φιλόσοφος ἀνευρίσκει ἀντίφασιν πρὸς τὰ χωρία Ἰωάν. 8, 14 κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου καὶ 9, 5 φῶς εἰμι τοῦ κόσμου. Μόνον δὲ ἐν τῷ 12 κεφαλαίῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου ἄρχονται αἱ ἐν συνεχείᾳ γενόμεναι ἀντιρρήσεις τοῦ φιλοσόφου καὶ δὴ κατ' ἀρχὰς σειρὰ 5 ἐρωτήσεων (κεφ. 12—16), εἰς ἃς ἕπονται 5 ἀποκρίσεις (κεφ. 17—21), ἀποτελοῦσαι τὸ τέλος τοῦ εἰρημένου βιβλίου.

Ὁ ἀναγινώσκων τὰ ζητήματα τοῦ φιλοσοφου ἐν τῇ ἐκδό-

σει τοῦ Ἀποκριτικῶν τοῦ Μακαρίου καὶ εὑρίσκων πλεῖστα, προσβάλλοντα τὸ θρησκευτικὸν αὐτοῦ αἴσθημα καὶ ὄντα τὰ μάλα βλάσφημα, ὁμολογεῖ, ὅτι ἀπὸ τοῦ Κέλσου μέχρι τοῦ Reimarus καὶ Strauss δὲν ἐγράφη κατὰ τοῦ Χριστιανιασμοῦ δριμύτερον τῶν ἐν τῷ Ἀποκριτικῷ περιεχομένων προσβολῶν, ὧν πατὴρ κατὰ τὰ εἰρημένα εἶναι ὁ Πορφύριος. Ἕνεκα τούτου δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι οὐχὶ μόνον οἱ αὐτοκράτορες ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου μέχρι Θεοδοσίου τοῦ Β΄ πάντες ἐπειράθησαν νὰ ἀπαγορεύσωσιν αὐστηρότατα τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Πορφυρίου, ἀλλὰ καὶ αἱ κατ' αὐτοῦ γενόμεναι ἀναιρέσεις, πολυαριθμότεραι τῶν τοῦ Κέλσου οὖσαι, μετέσχον τῆς αὐτῆς τῷ πολεμουμένῳ βιβλίῳ τύχης. Τὸ δηλητήριον, ὅπερ ἔρρευσεν ἐκ τοῦ φοβεροῦ καλάμου τοῦ Πορφυρίου, ἐφαίνετο, ὅτι δὲν ἐξουδετεροῦτο διὰ τῶν ἀπολογητικῶν ἀναιρέσεων τῶν χριστιανῶν καὶ ἕνεκα τούτου προετιμήθη ἡ καταστροφὴ ἀμφοτέρων τῶν ἔργων, τῶν τε πολεμούντων τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τῶν ὑπερασπιζόντων αὐτοῦ, καθὰ ὀρθῶς λέγει καὶ ὁ Bernays ἐν τῷ περὶ Θεοφράστου βιβλίῳ αὐτοῦ σελ. 1. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὐχὶ δὲ διὰ τὰς ἀσημάντους καὶ σποραδικὰς αἱρετικὰς ἰδέας, ἃς μεταγενέστεροι εὗρον ἐν τοῖς ἀποκριτικοῖς τοῦ Μακαρίου, ἐξηγεῖται ὁ ἐντελὴς σχεδὸν ἀφανισμὸς αὐτῶν καὶ ὁ Μακάριος μετέσχε τῆς τύχης τῶν λοιπῶν τοῦ Πορφυρίου ἀνασκευαστῶν, ὧν τὰ ἔργα ἐξηφανίσθησαν, διότι ἴσως κατὰ τὸν Lessing περιεῖχον πολλὰ καὶ μεγάλα τεμάχια τοῦ ἔργου τοῦ πολεμίου, ὅστις παντὶ τρόπῳ ἔδει νὰ γένηται ἐκποδών. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ Χριστιανῶν δέκα καὶ πέντε λόγων τοῦ Πορφυρίου.

Πολλοῖς δὲ ἔτεσι πρότερον ἔγραψεν ὁ Πορφύριος τὸ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, ἔνθα οἱ χρησμοὶ δὲν ἑρμηνεύονται ἐκ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία ἐκ τῶν χρησμῶν. Ἔγραψε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο οὐχὶ χάριν τῶν πολλῶν (πρβ. Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγ. 4, 8 τοιούτοις χρησάμενος προοιμίοις μαρτύρεται καὶ προκαταγγέλλει μὴ εἰς πολλους ἐκφῆναι τὰ λεχθησόμενα καὶ 4, 8), ἀλλὰ χάριν τῶν φιλοσόφων, ἵνα ἐπιρρώσῃ αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν καὶ λατρείαν καὶ μὴ πτοῶνται ἀκούον-

τες, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Χριστιανῶν ἀνεκοινώθη τοῖς ἀνθρώποις οὐρανόθεν, ἀλλὰ ὑπολαμβάνωσιν ὅτι καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐπενοήθη οὐδὲ ἐπλάσθη ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκηρύχθη καὶ παρεδόθη ἐκ τοῦ στόματος τῶν θεῶν. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐκ τριῶν βιβλίων, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐπραγματεύετο περὶ τῶν θεῶν, τὸ δὲ δεύτερον περὶ δαιμόνων, τὸ δὲ τρίτον περὶ τῶν ἡρώων κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν τῶν κεφαλαίων, οἵαν ἀποκατέστησεν ὁ Gustav Wolff*):

Βιβλίον α'. Περὶ θεῶν.

Προοίμιον.
Περὶ εὐσεβείας.
Περὶ θρησκείας θεῶν.
Περὶ πολιτείας θεῶν.
Οἷστισι χαίρουσιν.
Περὶ ἀγαλμάτων.
Ποίοις σχήμασι φαίνονται.
[Ποίοις διατρίβουσι τόποις].
Περὶ θυσιῶν [ ]
Quibus diebus singula numina invocanda sind
[καὶ ἐκ ποίας ἡμέρας δεῖ ἐκτρέπεσθαι]
Quae gentes rerum divinarum sint peritissimae.

Βιβλίον β'. Περὶ δαιμόνων.

Περὶ δαιμόνων ἀγαθῶν.
Περὶ δαιμόνων πονηρῶν.
Περὶ τῆς πρακτικῆς θεοσοφίας καὶ τῶν ἐπανάγκων.
Περὶ τῆς ἀστρολογίας.
Περὶ τῆς εἱμαρμένης.

*) Αἱ ἐν ἀγκύλαις λέξεις ἐμφαίνουσι τὰ ἀπολωλότα μέρη τοῦ βιβλίου τοῦ Πορφυρίου, αἱ ἄνευ ἀγκυλῶν λέξεις ἐλήφθησαν ἐκ τῶν σῳζομένων ἀποσπασμάτων, τῶν δὲ λατινικῶν λέξεων ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ Wolff ἔνθα δὲν ἠδυνήθη ἐκ τῶν λέξεων τοῦ Πορφυρίου νὰ δηλώσῃ τὰ μέρη ἑλληνιστί.

Βιβλίον γ΄. Περὶ ἡρώων.

Διὰ τὶ ψεύδονται ἐνίοτε οἱ θεοί.
Qui sint heroes
Περὶ Χριστοῦ.
Περὶ τῆς Χριστιανῶν ἀνοίας.

Τοιαύτη ἐπιχείρησις τοῦ Πορφυρίου ἐξηρέθισεν, ὡς εἰκός, τοὺς χριστιανούς, ὁ δὲ Εὐσέβιος ἀπονέμει ὅλῳ τῷ συγγράμματι, περιέχοντι ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ καὶ ἀμέσους προσβολὰς κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Χριστιανῶν, ἀντιχριστιανικὴν τάσιν λέγων Προπ. Εὐαγ. 5, 5, 4 «ὁ τὴν καθ' ἡμῶν συσκευὴν πεποιημένος ἐν οἷς ἐπεγραφε περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας». Ἀπόσπασμα δὲ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου περὶ Χριστοῦ καὶ Χριστιανῶν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ ἀπαντᾷ παρ' Εὐσεβίῳ Εὐαγγελ. ἀποδ. 3, 6 «ἀλλὰ σύ γε κἂν τῶν σαυτοῦ δαιμόνων, αὐτῶν δὴ τῶν χρησμῳδῶν θεῶν, ἄκουε τῷ σωτῆρι ἡμῶν οὐχ ὥσπερ σὺ γοητείαν, ἀλλ' εὐσέβειαν καὶ σοφίαν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον μαρτυρούντων· τίς δ'ἂν γένοιτό σοι τούτων ἀξιόπιστος ὁμολογία μᾶλλον τῆς τοῦ καθ' ἡμῶν πολεμίου γραφῆς, ἣν ἐν οἷς ἐπεγραψε περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ἐν τρίτῳ συγγράμματι τέθειται ὧδέ πως ἱστορῶν κατὰ λέξιν;

„Παράδοξον ἴσως δόξειεν ἄν τισιν εἶναι τὸ μέλον λέγεσθαι ὑφ' ἡμῶν· τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ θεοὶ εὐσεβέστατον ἀπεφήναντο καὶ ἀθάνατον γεγονότα, εὐφήμως τε αὐτοῦ μνημονεύουσι." καὶ ὑποβὰς ἐπιλέγει „περὶ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἐρωτησάντων εἰ ἔστι θεὸς [ἡ Ἑκάτη] φησίν.

Ὅττι μὲν ἀθανάτη ψυχὴ μετὰ σῶμα προβαίνει
γιγνώσκεις, σοφίης δὲ τετμημένη αἰὲν ἀλᾶται·
ἀνέρος εὐσεβίη προφερεστάτου ἐστὶν ἐκείνη
ψυχή.

Εὐσεβέστατον ἄρα ἔφη αὐτὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων, μετὰ θάνατον ἀπαθανατισθῆναι, ἣν σέβειν ἀγνοοῦντας τοὺς Χριστιανούς. ἐπερωτησάντων δὲ διὰ τί ἐκολάσθη ἔχρησεν

Σῶμα μὲν ἀδρανέσιν βασάνοις αἰεὶ προβέβληται·
ψυχὴ δ' εὐσεβέων εἰς οὐράνιον πέδον ἵζει

καὶ ἐπιλέγει μετὰ τὸν χρησμὸν ἑξῆς „αὐτὸς οὖν εὐσεβὴς καὶ εἰς οὐρανούς, ὥσπερ οἱ εὐσεβεῖς, χωρήσας. ὥστε τοῦτον μὲν οὐ βλασφημήσεις, ἐλεήσεις δὲ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἄνοιαν."

Ταῦτα καὶ νῦν ὁ Πορφύριος. ἆρ' οὖν ἀπατεὼν οὗτος; κἂν τὰ φίλα σε δυσωπείτω τῶν οἰκείων ῥήματα. ἔχεις τοιγαροῦν τὸν ἡμέτερον σωτῆρα Ἰσοῦν, τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παρὰ τοῖς σαυτοῦ ὡμολογημένον οὐ γόητα οὐδὲ φαρμακέα, ἀλλ' εὐσεβῆ καὶ δικαιότατον καὶ σοφὸν καὶ οὐρανίων ἁψίδων οἰκήτορα». Παρὰ δὲ Αὐγουστίνῳ ἀναγινώσκονται de civit. Dei 19, 23, 24 τάδε: Dicit etiam bona philosophus iste de Christo, quasi oblitus illius, de qua paulo ante locuti sumus, contumeliae suae, aut quasi in somnis dii ejus maledixerint Christo, et evigilantes eum bonum esse cognoverint digneque laudaverint. Denique tamquam mirabile aliquid atque incredibile prolaturus: „Praeter opinionem, inquit, profecto quibusdam videatur esse quod dicturi sumus. Christum enim dii piissimum pronuntiaverunt et immortalem factum, et cum bona praedicatione ejus meminerunt; Christianos vero pollutos, inquit, et contaminatos et errore implicatos esse dicunt et multis talibus adversus eos blasphemiis utuntur." Deinde subicit velut oracula deorum blasphemantium Christianos. Et post haec: „De Christo autem, inquit, interrogantibus si est Deus, ait Hecate: „Quoniam quidem immortalis anima post corpus ut incedit, nosti: a sapientia autem abscisa semper errat; viri pietate praestantissimi est illa anima, hanc colunt aliena a se veritate." Deinde post verba huius quasi oraculi sua ipse contexens: „Piissimum igitur virum, inquit, eum dixit, et eius animam, sicut et aliorum piorum, post obitum inmortalitate dignatam, et hanc colere Christianos ignorantes." „Interrogantibus autem, inquit: Cur ergo damnatus est? oraculo respondit dea: Corpus quidem debilitantibus tormentis semper oppositum est; anima autem piorum caelesti

sedi insidet. ['Επιφέρει δὲ τούτοις Αὐγουστῖνος καὶ τάδε ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου παραλειφθέντα: Illa vero anima aliis animabus fataliter dedit, quibus fata non adnuerunt deorum dona obtinere neque habere Jovis inmortalis agnitionem, errore implicari. Propterea ergo diis exosi, quia, quibus fato non fuit nosse Deum nei dona ab diis accipere, his fataliter dedit iste errore implicari]. Ipse vero pius et in caelum, sicut pii, concessit. Itaque hunc quidem non blasphemabis, misereberis autem hominum dementiam, ex eo in eis facile praecepsque periculum."

Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ κρίσις αὕτη περὶ Χριστοῦ ὑπῆρχε παρὰ πολλοῖς τῶν ἀρχαίων, διότι οὐ μόνον ὁ ἐκ Τράλλων Φλέγων, ὁ ἀπελεύθερος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, «ἐν τρισκαιδεκάτῳ ἢ τεσσαρακαιδεκάτῳ οἶμαι τῶν χρονικῶν καὶ τὴν περί τινων μελλόντων πρόγνωσιν ἔδωκε τῷ Χριστῷ», καθὰ ἱστορεῖ ὁ Ὠριγένης κατὰ Κέλσου 2, 14 λέγων, ὅτι διὰ τοῦ Φλέγοντος ἐγενετο γνωστὴ τῷ Ἀδριανῷ ἡ τοῦ Χριστοῦ προφητεία περὶ καταστροφῆς τῆς δημοκρατίας τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Σευῆρος ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἱερῷ τῶν Λαρήτων divos principes, sed optimos electos et animas sanctiores, in queis et Apollonium (Τυανέα), et quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham et Orpheum et huiuscemodi deos habebat (πρβ. Ael. Lamprid. Alex. Sev. vit. cap. 29), quin etiam ulterius procedens Christo templum facere voluit eumque inter deos recipere (αὐτόθι cap. 43). Οὐδ' ἠρνοῦντο δὲ οὗτοι τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντετίθεσαν αὐτῷ ὥσπερ ἴσον Ἀπολλώνιον τὸν Τυανέα περὶ οὗ ἔλεγον, ὅτι διέπραξεν οὐχὶ μείω τοῦ Χριστοῦ οὐδε ἐβίωσεν βίον ἧττον ἅγιον. Ὅθεν οἱ ἐθνικοὶ ἀπεδέχοντο μὲν καὶ παρὰ τῷ Χριστῷ ποιάν τινα θεότητα, ἀλλὰ κατέτασσον αὐτὸν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡρώων καὶ μικροτέρων θεῶν ἀπαιτοῦντες παρὰ τῶν Χριστιανῶν νὰ ἐῶσιν τοὺς ἀρχαίους θεοὺς κατὰ χώραν ἀμετακινήτους καὶ ἀθίκτους.

Προσθετέον δὲ τούτοις τὰ ἀναγινωσκόμενα παρ' Αὐγουστίνῳ ἐν τέλει τοῦ 22 κεφαλαίου καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ 23 ἤτοι De civit.

dei 19, 22. Postremo est deus, quem doctissimus philosophorum, quamvis Christianorum acerrimus inimicus, etiam per eorum oracula, quos deos putat, deum magnum Porphyrius confitetur. Κεφ. 23 Nam in libris, quos ἐκ λογίων φιλοσοφίας appellat, in quibus exequitur atque conscribit rerum ad philosophiam pertinentium velut divina responsa, ut ipsa verba eius, quem ad modum ex Graeca lingua in Latinan interpetata sunt, ponam: „Interroganti, inquit, quem deum placare revocare possit uxoram suam a christianismo, haec ait versibus Apollo." Deinde verba velut. Apollinis ista sunt: „Forte magis*) poteris in aqua impressis litteris scribere, aut adinflas leves pinnas per aera avis volare, quam pollutae revoces impiae uxoris sensum. Pergat quo modo vult inanibus fallaciis perseverans, et lumentari fallaciis mortuum Deum cantans, quem iudicibus recta sentientibus perditum pessima in speciosis ferro vincta mors interfecit." Deinde post hos versus Apollinis, qui non stante metro Latine interpretati sunt, subiunxit atque ait: „In his quidem inremediabile sententiae eorum manifestavit, dicens, quoniam Iudaei suscipiunt deum magis quam isti." Ecce ubi decolorans Christum Judaeos praeposuit Christianis, confitens quod Judaei suscipiant Deum. Sic enim exposuit versus Apollinis, ubi iudicibus recta sentientibus Christum dicit occisum, tamquam illis iuste iudicantibus merito sit ille punitus. Viderit, quid de Christo vates mendax Apollinis dixerit atque iste crediderit aut fortasse vatem, quod non dixit, dixisse iste ipse confinxerit. Quam sibi constet vel ipsa oracula inter se faciat convenire,

*) Ὁ A. Nauck ἐπεχείρησε ἐν annal. antiquit. Marpurg. 1855 σελ. 120 νὰ μεθερμηνεύσῃ τὸν χρησμὸν ἑλληνιστὶ ἐν τοιῷδε τρόπῳ

Μᾶλλον ἴσως γράψαις ἂν γράμμασιν ὑδροχαράκτοις
ἠδέ ποτ' ἐκφύσας πτερὰ κοῦφ' ἀνόπαια πέτοιο,
ἠὲ μεταστήσας μιαρᾶς ἀσέβημα γυναικός.
ἐρρέτω ὡς ἐθέλει κενεαῖς ἀπαταῖσι χαρεῖσα
καὶ θρήνοις μάλα λυγρὰ θεὸν κλαίουσα θανόντα, . .
δεινοτάτη ἐν εἴδεσι σιδηρόδετος κτάνε μοῖρα.

postea videbimus; hic tamen Judaeos, tamquam Dei susceptores, recte dicit iudicasse de Christo, quod eum morte pessima excruciandum esse censuerint.

῞Ομοιον τῷ εἰρημένῳ χρησμὸν παρέχει καὶ ὁ Lactantius Instit. 4, 13, 11: Propterea Milesius Apollo consultus, utrumne (δῆλα δὴ ὁ Χριστὸς) deus an homo fuerit, hoc modo respondit:

θνητὸς ἔην κατὰ σάρκα, σοφὸς τερατώδεσιν ἔργοις,
ἀλλ' ὑπὸ Χαλδαίοισι δικασπολίαισιν ἁλωκώς,
γομφωθεὶς σκολόπεσσι πικρὴν ἀνέπλησε τελευτὴν

ὅστις δύναται νὰ κατάγηται ἐκ τοῦ Πορφύριου, δύναται ὅμως νὰ κατάγηται καὶ ἀλλαχόθεν. Ἀναντιρρήτως Χριστιανὸς ἀνὴρ δὲν ἐποίησεν τὸν χρησμὸν τοῦτον, διότι, ἐὰν ἐποίει αὐτόν, θὰ ἔλεγε θεὸς ἀντὶ σοφὸς καὶ θὰ ἐστιγμάτιζε πικρῶς τὴν ἀφροσύνην τῶν δικαστῶν.

Προϊὼν δὲ ὁ Αὐγουστῖνος λέγει de div. dei 19, 23, 4: Sed iam causas ipsius audiamus erroris: „Sunt, inquit, spiritus terreni minimi loco quodam malorum daemonum potestati subiecti. Ab his sapientes Hebraeorum (quorum unus iste etiam Iesus fuit, sicut audisti divina Apollinis, quae superius dicta sunt) — ab his ergo Hebraei daemonibus pessimis et minoribus spiritibus vetabant religiosos et ipsis vacare prohibebant; venerari autem magis caelestes deos, amplius autem venerari Deum Patrem. Hoc autem, inquit, et dii praecipiunt, et in superioribus ostendimus, quem ad modum animum advertere ad deum monent et illum colere ubique imperant. Verum indocti et impiae naturae, quibus vere fatum non concessit a diis dona obtinere neque habere Iovis inmortalis notionem, non audientes et deos et divinos viros, deos quidem omnes recusaverunt, prohibitos autem daemones et hos non odisse, sed revereri. Deum autem simulantes colere, ea sola, per quae Deus adoratur, non agunt. Nam deus quidem, utpote omnium Pater, nullius indiget, sed nobis est bene eum cum per iustitiam et castitatem aliasque virtutes adoramus,

ipsam vitam precem ad ipsum facientes per imitationem et inquisitionem de ipso. Inquisitio enim purgat, inquit; imitatio deificat affectationem ad ipsum operando."

Πόθεν δὲ ἠρύσατο ὁ Πορφύριος τοὺς ἑαυτοῦ χρησμοὺς ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας; Συναγωγαὶ χρησμῶν ἀπὸ τοῦ Ὀνομακρίτου καὶ μετ' αὐτὸν ὑπῆρχον πλεῖσται ἐν τῇ ἀρχαιότητι*), ἐπὶ τούτων δὲ τῶν ἔργων καὶ τῶν συγχρόνων αὐτῷ χρησμῶν ἐρειδόμενος ὁ Πορφύριος ἠδύνατο νὰ ποιήσηται τὴν ἑαυτοῦ συναγωγήν, τὸν δὲ τρόπον, καθ' ὃν συνέταξε τοὺς χρησμούς, καὶ τὸν σκοπόν, ὃν προυτίθετο διὰ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, μηνύει τόδε τὸ ἀπόσπασμα παρ' Εὐσεβίῳ Εὐαγ. προπ. 4, 6 κέ.: Πρῶτον δὲ θεασώμεθα ὅπως τῆς γραφῆς ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ ἀρχόμενος ἡμῖν ἀληθεύειν ἐπόμνυται λέγων οὕτως (7). „Βέβαιος δὲ καὶ μόνιμος ὁ ἐντεῦθεν ὡς ἂν ἐκ μόνου βεβαίου τὰς ἐλπίδας τοῦ σωθῆναι ἀρυτόμενος, οἷς δὴ καὶ μεταδώσεις μηδὲν ὑφαιρούμενος. ἐπεὶ κἀγὼ τοὺς θεοὺς μαρτύρομαι ὡς οὐδὲν οὔτε προστέθεικα οὔτε ἀφεῖλον τῶν χρησθέντων νοημάτων, εἰ μή που λέξιν ἡμαρτημένην διώρθωσα, ἢ πρὸς τὸ σαφέστερον μεταβέβληκα ἢ τὸ μέτρον ἐλλεῖπον ἀνεπλήρωσα, ἤ τι τῶν μὴ πρὸς τὴν πρόθεσιν συντεινόντων διέγραψα, τὸν δὲ νοῦν ἀκραιφνῆ τῶν ῥηθέντων διετήρησα, εὐλαβούμενος τὴν ἐκ τούτων ἀσέβειαν μᾶλλον ἢ τὴν ἐκ τῆς ἱεροσυλίας τιμωρὸν ἑπομένην δίκην. 2. ἕξει δὲ ἡ

*) Ἔπιθι τὰ εἰρημένα ὑπὸ Gust. Wolff σελ. 43 κέ. τοῦ εἰρημένου βιβλίου καὶ τὴν ἐν ἔτει 1854 δημοσιευθεῖσαν αὐτοῦ πραγματείαν de novissima oraculorum aetate σελ. 48—52. Εν Ῥώμῃ ἐκάησαν ἐπὶ Αὐγούστου πλέον τῶν δύο χιλιάδων χρησμῶν, διατηρηθέντων τῶν Σιβυλλείων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουητωνίου Octav. 31, 1: quidquid fatidicorum librorum Graeci Latinique generis nullis vel parum idoneis auctoribus vulgo ferebantur, supra dua milia contracta undique cremavit, ac solos retinuit Sibyllinos, hos quoque delectu habito. Διετηρήθησαν δὲ οἱ χρησμοὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις καὶ μετὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς διδάσκει καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱλαρίου, Φρυγὸς φιλοσόφου, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος «ὡς δὴ χρησμόν τινα λοξὸν εἰς τὸ σαφέστερον ἑρμηνεύσας» κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ζωσίμου 4, 15. Ὁ αὐτὸς Ζώσιμος λέγει 2, 36 ὅτι ζητῶν χρησμόν τινα περὶ τῆς δυνάμεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠναγκάσθη νὰ ἀνελίξῃ πολλὰς χρησμῶν συναγωγάς.

παροῦσα συναγωγὴ πολλῶν μὲν τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων ἀναγραφήν, ὡς οἱ θεοὶ τἀληθὲς ἔχειν ἐθέσπισαν· ἐπ' ὀλίγον δὲ καὶ τῆς χρηστικῆς ἀψόμεθα πραγματείας, ἥτις πρός τε τὴν θεωρίαν ὀνήσει καὶ πρὸς τὴν ὅλην κάθαρσιν τοῦ βίου. ἣν δ'ἔχει ὠφέλειαν ἡ συναγωγὴ μάλιστα εἴσονται ὅσοιπερ τὴν ἀλήθειαν ὠδίναντες ηὔξαντό ποτε τῆς ἐκ θεῶν ἐπιφανείας τυχόντες ἀνάπαυσιν λαβεῖν τῆς ἀπορίας διὰ τὴν τῶν λεγόντων ἀξιόπιστον διδασκαλίαν." Ὁ Αὐγουστῖνος κατηγορεῖ τοῦ Πορφυρίου, ὅτι ἔπλασεν τοὺς χρησμοὺς λέγων ἐν τοῖς ἄνω παρατεθεῖσι χωρίοις de civ. dei 19, 23, 2: Viderit, quid de Christo vates mendax Apollinis dixerat atque iste (Πορφύριος) crediderit, aut fortasse quod non dixit, dixisse iste ipse confixerit § 3. Quis ita stultus est, ut non intelligat, aut ab homine callido eoque Christianis inimicissimo haec horacula fuisse conficta, aut consilio simili ab impuris daemonibus ista fuisse responsa § 4. Sane Christum laudans vel Porphyrius vel Hecate . . . Ἀλλ' ὅμως ὁ Πορφύριος κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲν ἠθέλησε νὰ ἀπατήσῃ. Ἐν ἀρχῇ τοῦ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας μαρτύρεται, ὡς εἴδομεν, τοὺς θεοὺς ὅτι οὐδὲν οὐσιῶδες μετέβαλεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσιν τὸ φιλάληθες αὐτοῦ καὶ τὸ ἁγνὸν τοῦ χαρακτῆρος. Τὴν ἀλήθειαν ἐζήτει κατὰ τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις καὶ κατανοήσας τοὺς ὑπὸ τῶν Γνωστικῶν πλασθέντας χρησμοὺς τοῦ Ζωροάστρου νόθους κατεπολέμησεν αὐτοὺς (πρβ. β. Πλωτ. 16). Ἦν ὅμως εὔπιστος. Τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ ἐπαινοῦσιν οὐ μόνον πάντες οἱ Πλατωνικοί, ἀλλὰ καὶ τῶν χριστιανῶν, ὡς εἴρηται (σελ. 8 κέ.), πολλοί. Ἀλλ' ὅμως τὴν ὀξύτητα τῆς κρίσεως εὑρίσκουσιν οὐχὶ μεγάλην παρὰ τῷ Πορφυρίῳ ὅ,τε Ἰάμβλιαχος καὶ ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Εὐνάπιος. Μὴ ἔχων τοίνυν αὐτοτελῆ κρίσιν (πρβ. Εὐναπ. β. Πορφ. 456. 51 κέ. Βοισσ. 2) οὐδὲν θαυμαστὸν ἐὰν ἐδέξατο τὰς ἑτέρων πλάνας πιστεύσας, ὅτι ἦσαν γνήσια τὰ Ὀρφικὰ ποιήματα, γνήσιον τὸ Σαγχουνιάθωνος βιβλίον (Εὐσεβ. προπ. Εὐαγ. 1, 9 καὶ 10, 11), ὅπερ ὅτι ἐσκευωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἑρεννίου Φίλωνος κατέδειξεν ὁ Movers (πρβ. die Phoenicier 1, 125—129), γνήσια τὰ Ἀριστοτέλους ζητήματα ἐξελεγχθέντα ὡς νόθα ὑπὸ

τοῦ Lehrs (πρβ. Aristarchi σελ. 227) καὶ Valentin Rose (de Aristot. libr. ord. et auctoritate σελ. 69), γνήσιον τὸν βίον τοῦ Πυθαγόρου (Πορφ. β. Πυθ. 2), ὅν ὁ Ἀπολλώνιος ἔλεγεν δοθέντα αὐτῷ παρὰ τοῦ Τροφωνίου (Φιλοστρ. β. Ἀπολλ. 8, 19, 3). Σημειωτέον δέ, ὅτι ἤδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου τὸ τῆς παραποιήσεως ἔργον ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ Ὀνομακρίτου διεδέξαντο οἱ Πυθαγόρειοι*), ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε αὐξηθείσης τῆς δεισιδαιμονίας καὶ ἀπιστίας οἱ ἄνθρωποι ἔρρεπον εἰς μυστικὰς καὶ συμβολικὰς διδασκαλίας, τὸ κακὸν ἐκορυφώθη οὕτως, ὥστε ἐκυκλοῦτο ὁρμαθὸς βίβλων φερόντων τὸ προσωπεῖον τοῦ Μουσαίου καὶ Ὀρφέως. Νέα προϊόντα τῆς ἀποκρύφου φιλολογίας κατάγονται καὶ ἐκ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων, ἀλλ' ἡ παραποίησις αὕτη ἦν πολλῷ μείζων ἀπὸ τῆς 2ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος σὺν τῇ ἐμφανίσει τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ, μετέσχον δὲ αὐτῆς καὶ Χριστιανῶν αἱρέσεις, μάλιστα δὲ ἡ τῶν Γνωστικῶν. Πρβ. Ἐπιφαν. αἱρέσ. 6 (26) κεφ. 1 «βίβλους πλάττουσι Νωρίαν τινὰ βίβλον καλοῦντες καὶ ἐξ ὑπονοίας Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας μεταποιοῦντες τὴν παρ' αὐτοῖς Ἕλλησι μυθώδη ῥαψῳδίαν καὶ φαντασίαν, οὕτω τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ προσπλέκουσι . . ταύτην γάρ φασιν τὴν Νωρίαν εἶναι τοῦ Νοὲ γυναῖκα. 2: ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν πάλιν ἐπίπλαστον εἰσάγουσιν ἀγώγιμόν τι ποίημα, ᾧ ποιητεύματι ἐπέθεντο ὄνομα, εὐαγγέλιον τοῦτο φάσκοντες . . ἄλλοι δὲ οὐκ αἰσχύνονται λέγοντες εὐαγγέλιον Εὔας. 8: ἔχοντας ἐρωτήσεις Μαρίας καὶ ἀποκαλύψεις τοῦ Ἀδάμ». Ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ τοῦ Πορφυρίου ἀνεφάνησαν καὶ οἱ Χαλδαϊκοὶ χρησμοὶ ἀπολαύοντες μεγίστης αὐθεντίας καὶ θαυμασμοῦ, οἵτινες ἐλέγοντο μὲν ὅτι ἐδόθησαν ἐν Χαλδαίᾳ καὶ ἐν Χαλδαϊκῇ γλώσσῃ, ἐξ ἧς ἡρμηνεύθησαν εἶτα εἰς τὴν ἑλληνικήν, τῇ ἀληθείᾳ ὅμως σκευωρηθέντες ἐν ἑλληνικοῖς ἑξαμέτροις ὑπὸ ἑλληνιστὶ πεπαιδευμένων Σημιτῶν λογίων περιεῖχον Χαλδαϊκὴν σοφίαν μεμιγμένην Πλατωνικῇ. Καταπο

*) Ἴπιθι καὶ τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Δαμασκηνοῦ Σπηλιωτοπούλου ἐν τῇ περὶ Φερεκύδου τοῦ Συρίου καὶ τῆς θεογονίας αὐτοῦ πραγματείᾳ σελ. 35 κέ.

λεμήσας δὲ ὁ Πορφύριος τοὺς Ζωροάστρου χρησμοὺς ὡς νόθους ὑπελάμβανεν γνησίους τοὺς Χαλδαϊκούς, ὧν ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας οὐδεμίαν χρῆσιν ἐποιήσατο, ἅτε μήπω συντελεσθέντων, ἀλλ' ἐν τοῖς περὶ ὕλης ἓξ βιβλίοις (πρβ. August. de civ. dei χ. 27, Thilo Comment. I de coelo empyrio 1839), εἰ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας περιείχετο χρησμὸς ἑλληνικοῦ θεοῦ ἀποφαίνων τοὺς Χαλδαίους ἐμπειροτάτους τῶν θείων. Ὅτι δὲ τὸ περὶ ὕλης ἔγραψεν ὁ Πορφύριος μετὰ τὸ περὶ τ. ἐ. λ. φιλοσοφίας καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ἐκείνῳ καταδικάζει πολλά, ὧν συνίστα ἐν τῷ π. τ. ἐ. λ. φ., οἷον τὰς θυσίας. Μετὰ τὸ περὶ ὕλης ἐξέδωκε τὸ περὶ ἀνόδου (de degressu) ψυχῆς*), ἔνθα διδάσκεται ἡ ἐλευθερία τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλωτίνου (August. civ. dei 10, 19, 2: multis enim ibi Porphyrius corpus fugi iubet, ut anima possit beata manere et cum deo coniuncta), ἣν ὅμως αὐτόθι (10, 32, 1: dicit Porphyrius in primo iuxta finem de regressu animae libro, nondum receptam esse unam quandam sextam, quae universalem contineat viam animae liberandae, vel a philosophia verissima aliqua, vel ab Indorum moribus ac disciplina, aut inductione Chaldaeorum, aut alia qualibet via nondumque in suam notitiam eandem viam historiali cognitione perlatam) ὁμολογεῖ, ὅτι οὐδ' ἐν ταῖς Χαλδαϊκαῖς διδασκαλίαις εὗρεν.

Ὁμοίας ἀντιφάσεις παρέχουσιν καὶ αἱ περὶ θεῶν ἰδέαι αὐτοῦ. Ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ τῶν λογίων φιλοσοφίας πιστεύει, ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι τοιοῦτοι, οἵους παρέδωκεν ἡ δημώδης θρησκεία. Μόνον ἐν ἑνὶ τόπῳ ποιεῖται φυσικὴν ἐξήγησιν ἔχοντι παρ' Εὐσεβίου προπ. Εὐαγ. 4, 22: «μήποτε οὗτοί εἰσιν (ἤτοι οἱ κακοὶ δαίμονες), ὧν ἄρχει ὁ Σάραπις, καὶ τούτων σύμβολον ὁ τρίκρανος κύων, τουτέστιν ὁ ἐν τρισὶ στοιχείοις, ὕδατι, γῇ, ἀέρι, πονηρὸς δαίμων. Ἄρχει δ' αὐτῶν καὶ ἡ Ἑκάτη ὡς συνέχουσα τὸ τρίστοιχον»

*) Επιτομὴν τοῦ de recessu animae ὑπολαμβάνει ὁ G. Wolff τὸ ἀφορμαὶ πρὸς τὰ νοητά, ἔνθα διδάσκεται ἡ ἀπαλλαγὴ καὶ ἐλευθερία τῆς ψυχῆς.

Πόσον ὅμως διαφέρει τῆς ἐκ λ. φιλοσοφίας ἡ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον ἱερέα Ἀνεβὼ ἐπιστολή, ἣν φαίνεται ὅτι ἔγραψεν*) μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλωτίνου, καὶ ἐν ᾗ ἀμφιβάλλει ἐὰν οἱ θεοὶ εἶναι οἵους παραδίδωσιν αὐτοὺς ἡ θρησκεία ἢ εἶναι ἀστέρες ἢ δυνάμεις τινὲς τῆς φύσεως ἢ μέρη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογ. φιλοσοφίας διέκρινε τοὺς θεοὺς τῶν ἀστέρων (Εὐσέβ. προπ. Εὐαγ. 4, 9), ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐρωτᾷ Ἰαμβλ. π. μυστηρίων 1, 9: «διὰ τί ἐν οὐρανῷ κατοικούντων τῶν θεῶν μόνον, χθονίων καὶ ὑποχθονίων εἰσὶ παρὰ τοῖς θεουργικοῖς κλήσεις; .. πῶς ἐνύδριοί τινες λέγονται καὶ ἀέριοι, τόπους τε διειλήχασιν ἄλλοι ἄλλους .. καίτοι δύναμιν ἄπειρον ἔχοντες καὶ ἀμέριστον;» Ἐκεῖ μὲν παραγγέλλει πῶς ὀφείλει τις νὰ ἐπικαλῆται τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τίνων θυσιῶν, ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐρωτᾷ ἐὰν μὴ οἱ θεοὶ καταφρονῶσι τῶν ἱερῶν καὶ εὐχῶν ἅτε ὄντες ἀμέτοχοι ὀργῆς, ἡδονῆς καὶ ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων (Ἰαμβλ. π. μυστ. 1, 10—13). Ἐκεῖ διδάσκει ὅτι οἱ θεοὶ ἐξαναγκάζονται διὰ μαγικῶν τεχνῶν καὶ γοητειῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐνταῦθα ἐρωτᾷ ἐὰν ὄντες σοφοὶ δύνανται νὰ φαίνωνται ἀνεξίλαστοι (Ἰαμβλ. 1, 27—30). Ἐκεῖ διαβεβαιοῦται ὅτι ἡ σοφία καὶ εὐδαιμονία παρεδόθη παρὰ τῶν θεῶν, ἐνταῦθα ἐρωτᾷ « μήποτε ἄλλη τις λανθάνῃ οὖσα ἡ πρὸς εὐδαιμονίαν ὁδός, ἀφισταμένη τῶν θεῶν» (αὐτόθι 10, 1). Τίς ἡ χρεία πλειόνων; Σχεδὸν πᾶν

---

*) Κατὰ τὸν Wolff σελ. 27 τοῦ μνημονευθέντος συγγράμματος ὁ Πορφύριος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, πρὶν ἀπέλθῃ εἰς Ῥώμην, ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἤρξατο νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ θεῶν, διότι ἐὰν ἐν Ῥώμῃ ὢν ἐγίνωσκεν τὸν Πλωτῖνον, τότε περὶ Αἰγυπτιακῶν διδασκαλιῶν θὰ ἠρώτα οὐχὶ τὸν Ἀνεβώ, ἀλλὰ τὸν Πλωτῖνον, ὅστις καὶ Λυκοπολίτης Αἰγύπτιος ἦν καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἠκροάσατο οὐ μόνον τοῦ Ἀμμωνίου, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων (β. Πλωτ. 3). Ἠδύνατό τις ὅμως νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀνεβὼ ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλωτινου, ὁ δὲ Πορφύριος ζητῶν διδασκαλιαν παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως ἐκδηλοῖ μᾶλλον τὰς ἀμφιβολιας αὐτοῦ (πρβ. Zeller, Griech. Phil. 3, 2[3] σελ. 666). Ἡ περίεργος αὕτη ἐπιστολὴ ἀποκαταστᾶσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Thomas Gale ἐκ τῶν παρ' Εὐσεβίῳ, Κυρίλλῳ, Αὐγουστίνῳ καὶ Ψευδιαμβλίχῳ φερομένων ἀποσπασμάτων καὶ ἐκτυπωθεῖσα τὸ ἔτος 1678 ἐν Ὀξωνίᾳ ἐξεδόθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Parthey Jambl., De myster. lib. Berl. 1857.

ὅ,τι προήνεγκεν ἐν τῷ π. τ. ἐκ λ. φ. τίθησιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἐν ἀμφιβολίᾳ.

Πρὸ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἀνεβὼ καὶ μετὰ τὸ π. τ. ἐ. λ. φ. ἐπεχείρησεν ἤδη ἐν Ἀθήναις ὢν νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν φύσιν τῶν θεῶν φυσικῶς, γράψας τὸ περὶ ἀγαλμάτων, οὗ ἡ πλήρης ὀνομασία φαίνεται ὅτι ἦν: περὶ τῆς ἐξ ἀγαλμάτων φυσιολογίας (πρβ. Εὐσ. προπ. εὐαγ. 3, 6 τέλ., 8 τέλ. 13, 14 ἀρχ., 15 ἀρχ., 16 μέσ. καὶ ἀρχ., ἔνθα τὸ βιβλίον τοῦτο καλεῖται φυσιολογία). Διετείνετο δὲ ὁ Πορφύριος ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἀγάλματα δίκην βιβλίων ἐμφαίνουσι τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν θεῶν (Εὐσεβ. προπ. εὐαγ. 3, 7), καθάπερ ἐν τῷ περὶ τ. ἐ. λ. φ. διετείνετο, ὅτι ἡ θεία φύσις ἑρμηνεύεται ἐκ τῶν χρησμῶν. Ἀλλ' ὅμως ἐνταῦθα πόσον χωρεῖ πορρωτέρω ἢ ἐν τῷ π. τ. ἐ. λ. φιλοσοφίας; Τὸν Δία καλεῖ «τὸν νοῦν τοῦ κόσμου, τὸν πάντα κόσμον (Εὐσεβ. προπ. Εὐαγ. 3, 9) . . τὴν δὲ Ἥραν (αὐτόθι 3, 11) σύνοικον τῷ Διῒ πεποιήκασιν, τὴν αἰθέριον καὶ ἀέριον δύναμιν Ἥραν προσειπόντες. Ἔστι γὰρ ὁ αἰθὴρ ἀὴρ λεπτομερέστατος . . Καὶ τοῦ μὲν παντὸς ἀέρος ἡ δύναμις Ἥρα τοὔνομα ἀπὸ τοῦ ἀέρος κεκλημένη· τοῦ δὲ ὑπὸ σελήνην φωτιζομένου καὶ σκοτιζομένου ἀέρος ἡ Λητὼ σύμβολον· ληθὼ γὰρ αὐτὴν εἶναι διὰ τὴν κατὰ τὸν ὕπνον ἀναισθησίαν, καὶ ὅτι ψυχαῖς ὑπὸ σελήνην γενομέναις λήθη ξυνομαρτεῖ τοῦ θείου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ μήτηρ Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος, τῶν αἰτίων φωτισμοῦ. . . Καὶ τὸ μὲν ἡγεμονικὸν τῆς χθονίας δυνάμεως Ἑστία κέκληται . . Τὴν δὲ Ῥέαν προσεῖπον τὴν τῆς πετρώδους καὶ ὀρείου γῆς δύναμιν. τὴν δὲ Δήμητρα τὴν τῆς πεδινῆς καὶ γονίμου . . κυεῖ τὴν Κόρην ἐκ Διός, τουτέστι τὸν κόρον ἐκ τῶν φρυγανωδῶν σπερμάτων . . τῶν δὲ ἀκροδρύων καὶ ὅλως τῶν

*) Ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν μύθων προηγήθησαν τοῦ Πορφυρίου ὁ Πλωτῖνος καὶ οἱ Στωϊκοί, οἷς ἐν τοῖς κυρίοις καὶ ἕπεται. Πολλαὶ δὲ ταῖς ἄνω παρατεθειμέναις ὅμοιαι ἐξηγήσεις ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῷ Ψευδοπλουταρχείῳ βίῳ τοῦ Ὁμήρου, ὃν ὁ Wolff σελ. 23 κέ. καὶ ἄλλοι οὐχὶ ὀρθῶς ὑπέλαβον ἔργον τοῦ Πορφυρίου καὶ δὴ τὸ αὐτό, ὅπερ παρὰ Σουίδα λέγεται: περὶ τῆς Ὁμήρου φιλοσοφίας Ἔπιθι Bernhardy, griech. Lit. 2, α, 200, Wolkmann, Plut. 1, 121 καὶ Diels, Doxogr. 98 κέ.

φυτευτικῶν ἡ δύναμις Διόνυσος ὀνομάζεται .. ὁ δὲ κύων δηλοῖ τὴν κύησιν τῶν καρπῶν εἰς τρία διῃρημένην, εἰς τὴν καταβολήν, εἰς τὴν ὑποδοχήν, εἰς τὴν ἀνάδοσιν. 22. ἐννέα δὲ ἐπᾴδουσαι αὐτῷ (τῷ Ἀπόλλωνι) Μοῦσαι ἥ τε ὑποσελήνιος σφαῖρα καὶ ἑπτὰ πλανητῶν καὶ μία ἡ τῆς ἀπλανοῦς . .» Ἀποσπάσματα τοῦ περὶ ἀγαλμάτων οὐχὶ ὀλίγα διεσώθησαν παρ' Εὐσεβίου προπ. εὐαγ. 3, 7—13 καὶ Στοβαίου ἐκλ. φυσ. 1, 3, 23.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι ἐν τῷ περὶ ἀγαλμάτων ἐπίστευεν, ὅτι οἱ θεοὶ οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν ἢ σημεῖα καὶ σύμβολα τῆς φύσεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὰς περὶ ἀγαλμάτων ἰδέας αὐτοῦ κατέλιπεν ὁ Πορφύριος, ὡς μηνύει καὶ ἡ πρὸς Ἀνεβὼ ἐπιστολή, ζητῶν δὲ τὴν ἀλήθειαν ἄλλοτε ἀλλαχοῦ καὶ διώκων αὐτὴν ὡς σκιὰν φεύγουσαν ἐπειράθη τέλος νὰ εὕρῃ τὸν ὕψιστον θεὸν ἐν μυστικαῖς καὶ θεοσόφοις ἰδέαις. Ἵνα ἀπαλλάξῃ τὸ ἑαυτοῦ πνεῦμα τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἐποιεῖτο χρῆσιν τῆς τῶν Ὀρφικῶν διαίτης, ἣν ἐν τέσσαρσιν βιβλίοις περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων συνίστησιν. Ἐν ᾧ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ὑπετύπου κατὰ τοὺς τῶν θεῶν χρησμοὺς ποῖα ζῷα ὤφειλον οἱ ἄνθρωποι νὰ θύωσι τοῖς θεοῖς, ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ πρὸς Ἀνεβὼ ἐφοβεῖτο μὴ τὸ αἷμα τῶν θυμάτων, ἡ κνίσσα αὐτῶν καὶ τὰ σώματα τῶν σφαττομένων ζώων ῥυπαίνωσι τοὺς θεοὺς (πρβ. Ἰαμβλ. περὶ μυστ. 5, 1), ἐν τῷ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων καταπολεμεῖ διὰ πολλῶν τεκμηρίων καὶ ἀπορρίπτει ἀνενδοιάστως πᾶσαν αἵματος θυσίαν. Ὅθεν τὸ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων ἔγραψεν μετὰ τὴν πρὸς Ἀνεβὼ ἐπιστολήν, ἀλλ' ὅμως πρὶν γήμῃ τὴν Μαρκέλλαν καὶ γράψῃ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, ἥτις πλήν τινων περιέχει κατὰ τὰ ἄλλα πλῆθος ἀπηχήσεων χριστιανικῶν ἰδεῶν ὡσανεὶ ἐγράφη ὑπό τινος τῶν πατέρων τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀνεβὼ καὶ τὸ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων ἀποτελοῦσι τὴν ὑψηλοτέραν σφαῖραν τῶν ἰδεῶν τοῦ Πορφυρίου, οὐσῶν παντάπασιν διαφόρων τῶν ἐξενεχθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας, καὶ μηνυουσῶν ὅτι ὁ Πορφύριος ὡς ἄνθρωπος τῆς ἐρεύνης ζητήσας νὰ γνωρίσῃ καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἀνέγνω καὶ τὰ Χριστιανικὰ βιβλία, οὕτω δὲ πολλαὶ τῶν πολε-

μουμένων ἰδεῶν ἔσχον ῥοπὴν ἐπὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πορφύριος κατεπολέμει τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰσῆλθον εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ ἀκτῖνες τοῦ θείου φωτός. Ἀναμφηρίστως πολλαὶ ἰδέαι τοῦ Πορφυρίου, αἵτινες ἐμφαίνουσι συγγένειαν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, περιέχουσι γενικὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τῆς ἀρχαιότητος ἢ τοιαύτας, ἃς ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἔχει κοινὰς πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Πολλὰς ὅμως τῶν ἰδεῶν τούτων διαπνέει τὸ ἁπλοῦν καὶ πρακτικὸν χριστιανικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἦν ἀλλότριον τῆς ἐθνικῆς φιλοσοφίας, καὶ φαίνεται πολλῷ πιθανώτερον, ὅτι καὶ ἐν ἰδέαις, ὧν ἡ ῥῆσις δὲν ἀποδεικνύει ἄμεσον μετοχέτευσιν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν τὴν γέννησιν αὐτῶν προελθοῦσαν ἐκ τῆς ῥοπῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀποτελοῦντος τὴν πνευματικὴν τῶν τότε χρόνων ἀτμόσφαιραν, ἐξ ἧς ἀνεπαισθήτως εἰσέδυον πολλὰ καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνικῶν. Ὁ ἑπόμενος παραλληλισμὸς ἐμπεδοῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων.

Ἐπιστολὴ πρὸς Ρωμ. 2, 14 «. . ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος». Πορφύριος πρὸς Μαρκέλ. κεφ. 25 «Ὁ δ' αὖ θεῖος νόμος ὑπὸ μὲν τοῦ νοῦ σωτηρίας ἕνεκα ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς κατὰ τὰς ἐννοίας διετάχθη. Δι' ἀληθείας δὲ τῶν ἐν αὐταῖς πεπραγμένων εὑρίσκεται».

Πρὸς Ἑβραίους 11, 3 «Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ κτλ.» Πορφύριος πρὸς Μαρκέλ. 21 «Θεὸν οἱ μὲν εἶναι νομίζοντες καὶ διοικεῖν ἅπαντα, τοῦτο γέρας ἐκτήσαντο διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς βεβαίας πίστεως, τὸ μεμαθηκέναι, ὅτι ὑπὸ θεοῦ προνοεῖται πάντα». Ἐπιστολὴ πρώτη πρὸς Κορινθ. 13, 13 «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη». Πορφύρ. πρὸς Μαρκέλ. 24 «Τέσσαρα στοιχεῖα μάλιστα κεκρατύνθω περὶ θεοῦ, πίστις, ἀλήθεια, ἔρως, ἐλπίς».

Ἰακώβ. 2, 14 «Τί τὸ ὄφελος, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ;» κτλ. Πορφύριος πρὸς Μαρκέλ. 16 «Οὐχ ἡ γλῶττα τοῦ σοφοῦ τίμιον παρὰ θεῷ, ἀλλὰ τὰ ἔργα», καὶ κεφ. 17 «Καὶ ὁ σοφίαν ἀσκῶν ἐπιστήμην ἀσκεῖ τὴν περὶ θεοῦ·

οὐ λιτανεύων ἀεὶ καὶ θύων, διὰ δὲ τῶν ἔργων τὴν πρὸς θεὸν ἀσκῶν εὐσέβειαν» (πρβ. Ἰάκωβ. 1, 27), καὶ κεφαλαίῳ 23 «Κἂν θεοὺς τιμᾶν οἴωνται καὶ πεπεῖσθαι εἶναι θεοὺς (πρβ. Ἰακώβ. 2, 19 σὺ πιστεύεις ὅτι θεὸς εἷς ἐστι κτλ.), ἀρετῆς δὲ ἀμελῶσι καὶ σοφίας, ἤρνηνται θεοὺς καὶ ἀτιμάζουσιν· οὔτε γὰρ ἄλογος πίστις δίχα τοῦ ὀρθῶς ἐπιτυχὴς θεοῦ οὔτε μὲν τὸ τιμᾶν θεοσεβὲς ἄνευ τοῦ μεμαθηκέναι ὅτῳ τρόπῳ χαίρει τὸ θεῖον τιμώμενον». Ἰάκωβ. 2, 18 «Δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου χωρὶς τῶν ἔργων σου κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 8 «Τὰ γὰρ ἔργα τῶν δογμάτων ἑκάστου φέρειν πέφυκε τὰς ἀποδείξεις. καὶ δεῖ οὕτως βιοῦν, ὅστις ἐπίστευσεν, ἵνα καὶ αὐτὸς πιστὸς ᾖ μάρτυς περὶ ὧν λέγει τοῖς ἀκροωμένοις».

Ἰάκ. 1, 13 «Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα» (πρβ. Ἰάκ. 1, 17, Φιλιπ. 2, 13 καὶ ἀλλαχοῦ. Πορφ. πρὸς Μαρκ. 17 «. . ἀγαθοποιὸν γὰρ μόνον τὸ θεῖον», 12 «Πάσης πράξεως καὶ παντὸς ἔργου καὶ λόγου θεὸς ἐπόπτης παρέστω καὶ ἔφορος. καὶ πάντων ὧν πράττομεν ἀγαθῶν τὸν θεὸν αἴτιον ἡγώμεθα, τῶν δὲ κακῶν αἴτιοι ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ ἑλόμενοι· θεὸς δὲ ἀναίτιος», ἔτι δὲ καὶ 24 «Κακῶν ἀνθρώπῳ οὐδεὶς θεὸς αἴτιος, ἀλλὰ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁ ἑλόμενος».

Πράξ. Ἀποστ. 17, 25 «Οὐδὲ (θεὸς) ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 11 «Θεὸς μὲν γὰρ δεῖται οὐδενός· σοφὸς δὲ μόνου θεοῦ», 18 «Οὗτος γὰρ μέγιστος εὐσεβείας τιμᾶν τὸ θεῖον κατὰ τὰ πάτρια. οὐχ ὡς ἐκείνου προσδεομένου . . ὅστις δὲ τιμᾷ τὸν θεόν, ὡς προσδεόμενον, οὗτος λέληθεν ἑαυτὸν δοξάζων τοῦ θεοῦ κρείττονα εἶναι».

Πέτρου Ἐπιστ. πρώτη 1, 15—18 «καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε· διότι γέγραπται "Ἅγιοι γένεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι" καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστῳ ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε» (πρβ. καὶ Ματθ. 5, 45 καὶ 48). Πορφ.

περὶ ἀποχ. ἐμψ. 2, 43, 15 «ἡμεῖς δὲ κατὰ δύναμιν οὐ δεησόμεθα ὧν οὗτοι παρέχουσιν, ἀλλ' ἔκ τε ψυχῆς ἔκ τε τῶν ἐκτὸς πᾶσαν σπουδὴν ποιούμεθα, θεῷ μὲν καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ὁμοιοῦσθαι», 1, 57 «ὥσθ' ὅσῳ ὁ πάντων πατὴρ ἀπαθέστερος καὶ καθαρώτερος καὶ αὐταρκέστατος, ἅτε πόρρω ὑλικῆς ἐμφάσεως ἱδρυμένος, τόσῳ τὸν προσιόντα αὐτῷ παντοίως καθαρόν τε καὶ ἁγνὸν εἶναι προσήκει, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ τελευτῶντα εἰς τὸ εἴσω, καθ' ἕκαστον τῶν μερῶν ἢ ὅλως τῶν προσόντων τὴν κατὰ φύσιν ἑκάστῳ ἁγνείαν ἀπονέμοντα».

Ἰακώβου 1, 27 «Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστὶν» (πρβ. καὶ Ἰωάν. 4, 23). Πορφ. περὶ ἀποχ. ἐμψ. 2, 61 «Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν καταρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής», 2, 34 «. . διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκεύομεν αὐτόν· δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τὴν αὑτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσάγειν τῷ θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὕμνον οὖσαν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν».

Ματθ. 5, 8 «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ» κτλ. Πορφ. ἀποσπ. τῶν πρὸς τὰ νοητὰ ἀφορμῶν κ. γ. σελ. 65 «. . τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον γινώσκεται, ὅτι πᾶσα γνῶσις τοῦ γνωστοῦ ὁμοίωσις».

Ἰακώβ. 4, 3 «Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ἡμῶν δαπανήσητε». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 24 «Εὐχὴ ἡ μὲν μετὰ φαύλων ἔργων ἀκάθαρτος καὶ διὰ τοῦτο ἀπρόσδεκτος ὑπὸ θεοῦ· ἡ δὲ μετὰ καλῶν ἔργων καθαρά τε ὁμοῦ καὶ εὐπρόσδεκτος» (πρβ. καὶ 12). Ἰακώβ. 1, 6 «Αἰτείτω δ' ἐν πίστει μηδὲν διακρινόμενος . . μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅτι λήψεταί τι παρὰ τοῦ Κυρίου». Πορφ. πρὸς Μάρκ. 12 «Εὐχὴ γὰρ ῥαθύμου μάταιος λόγος» καὶ 16 «Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ σιγῶν τὸν θεὸν τιμᾷ, ἄνθρωπος δὲ ἀμαθὴς καὶ εὐχόμενος καὶ θύων μιαίνει τὸ θεῖον».

Ἰακώβ. 1, 5 «Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ» κτλ Πορφ. πρὸς Μαρκ. 13 «Ταῦτα οὖν θέλε καὶ αἰτοῦ τὸν θεὸν ἃ θέλει τε καὶ ἔστιν αὐτός».

Ἰακώβ. 1, 14 «Ἕκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος» (πρβ. καὶ Ματθ. 5, 28 κέ.). Πορφ. πρὸς Μαρκ. 29 «. . μηδὲ αἰτιώμεθα τὴν σάρκα ὡς τῶν μεγάλων κακῶν αἰτίαν μηδ' εἰς τὰ πράγματα τρέπωμεν τὰς δυσφορίας, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ τὰς τούτων αἰτίας μᾶλλον ζητῶμεν καὶ ἀπορρήξαντες πᾶσαν ματαίαν τῶν ἐφημέρων ὄρεξιν καὶ ἐλπίδα ὅλοι γενώμεθα ἑαυτῶν», 17 «καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀσεβῆ καὶ δυσάρεστον ποιεῖ τῷ θεῷ, οὐχ ὑπὸ θεοῦ πάσχων κακῶς, ἀγαθοποιὸν γὰρ μόνον τὸ θεῖον, ἀλλ' ὑφ' ἑαυτοῦ διά τε ἄλλα καὶ τὴν περὶ θεοῦ κακὴν δόξαν», περὶ ἀποχ. ἐμψ. 1, 31 «ὥστε μετὰ τῶν ἔργων ἀποστατέον καὶ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπαθείας καὶ τοῦ πάθους. τί γὰρ ὄφελος τῶν ἔργων ἀφιστάμενον ταῖς αἰτίαις, ἀφ' ὧν καὶ τὰ ἔργα, προσηλῶσθαι;»

Ἰακώβ. 1, 15 «Ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον». Πορφ. περὶ ἄντρ. Νυμφ. 18 «. . πεποίηνται ἤδη τὸ μέλι καὶ θανάτου σύμβολον. διὸ καὶ μέλιτος σπονδὴν τοῖς χθονίοις ἔθυον. τὴν δὲ χολὴν ζωῆς. ἤτοι δι' ἡδονῆς αἰτιττόμενοι ἀποθνήσκειν τὸν ψυχῆς βίον, διὰ δὲ πικρίας ἀναβιώσκεσθαι». Ἰακώβ. 1, 12 «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν (πρβ. καὶ δευτέραν ἐπιστ. πρὸς Τιμόθ. 4, 8). Πορφ. περὶ ἄντρ. Νυμφ. 33 «διοικεῖται ὁ κόσμος ὑπὸ νοερᾶς φύσεως φρονήσει ἀϊδίῳ καὶ ἀειθαλεῖ ἀγόμενος. ἀφ' ἧς καὶ τὰ νικητήρια τοῖς ἀθληταῖς τοῦ βίου δίδονται καὶ τῶν πολλῶν πόνων τὸ ἄκος».

Ματθ. 5, 29 «Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. συμφέρει γάρ σοι, ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 34 «Μεγάλη οὖν παιδεία ἄρχειν τοῦ σώματος. πολλάκις κόπτουσί τινα μέρη ἐπὶ σωτηρίᾳ <τῶν λοιπῶν· σὺ δ' ἐπὶ σωτηρίᾳ> τῆς ψυχῆς ἕτοιμος ἔσο τὸ ὅλον σῶμα ἀποκόπτειν. ὧν γὰρ ἕνεκα ζῆν ἐθέλεις καὶ ἀποθανεῖν μὴ κατόκνει», καὶ 35 «Ψιλῆς δὲ ἕνεκα ἡδονῆς μηδέποτε χρήσῃ

τοῖς μέρεσι· πολλῷ γὰρ κρεῖττον τεθνάναι ἢ δι' ἀκρασίαν τὴν ψυχὴν ἀμαυρῶσαι».

Ἰακώβ. 1, 2 «Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις» κτλ. Πορφ. πρὸς Μαρκ. 7 «Ὅθεν καὶ ἔδοξε τοῖς σώφροσι τὰ ἐπίπονα τῶν ἡδέων μᾶλλον συντελεῖν εἰς ἀρετὴν καὶ τὸ μοχθεῖν ἄριστον εἶναι ἀνδρί τε ὁμοίως καὶ γυναικὶ ἢ ἐξοιδαίνειν τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς χαλωμένην», 6 «Ἐπεὶ οὐδὲ τὰ ὑψηλότερα τῶν ὀρῶν ἀκινδύνως καὶ πόνων ἄνευ ἦν ἀναβαίνειν, οὐδ' ἀπὸ τῶν μυχῶν τοῦ σώματος διὰ τῶν εἰς τὸ σῶμα καταγωγῶν, ἡδονῆς τε καὶ ῥαθυμίας, ἀνακύπτειν. διὰ γὰρ μερίμνης ἡ ὁδὸς καὶ ἀναμνήσεως τοῦ πτώματος». Πρβ. καὶ κεφ. 5 «. . ὡς οὐ διὰ ῥᾳστώνης ἡ τῶν ὄντων ἀγαθῶν κτῆσις τοῖς ἀνθρώποις περιγίνεται».

Πρώτη πρὸς Κορινθ. 3, 16 «Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (πρβ. καὶ Α'. πρὸς Κορινθ. 6, 19). Πορφ. πρὸς Μαρκ. 11 «Λέγει δὲ ὁ λόγος πάντη μὲν καὶ πάντως παρεῖναι τὸ θεῖον, νεὼν δὲ τούτῳ παρ' ἀνθρώποις καθιερῶσθαι τὴν διάνοιαν μάλιστα τοῦ σοφοῦ μόνην, τιμήν τε προσήκουσαν ἀπονέμεσθαι τῷ θεῷ ὑπὸ τοῦ μάλιστα τὸν θεὸν ἐγνωκότος· τοῦτον δὲ εἶναι εἰκότως μόνον τὸν σοφόν, ᾧ τιμητέον διὰ σοφίας τὸ θεῖον καὶ κατακοσμητέον αὐτῷ διὰ σοφίας ἐν τῇ γνώμῃ τὸ ἱερόν, ἐμψύχῳ ἀγάλματι τῷ νῷ ἐνεικονισαμένου ἀγάλλοντα», 19 «Σοὶ δέ, ὥσπερ εἴρηται, νεὼς μὲν ἔστω τοῦ θεοῦ ὁ ἐν σοὶ νοῦς».

Πρώτη Πέτρου 2, 5 «Καὶ αὐτοὶ (οἱ πιστεύοντες) ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδομεῖσθε, οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα ἅγιον». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 16 «Μόνος οὖν ἱερεὺς ὁ σοφός, μόνος θεοφιλής, μόνος εἰδὼς εὔξασθαι».

Ἰακώβ. 4, 4 «Μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες· οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστιν;» (πρβ. καὶ Ματθ. 6, 24). Πορφ. πρὸς Μαρκ. 6 «Αὐτὸ γὰρ τὸ πρᾶγμα ὡς οὐδὲν ἄλλο ἄλλῳ ἀντίκειται πράγματι, ἡδονή τε καὶ ῥαθυμία τῇ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀνόδῳ», καὶ 14 «Ἀδύνατον τὸν αὐτὸν φιλόθεόν τε εἶναι καὶ φιλήδονον [καὶ φιλοσώματον]. ὁ γὰρ φιλήδονος καὶ φιλο-

σώματος, ὁ δὲ φιλοσώματος πάντως καὶ φιλοχρήματος, ὁ δὲ φιλοχρήματος ἐξ ἀνάγκης ἄδικος, ὁ δὲ ἄδικος καὶ εἰς θεὸν καὶ εἰς πατέρας ἀνόσιος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους παράνομος».

Ἰακώβ. 4, 7 «Ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ, ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν» κτλ. Πορφ. πρὸς Μαρκ. 21 «Ὅπου δ' ἂν λήθη παρεισέλθῃ θεοῦ, τὸν κακὸν δαίμονα ἀνάγκη ἐνοικεῖν. χώρημα γὰρ ἡ ψυχή, ὥσπερ μεμάθηκας, ἢ θεῶν ἢ δαιμόνων. καὶ θεῶν μὲν συνόντων πράξῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων. ὑποδεξαμένη δὲ ψυχὴ τὸν κακὸν σύνοικον διὰ πονηρίας πάντα ἐνεργεῖ».

Ἰακώβ. 1, 19 «. . ὥστε ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι». Πορφ. πρὸς Μαρκ. 14 «. . τῇ δὲ ψυχῇ τῇ θεοφιλεῖ καὶ τῷ θεοφιλεῖ νῷ ἐν τῷ καθαρῷ σώματι ἔστωσαν καὶ πρᾶξις ἀκόλουθος καὶ λόγος, αἱρετωτέρου σοι ὄντος λίθον εἰκῇ βαλεῖν ἢ λόγον», 15 «Νόμιζε αἱρετώτερον εἶναι σιγᾶν ἢ λόγον εἰκῇ προέσθαι περὶ θεοῦ», 20 «Θεοῦ γνῶσις ποιεῖ βραχὺν λόγον».

Πρώτη πρὸς Κοριν. 1, 17 «Οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου» κτλ. 1, 20 «Ποῦ σοφός; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;» Πορφ. πρὸς Μαρκ. 17 «Θεῷ γὰρ εὐάρεστος οὔτε δόξαις ἀνθρώπων οὔτε σοφιστῶν κεναῖς φωναῖς γένοιτ' ἄν τις».

Δευτέρα πρὸς Τιμόθ. 2, 19 «Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ» (πρβ. πρὸς Γαλάτ. 4, 9, πρώτην πρὸς Κορινθ. 13, 12). Πορφ. πρὸς Μαρκ. 13 «Σοφὸς δὲ ἄνθρωπος ὀλίγοις γινωσκόμενος, εἰ δὲ βούλῃ καὶ ὑπὸ πάντων ἀγνοούμενος γινώσκεται ὑπὸ θεοῦ», 21 «Εὐγνώμονα δὲ βίον κτησάμενοι μανθάνουσι θεούς, γινώσκονταί τε γινωσκομένοις θεοῖς».

Πρὸς Ἑβραίους 13, 14 «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσιν πόλιν» κτλ. Πορφ. περὶ ἀποχ. ἐμψ. 1, 30 «. . τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμᾶς δεῖ ἐντεῦθεν, εἴπερ πρὸς τὰ ὄντως οἰκεῖα μέλλοιμεν ἐπανιέναι, ἃ μὲν ἐκ τῆς θνητῆς προσειλήφαμεν φύσεως ἀποθέσθαι πάντα μετὰ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπαθείας». Ἀρκούντως καταδείκνυται καὶ ἐκ τούτων ἡ τοῦ Πορφυρίου γνῶσις τῶν Χριστιανικῶν βιβλίων καὶ ἡ διηνεκὴς τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ μεταβολή.

Περὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἣν οὐ μόνον ὁ Εὐσέβιος καὶ Αὐγουστῖνος διασύρουσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰάμβλιχος (παρὰ Στοβ. ἐκλ. φυσ. 1, 52) ψέγει, κρίνει ὀρθότερον ὁ Εὐνάπιος γράφων τάδε ἐν β. Πορφ. 21 «φαίνεται δὲ ἀφικόμενος εἰς γῆρας βαθύ· πολλὰς γοῦν τοῖς ἤδη προπεπραγματευμένοις βιβλίοις θεωρίας ἐναντίας κατέλιπε, περὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι δοξάζειν ἢ ὅτι προϊὼν ἕτερα ἐδόξασεν». Διότι τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἦν ὁ Πορφύριος φίλος καὶ σφοδρὸς ὑπέρμαχος, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τόδε, ὅτι διελέξατο πρὸς τὸν Λογγῖνον περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνεδέθη ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, τριήμερον ὅλον οὕτως ἐρρωμένως, ὥστε πάντες πλὴν τοῦ Πλωτίνου ἔφυγον (Πορφ. β. Πλωτ. 13). Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ ἐμμονῇ ὑπερήσπισε τῆς περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίας τοῦ Λογγίνου ἐναντίον τοῦ Ἀμελίου, ὕστερον ὅμως ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀποδείξεων ἠσπάσατο τὴν γνώμην τοῦ ἀντιπάλου μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς, μεθ' ἧς πρὶν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ ὡμολόγησε τὴν ἀπάτην (πρβ. αὐτόθ. 18). Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ Πορφύριος δὲν ἀναφαίνεται καὶ παντάπασιν ἀπηλλαγμένος ἀνακριβειῶν καὶ ψευδῶν εἰδήσεων προερχομένων εἴτε ἐν γνώσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ. Ὅτι ὁ Ὠριγένης (γενν. περὶ τὸ ἔτος 185 καὶ ἀποθ. περὶ τὸ 254) ἠκροάσατο κατὰ τὸν Πορφύριον (πρβ. ἄνω σελ. 19) τοῦ Ἀμμωνίου Σάκκα (ἀποθ. τὸ 242) φαίνεται οὐχὶ ἀπίθανον (πρβ. Zeller, Phil. d. Griech. τόμ. 3, Μέρ. 2, σελ. 459, σημ. 3). Τοὐναντίον δὲ ἡ εἴδησις, καθ' ἣν οἱ γονεῖς τοῦ Ὠριγένους ἦσαν ἐθνικοὶ ἐξελέγχεται ψευδής. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἕτερος τοῦ Πορφυρίου ἰσχυρισμός, καθ' ὃν ὁ Ἀμμώνιος ἐθνικὸς τὸ πρῶτον ὢν ἀπεσκίρτησεν εἶτα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου (Ἐκκλ. ἱστορ. 6, 19, 10 «τῷ τε γὰρ Ὠριγένει τὰ τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας ἐκ προγόνων ἐσώζετο, ὡς καὶ τὰ τῆς πρόσθεν ἱστορίας ἐδήλου, τῷ τε Ἀμμωνίῳ τὰ τῆς ἐνθέου φιλοσοφίας ἀκέραια καὶ ἀδιάπτωτα καὶ μέχρις ἐσχάτης τελευτῆς, ὥς που καὶ οἱ τἀνδρὸς εἰσέτι νῦν μαρτυροῦσι πόνοι, δι' ὧν κατέλιπε συγγραμμάτων παρὰ τοῖς πλείστοις εὐδοκιμοῦντος· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ ἐπιγεγραμμένος περὶ τῆς Μωυσέως καὶ Ἰησοῦ συμφωνίας, καὶ ὅσοι ἄλλοι παρὰ τοῖς φιλο-

κάλοις εὕρηνται», πρβ. καὶ Ἱερων. Catal. script. ἐκδ. Mart., τ. 4, 2, σελ. 117), καθὰ ὑπολαμβάνει ὁ Baur (Jahrb. f. wissensch. Kritik 1837, α, σελ 678), δικαίως. Ἀναντιρρήτως ὅμως φαίνεται, ὅτι ὁ Εὐσέβιος συνέχεε, καθὰ πρῶτος εἴκασεν ὁ Tennemann (Gesch. d. Phil. τόμ. 6, σελ. 25, σημ. 7), εἶτα δὲ καὶ ἄλλοι (πρβ. Zeller, Phil. d. Gr. τόμ. 3, μέρ. 2, σελ. 450, σημ. 6 καὶ 459, σημ. 3), ὅτι ὁ Εὐσέβιος συνέχεε τὸν διδάσκαλον τοῦ Πλωτίνου καὶ ἱδρυτὴν τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ Ἀμμώνιον Σάκκαν πρὸς ὁμώνυμον Χριστιανὸν λόγιον, ὅπερ καθίσταται καὶ ἐκ τούτου πιθανόν, ὅτι ὁ Εὐσέβιος μνημονεύει τοῦ Χριστιανοῦ Ἀμμωνίου συγγράμματα καὶ δὴ θεολογικά, οἷα τὸ περὶ τῆς Μωυσέως καὶ Ἰησοῦ συμφωνίας, ἐν ᾧ ὁ Ἀμμώνιος Σάκκας κατὰ τὸν Πορφύριον (βί. Πλωτ. 3) καὶ Λογγῖνον (παρὰ Πορφυρίῳ β. Πλωτ. 20) οὐδὲν σύγγραμμα κατέλιπεν. Πλὴν τοῦ Χριστιανοῦ Ὠριγένους ἀκροατὴς καὶ διάσημος μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σάκκα ἐχρημάτισεν, ὡς γνωστόν, καὶ ἕτερος Ὠριγένης ἐθνικός, νὰ ὑπολάβωμεν δέ, ὅτι ὁ Εὐσέβιος ἐκ πλάνης ποιεῖ διδάσκαλον τοῦ Χριστιανοῦ Ὠριγένους ἀντὶ τοῦ Ἀμμωνίου Σάκκα τὸν γνωστὸν αὐτῷ ὁμώνυμον Χριστιανὸν συγγραφέα ἢ τἀνάπαλιν ὅτι ὁ Πορφύριος παρανοήσας τὴν ἀνακοινωθεῖσαν αὐτῷ εἴδησιν, καθ' ἣν ὁ Χριστιανὸς Ὠριγένης ἔσχε διδάσκαλον Ἀμμώνιόν τινα, ἀνέφερεν αὐτὴν ἀντὶ τοῦ ὁμωνύμου Χριστιανοῦ εἰς τὸν Ἀμμώνιον Σάκκαν, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει, διότι ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς ὑποθέσεως ταύτης φαίνεται λίαν παράδοξον, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον δύο ὁμώνυμοι διδάσκαλοι εἶχον μαθητὰς δύο ὁμωνυμους ἄνδρας.

Πρὶν ἢ δὲ διαπεράνωμεν ταύτην ἡμῶν τὴν πραγματείαν πρόσφορον νομίζομεν νά ἐπεξέλθωμεν κεφαλαιωδῶς τὰς ἠθικὰς τοῦ Πορφυρίου ἰδέας καὶ τὸν σκοπὸν ὃν ἐπεδίωκεν ὁ ἀνήρ.

Συνῳδὰ τῇ Σχολῇ αὐτοῦ ὑπολαμβάνει ὁ Πορφύριος ψυχὴν καὶ σῶμα ἐναντιώτατα ἀλλήλοις. Τὸ σῶμα εἶναι ἔνδυμα, ὅπερ ὀφείλομεν νὰ ἀποθώμεθα, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀγωνισώμεθα τὰ τῆς ψυχῆς Ὀλύμπια, ἔνδυμα, ὅπερ οὐ μόνον ἐνοχλεῖ, ἀλλὰ καὶ ῥυπαίνει, διότι πᾶν αἰσθητικὸν σῶμα φέρει ἀπορροίας ὑλικῶν δαι-

μόνων (π. ἀποχ. ἐμψ. 1, 31 καὶ 2, 46). Ὅσῳ μᾶλλον τρεπόμεθα πρὸς τὸ θνητὸν μέρος, τοσούτῳ μᾶλλον καθιστάμεθα ἀπρόσφοροι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀφθαρσίας (πρὸς Μαρκέλλαν 32). Ὁ ποθῶν τὸ σῶμα ἔχει ἀπεσκοτισμένον τὸν νοῦν πρὸς ὄψιν τοῦ θεοῦ (πρὸς Μ. 13), εἶναι δὲ ἀδύνατον ὁ φιλήδονος καὶ φιλοσώματος νὰ εἶναι καὶ φιλόθεος (πρὸς Μ. 14). Οὐχὶ μόνον πάθη τινὰ εἶναι αἰσχρά, ἀλλὰ πάντα τὰ κωλύοντα τὸν ἄνθρωπον τῆς εἰς τὸ νοητὸν καὶ θεῖον ἀνυψώσεως (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 41). Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ τὸ θεῖον ὀφείλει νὰ ἀποστῇ πάσης αἰσθήσεως καὶ ἀλογίας, παντὸς σωματικοῦ πόθου καὶ ἀπολαύσεως καὶ ἐν φιλοσοφικῷ ἀγῶνι νὰ λύσῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος οὐχὶ διὰ θανάτου φυσικοῦ, ἀλλὰ διὰ φιλοσοφικῆς ἀπαθείας καὶ ἕνεκα τούτου ἀπαγορεύεται ἡ αὐτοκτονία (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 38). Περὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἀπαλλαγῆς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπραγματεύσατο ὁ Πορφύριος καὶ ἐν τῷ De regressu animae, ἔνθα ἀπεφήνατο κατὰ August. Civ. Dei 10, 29: omne corpus esse fugiendum, ut anima possit beata permanere cum Deo. Διαιρῶν δὲ ὁ Πορφύριος πάσας τὰς ἀρετὰς εἰς τέσσαρας τάξεις λέγει, ὅτι ὁ ἀσκῶν τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος, ὁ ἀσκῶν τὰς καθαρτικὰς εἶναι δαιμόνιος ἢ καλὸς δαίμων, ὁ ἀσκῶν τὰς ψυχικὰς καὶ ζῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ εἶναι θεός, ὁ δὲ κεκτημένος τὰς παραδειγματικὰς εἶναι πατὴρ θεῶν. Εἰ καὶ ἡ καθαρτικὴ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἡ ὑψίστη, εἶναι ὅμως τῷ ἀνθρώπῳ ἀναγκαιοτάτη ὡς οὖσα κτητὴ ἐν τούτῳ τῷ βίῳ καὶ ἄγουσα εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀρετήν, ἥτις ὑπερβάλλει τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις, μάλιστα δὲ ἡ ὑψίστη μυστικὴ ἕνωσις μετὰ τῆς θεότητος ἦν τῷ Πορφυρίῳ πολλῷ μᾶλλον δυσεπίτευκτος, ἢ τῷ Πλωτίνῳ (πρβ. Zeller, Phil. d. Gr. 3, 2, 470 σημ. 2). Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πορφυρίου ὁ ἄνθρωπος προσομοιάζει ἀποδημήσαντι εἰς ξένην γῆν καὶ μετὰ μακρὰν αὐτόθι διαμονὴν ἐπιθυμοῦντι σφόδρα νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε. Πρὶν ὅμως ἄρξηται τῆς ἐπιστροφῆς ὀφείλει νὰ ἀποδύσηται (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 30) τὰ ξένα ἤθη, ἵνα γένηται δεκτὸς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ πατρίδι. Ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς οἴκαδε ἐπανόδου εἶναι τὸ γνῶθι σαυτὸν ἤτοι ἡ γνῶσις, ὅτι τὸ σῶμα εἶναι

ἀλλότριον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δεύτερος σταθμὸς εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἡ ἀπόθεσις παντὸς περιττοῦ, ὁ δυνατὸς περιορισμὸς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἀναποφεύκταις ἀπολαύσεσιν καὶ ἡ καταπίεσις πάντων τῶν παθῶν· ὁ ὕψιστος σταθμὸς καὶ ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀρετὴν εἶναι ἡ ἐπίτευξις τῆς ἐντελοῦς ἀπαθείας (π. Μ. 34). Οὐ μόνον αἱ παρὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ φύσιν ἀφροδίσιαι ἡδοναὶ ὑπολαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου ἄναγνοι, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ αὐταὶ αἱ ὀνειρώξεις (π. ἀποχ. ἐμψ. 4, 20, πρβ. καὶ 1, 41 τέλ.). Ὁ Πορφύριος ἔγημε μὲν προβεβηκὼς γυναῖκα, ἀλλ' ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν ἐπιστολῇ (πρὸς Μαρκέλ. 1—3. 33) οὐ μόνον ἀποκρούει πᾶσαν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν ὡς ἀφορμὴν τοῦ γάμου τούτου, ἀλλὰ καὶ φαίνεται, ὅτι παραινίσσεται ἀποχὴν πάσης συζυγικῆς εὐνῆς. Ἡ ἠθικὴ τοίνυν τοῦ Πορφυρίου ἦν ἀσκητική, διότι ἐπιτρέπων μόνον τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα πρὸς διατήρησιν τοῦ βίου καὶ τῆς ὑγιείας καταδικάζει σφόδρα τὴν ἐπίσκεψιν τῶν θεάτρων, τῶν ἱπποδρομίων, τῶν χορῶν καὶ ἄλλων τέρψεων (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 33), μάλιστα δὲ ἐν τῷ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ διὰ μακρῶν, ὅτι τῷ φιλοσόφῳ ἀπᾴδει ἡ κρεωφαγία*). Τὰ ζῷα εἶναι λογικὰ καὶ συγγενῆ τῷ ἀνθρώπῳ**), διὰ δὲ τῆς κρεωφαγίας ἐξεγείρονται καὶ ἐπιρώννυνται αἱ ὑλικαὶ ἐπιθυμίαι (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 32 κέ. καὶ 38 καὶ 46), ἡ δὲ προσέγγισις τοῖς θεοῖς κατορθοῦται μόνον διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν σωματικῶν (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 57, 2, 49). Ἀποβλέπουσι δὲ αἱ διδασκαλίαι αὗται οὐχὶ εἰς τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἰς τοὺς φιλοσόφους (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 27. 2, 3, 14, 18).

Ἐν ᾧ δὲ πρὶν ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας καὶ ἐν τῷ περὶ ἀγαλμάτων ὑπερεμάχει τῆς δημώδους θρησκείας.

---

*) Πολλοὶ τῶν φίλων τοῦ Πορφυρίου ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Πλωτίνου ἀπεχόμενοι κατ' ἀρχὰς τῆς κρεωφαγίας καὶ μεταπεσόντες εἶτα εἰς αὐτὴν παρέσχον αἰτίαν εἰς συγγραφὴν τοῦ περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, καθάπερ λέγει αὐτὸς ὁ Πορφύριος 1, 1–3.

**) Περὶ τούτου ἔπιθι μάλιστα τὸ τρίτον βιβλίον τοῦ περὶ ἀποχ. ἐμψύχων. Διὰ τὴν συγγένειαν τῶν ζῴων πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπαγορεύεται ὁ φόνος αὐτῶν πλὴν τοῦ τῶν ἀγρίων καὶ ἁρπακτικῶν. Πρβ. π. ἀπ. ἐμψ. 3, 25 καὶ 26.

ὕστερον περιελθὼν εἰς ἀντίφασιν πρὸς αὐτὴν εἶπε πρὸς Μαρκ. 17: «ἀσεβὴς οὐχ οὕτως ὁ τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν μὴ περιέπων, ὡς ὁ τὰς τῶν πολλῶν δόξας τῷ θεῷ συνάπτων» δοξάζων ὅτι οὐχὶ μακρὰς προσευχὰς καὶ θυσίας ἀπαιτεῖ τὸ θεῖον, ἀλλὰ βίον ἁγνόν, οὐχὶ ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτῷ ἀρεστή, ἀλλὰ τὰ ἔργα, ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὅτι ἀληθῆ λατρείαν ποιεῖται μόνον ὁ σοφός, ὅστις γινώσκων τὸν θεὸν καὶ ἔχων θεῖα φρονήματα (πρὸς Μ. 11, 13, 16, 17, πρὸς Ἀν. 11, περὶ ἀπ. ἐμψ. 2, 61) εἶναι ὁ μόνος ἱερεὺς καὶ ὁ μόνος θεοφιλής. Μόνον ὁ ἀσκῶν θεοφιλῆ ἔργα καὶ ἀπηλλαγμένος κενοδοξίας εἶναι ἄξιος νὰ λέγῃ περὶ θεοῦ καὶ νὰ ἀκροᾶται λόγου περὶ αὐτοῦ, μὴ γενομένου ὅμως ἐνώπιον τοῦ πλήθους (π. Μ. 15). Ἡ ἀρίστη τιμὴ τοῦ θεοῦ προσνέμεται ὑπὸ τοῦ ὁμοιοῦντος τῷ θεῷ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ (πρ. Μ. 16), ἡ ἀρίστη δὲ θυσία εἶναι ἡ προσφερομένη ἄνευ αἰσθητῶν θυμάτων καὶ ὀνομάτων, ἀλλὰ διὰ καθαρᾶς σιγῆς καὶ καθαρῶν ἐννοιῶν ἐν ἀπαθείᾳ ψυχῆς καὶ ἐν θεωρίᾳ τοῦ θεοῦ, μόνον δὲ τοῖς αὐτοῦ ἐκγόνοις καὶ νοητοῖς θεοῖς προσθετέον καὶ τὴν ἐκ τοῦ λόγου ὑμνῳδίαν (περὶ ἀπ. ἐμψ. 2, 34), εὐκτέον δὲ μόνον τὰ ἄξια θεῶν καὶ τὰ ἀγαθὰ (πρὸς Μ. 12 κέ.). Ὅτι ὁ Πορφύριος διὰ τοιούτων διδασκαλιῶν ἔμελλε νὰ προσκρούσῃ εἰς πολλὰ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας καὶ λατρείας δύναταί τις νὰ ἴδῃ ἐν τῇ πρὸς Ἀνεβὼ ἐπιστολῇν, ἥτις περιλαμβάνει ἐρωτήσεις καὶ ἀμφιβολίας, ὧν ἡ ἀπόκρισις καὶ λύσις πολλὰ πράγματα παρέσχεν τοῖς μετὰ ταῦτα Νεοπλατωνικοῖς. Τί εἶναι, ἐρωτᾷ ὁ Πορφύριος, τὸ διακρῖνον τοὺς διαφόρους θεούς, αἱ ἐνέργειαι ἢ μόνον τὰ σώματα αὐτῶν; Τί σημαίνει ἡ παραδοχὴ χθονίων καὶ ὑποχθονίων, ἀερίων καὶ ἐνυδρίων; διότι δὲν κατοικοῦσι πάντες οἱ θεοὶ ἐν οὐρανῷ; ἐὰν σωματικῶς καὶ τοπικῶς εἶναι κεχωρισμένοι, τότε πῶς δύνανται νὰ ὦσι πρὸς ἀλλήλους ὅμοιοι; Ἔχουσιν οἱ θεοὶ σῶμα καὶ πάθη καὶ αἰσθήματα, ὡς προϋποτιθέασιν αἱ ἐπικλήσεις καὶ οἱ ἐξαγνισμοί, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ποία εἶναι ἡ διαφορὰ αὐτῶν πρὸς τοὺς δαίμονας; Ἐὰν ὅμως οἱ θεοὶ εἶναι ἀσώματοι, οἱ δὲ δαίμονες ἐνσώματοι, τότε πῶς δύνανται τὰ οὐράνια σώματα νὰ ὀνομάζωνται θεοί; Πῶς δύνανται θεοὶ μέν τινες νὰ ὦσιν εὐερ-

γετικοί, ἕτεροι δὲ βλαβεροί, ἅτε τῶν θεῶν ὄντων δοτήρων μόνον τῶν καλῶν; Τί συνάπτει τοὺς ὁρατοὺς θεοὺς τοῖς ἀοράτοις; τί διακρίνει τοὺς δαίμονας ἀμφοτέρων, τί τὰς ψυχὰς καὶ τοὺς ἥρωας τῶν δαιμόνων; Ποῖα εἶναι τὰ τεκμήρια, ἐν οἷς γινώσκονται αἱ ἐμφανίσεις τῶν θεῶν, τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν δαιμόνων, τῶν ἀνωτέρων πνευμάτων, τῶν ψυχῶν (πρβ. μάλιστα 2—10); Ἐν τίνι ἔγκειται ἡ οὐσία τῆς προφητείας, πῶς δὲ ὀφείλομεν νὰ ἐξηγώμεθα τὰ προφητικὰ ὀνείρατα καὶ τὰς προφητικὰς ὀπτασίας; Ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ θεότης πρὸς τὴν μαντικήν; ἐμφανίζονται ἀληθῶς ἡ θεότης καὶ οἱ δαίμονες ἢ μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν; Κατάγεται ἡ γνῶσις τοῦ μέλλοντος ἐκ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἢ ἐκ τῆς θεότητος; δὲν συνηγορεῖ τῇ πρώτῃ ἐκδοχῇ, ὅτι μόνον φύσεις τινὲς προφητεύουσιν; εἶναι αἱ προφητεῖαι ἀποτέλεσμα ὁμοιοπαθείας, συναπτούσης τὰ μέρη τοῦ κόσμου πρὸς ἄλληλα, ἢ ἔχουσιν δίκαιον οἱ ἀνάγοντες αὐτὰς εἰς τὴν ἀπάτην κατωτέρων δαιμόνων (12—26); Πῶς εἶναι δυνατὸν ἀνώτεραι δυνάμεις νὰ ὑπακούωσι τοῖς κελεύσμασιν τῶν ἀνθρώπων συνεργοῦσαι εἰς ἀδίκους καὶ ἀνάγνους πράξεις καὶ ἀρεσκόμεναι αἵματι καὶ θυσίαις; πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαναγκάζωνται δι' ἀπειλῶν παιδαριωδῶν καὶ ἀλαζόνων ψευδολογιῶν ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες; Διὰ τί ὀνόματα οὐδὲν σημαίνοντα καὶ ὅλως βάρβαρα καὶ ἔκφυλα ὑπολαμβάνονται ἐν ταῖς γοητείαις προσφορώτερα τῶν ἑλληνικῶν, ὡς ἐὰν εἶχον καὶ οἱ θεοὶ τὰς ἑαυτῶν γλώσσας; (27—34). Εἶτα τί εἶναι ἡ ἀστρολογία; ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀστέρα, ὑφ' ὃν ἐγεννήθη; (36—41). Ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἴδιον δαίμονα ἢ ὁ δαίμων αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ νοῦς; (42—45). Εἶναι ἡ θεουργικὴ καὶ μαντικὴ ἡ ἀληθὴς ὁδὸς πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ εἶναι φαντασία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπατηλὴ ἰδέα; (46—49).

Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ Πορφύριος καίπερ πολλὰς γυμνότητας τῆς δημώδους θρησκείας ἀποκαλύψας, ἀλλ' ὅμως νὰ ἀποστῇ αὐτῆς ἐντελῶς δὲν δύναται. Πλὴν τοῦ ὑψίστου θεοῦ λατρευέτω κατὰ τὸν Πορφύριον ὁ ἄνθρωπος τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, τοὺς ὁρατοὺς θεοὺς καὶ τοὺς δαίμονας, καὶ τῷ μὲν ὑψίστῳ θεῷ

προσφερέτω ἁγνὰ διανοήματα, τοῖς δὲ νοητοῖς θεοῖς καὶ λέξεις, τῷ δὲ κόσμῳ καὶ τοῖς λοιποῖς θεοῖς εὐχὰς καὶ ἀναιμάκτους θυσίας (π. ἀπ. ἐμψ. 2, 34, 37 καὶ ἄνω σελ. 63). Πολὺς δὲ εἶναι ὁ Πορφύριος ἐν τῇ δαιμονολογίᾳ αὐτοῦ διακρίνων διαφόρους τάξεις δαιμόνων, οἵτινες ὄντες ψυχαὶ οἰκοῦσιν ὑπὸ τὴν σελήνην ἔχοντες ἀερώδη καὶ μέτοχα πάθους καὶ φθορᾶς σώματα, ὁτὲ μέν ὁρατά, ὁτὲ δὲ ἀόρατα. Οἱ χείρονες τῶν δαιμόνων μεταβάλλουσι καὶ μορφὴν (π. ἀπ. ἐμψ. 37, 39, Πρόκλ. εἰς Τίμ. 142[D]). Μόνον δὲ μέρος τῶν δαιμόνων εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθοποιόν, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι κακοὶ καὶ βλαβεροί· οἱ καλοὶ ἄρχουσι τῆς ὕλης, ἧπέρ εἰσιν συνημμένοι, οἱ δὲ κακοὶ ἄρχονται ὑπὸ τῆς ὕλης· οἱ καλοὶ ἔχουσιν εὔρυθμα, οἱ δὲ κακοὶ ἄρρυθμα σώματα (π. ἀποχ. 2, 38, πρὸς Μ. 16, 19, 21). Περὶ τῶν δύο τούτων τάξεων τῶν δαιμόνων λέγει πολλὰ τὰ μυθώδη. Οἱ ἀγαθοὶ δαίμονες κυβερνῶσι μείζονα ἢ μικρότερα μέρη τοῦ κόσμου· οἱ μὲν ἔχουσι τὴν ἐποπτείαν ὡρισμένου εἴδους ζῴων, ἢ καρπῶν, ἢ τῶν ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, οἱ δὲ εἶναι ἐπόπται τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τῆς γυμναστικῆς, τῆς ἰατρικῆς, ἢ μεσῖται διακομίζοντες τοῖς ἀνθρώποις τὰς θείας ἀποκαλύψεις καὶ τοῖς θεοῖς τὰς ἀνθρωπίνας εὐχάς. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις παραδέχεται ὁ φιλόσοφος προστάτας δαίμονας ἑκάστου ἀνθρώπου, ἑκάστης πόλεως καὶ ἑκάστης χώρας (π. ἀπ. ἐμψ. 1, 38 καὶ Εὐσεβ. προπ. Εὐαγ. 5, 6). Ἐν τοῖς ὀνόμασιν τῶν ἀγαθῶν δαιμόνων εὕρηνται καὶ τὰ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων (ἐπ. π. Ἀν. ἀρ. 10, 16 καὶ Πρόκλ. εἰς Τίμ. 47[A] κἑ.). Κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον Civ. Dei 10, 9 aeria esse loca daemonum, aetheria vel empyrea disserens angelorum ἤτοι ἐκάλει ἀγγέλους τὰ πνεύματα τὰ κατοικοῦντα ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἀστέρων, τὰ δὲ ἐν τῷ ὑπὸ τὴν σελήνην ἀέρι δαίμονας. Καὶ συνεβούλευε μὲν κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον (αὐτόθι) νὰ ποιήσῃ ἕκαστος ἕνα δαίμονα ὡς φίλον, quo subvectante vel paululum possit elevari a terra quisque post mortem, ἀλλ' ὅμως εὐθὺς ἐπάγει aliam viam esse ad angelorum superna consortia, περὶ ὧν ἀναγινώσκονται τάδε κεφ. 26: angelos quippe alios esse dicit, qui deorsum descendentes ho-

minibus theurgicis divina pronuntient; alios autem qui in terris ea quae Patris sunt et altitudinem eius profunditatemque declarent. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κακῶν δαιμόνων ἀποπλανᾶται ὁ Πορφύριος μέχρι τῶν χθαμαλωτάτων στρωμάτων τῆς δημώδους δεισιδαιμονίας ἐξεικονίζων αὐτοὺς ὡς βίαια καὶ ἐπίβουλα ὄντα, ἅτινα ἐμποιοῦσι τοῖς ἀνθρώποις πᾶν κακόν, ἐνεδρεύουσι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸν γήϊνον βίον, ἐξεγείρουσι κακὰς ἐπιθυμίας καὶ ψευδεῖς δόξας, ἀπεργάζονται λοιμούς, σεισμοὺς καὶ ἀκαρπίαν, προσλαμβάνοντα μορφὰς ζῴων ἐπιτίθενται τῷ ἀνθρώπῳ, εἰσδυόμενα δὲ ἐν ταῖς ἀκαθάρτοις τροφαῖς κρέατος καὶ αἵματος εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐμποιοῦσιν αὐτῷ ταραχὰς (π. ἀπ. 2, 38—40, 46 καὶ Εὐσεβ. προπ. εὐαγ. 4, 23). Ὁ Πορφύριος φαίνεται ὅτι ἠρύσατο ταῦτα καὶ ἐν γένει πᾶσαν τὴν δαιμονολογίαν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐθνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς δημώδους δεισιδαιμονίας. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς κατωτέρω ῥηθησομένης αὐτοῦ γνώμης περὶ τῆς ψευδοῦς θρησκείας, ἐκ τῆς συμφωνίας τῆς δαιμονολογίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰουδαϊκην, καὶ ἐκ τῶν λέξεων ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ ἐκ τῆς παρὰ Πρόκλῳ εἰς Τίμ. 9^D Φιλωνείου ῥήσεως, δυνάμεις δορυφοροῦσαι. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Περσῶν καὶ Ἰουδαίων τάσσει ὁμοῦ πάντας τοὺς κακοὺς δαίμονας ὑπὸ ἕνα ἄρχοντα ἐν τῷ κάτω κόσμῳ, ἔνθα βασανίζουσι τοὺς ἀσεβεῖς ἅμα δὲ καὶ ἑαυτούς, ἑπόμενος δὲ τῷ ἑλληνικῷ μύθῳ λέγει ἄρχοντα αὐτῶν τὸν Πλούτωνα ἢ Σέραπιν, τοὺς δὲ Τιτᾶνας ὑπολαμβάνει κακοὺς δαίμονας, οἵτινες ἐν Ἅιδου κολάζονται. Σημειωτέον δέ, ὅτι, ἐὰν ὁ Πορφύριος τὸν ἄρχοντα τῶν κακῶν δαιμόνων ἐν Ἅιδου διανοεῖται ἐπίσης κακόν, δὲν εἶναι δῆλον. Τὸ παρ' Εὐσεβίῳ προπ. Εὐαγ. 4, 23 ἀπόσπασμα εἰλημμένον ἐκ τοῦ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ὀνομάζει τὸν Σέραπιν καὶ τὴν Ἑκάτην ὡς προεστῶτας τῶν κακῶν δαιμόνων. Ὁ Σέραπις ὅμως καὶ ἡ Ἑκάτη ἦσαν τότε ἀνώτεροι θεοί, οὓς ὁ Πορφύριος δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολάβῃ ὡς κακὰ ὄντα. Τοὐναντίον δὲ π. ἀπ. ἐμψ. 2, 41 κέ. λέγει ὅτι ὁ διὰ μαγείας ποιῶν κακὸν ἐπικαλείσθω τοὺς κακοὺς

δαίμονας καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῶν, διότι ἐκ τούτων προέρχονται ἐπιθυμίαι παντοειδεῖς, μάλιστα δὲ ἡ ἀπάτη «τὸ γὰρ ψεῦδος τούτοις οἰκεῖον. βούλονται γὰρ εἶναι θεοὶ καὶ ἡ προεστῶσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖν θεὸς εἶναι ὁ μέγιστος». Τὴν ἀντίφασιν ταύτην δύναταί τις νὰ ἐξηγήσηται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Πορφύριος ἐν τῷ περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας ἀντείχετο πιστῶς τῶν ἑλληνικῶν ἰδεῶν, ὕστερον ὅμως ἀποστὰς αὐτῶν μᾶλλον παρεδέξατο πολλὰ τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ χριστιανικῆς διδασκαλίας. Βλαβερὸν δὲ ἔργον τῶν κακῶν δαιμόνων εἶναι κατὰ τὸν Πορφύριον καὶ ἡ καταδολίευσις τῆς θρησκείας καὶ τῆς τοῦ θείου λατρείας, διότι οἱ κακοὶ δαίμονες παρήγαγον τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δόξαν, καθ' ἣν οὐ μόνον ἀγαθά, ἀλλὰ καὶ κακὰ προέρχονται ἐκ τῶν θεῶν, ὧν ἕνεκα ἐξιλάσκεται ἡ ὀργὴ αὐτῶν διὰ θυσιῶν καὶ εὐχῶν. Οἱ κακοὶ δαίμονες εἰσήγαγον τὰς θυσίας ζῴων καὶ ἐδημιούργησαν τὴν γοητείαν, τὴν ὑπηρετοῦσαν συνήθως ὑλικοῖς καὶ φιλαύτοις σκοποῖς, παρίστανται δὲ ὡς θεοὶ τρεφόμενοι ἐκ τῆς κνίσσης (π. ἀποχ. 2, 40—42, 58) καὶ ἐνὶ λόγῳ εἶναι ὑπεύθυνοι παντός, ὅπερ ἐκ τῶν Πολυθεϊστικῶν θρησκειῶν δὲν δύναται νὰ προσαρμόσῃ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ ἰδέας. Ἑτέρωθεν ὅμως μᾶλλον ἐρρωμένως ὑπερεμάχει ὁ Πορφύριος τοῦ Πολυθεϊσμοῦ, ᾧπερ ὡς τοιούτῳ οὐδαμῶς προσέκρουον οἱ Νεοπλατωνικοί. Ὡσαύτως οὐδαμῶς προσέκρουσεν ὁ Πορφύριος εἰς τὰς δεισιδαίμονας ἰδέας, ὧν ἔγεμεν ἡ δημώδης θρησκεία, ὁ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γραφεὶς βίος τοῦ Πυθαγόρου μηνύει ἀρκούντως, ὅτι ἀπεδέχετο καὶ τὸ παραδοξότατον, ἐὰν συνῇδε τῷ σκοπῷ αὐτοῦ. Μόνον τοὺς ἀνηθίκους μύθους, τὰς θυσίας ζῴων καὶ τὴν πρὸς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς κατάχρησιν τῆς θρησκείας ὡς γοητείας, τὴν σύγχυσιν τοῦ θείου πρὸς τὸ δαιμόνιον, τοῦ ὑπερφυοῦς πρὸς τὸ φυσικόν, καὶ ἑνὶ λόγῳ τὸ ἀνάξιον καὶ εὐτελὲς εἶναι ἐν τῇ δημώδει θρησκείᾳ, ὅπερ κατακρίνει. Ἡ πολύπλοκος δαιμονολογία παρέχει αὐτῷ μέσα πρὸς χωρισμὸν τῶν ἀτόπων παραφυάδων ἀπὸ τῆς θρησκείας, παρὰ πᾶσαν δὲ τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς πολλὰς ἰδέας καὶ ἔθιμα τῆς κρατούσης θρησκείας, ἅτινα, ὡς εἴρηται, ὑπολαμβάνει παρείσακτα, ὑπερμαχεῖ αὐτῆς κρατερῶς

κατὰ παντὸς νεωτερισμοῦ μὴ προτιθέμενος ἀνατροπήν, ἀλλ' ἐξάγνισιν τοῦ ἐθνισμοῦ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τῶν Πυθαγορείων. Ὡς λάτρις τῆς μαντικῆς ἐφάνη ὁ Πορφύριος ἐν τῇ τῶν χρησμῶν συλλογῇ, ἐξ ἧς, ὡς εἴρηται, ἀνέμενεν ὠφέλειαν εἴς τε τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ σώματος (Εὐσεβ. προπ. εὐαγ. 4, 7, 8), παραδεχόμενος τὸ μὲν ὅτι οἱ καλοὶ δαίμονες παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις νουθεσίας καὶ συμβουλὰς ἐμφανιζόμενοι ἐν διαφόροις μορφαῖς (π. ἀπ. ἐμψ. 2, 41, 53), τὸ δὲ ὅτι αἱ ψυχαὶ ζῴων τινῶν ἔχουσι προφητικὴν δύναμιν (αὐτόθι 2, 48, 51). Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁ Πορφύριος, ὥσπερ πάντες οὗτοι οἱ τοῖς θαύμασι πιστεύοντες φιλόσοφοι, θέλων νὰ ἑρμηνεύσῃ τρόπον τινά τὰ ἀνερμήνευτα καὶ συγκλώσῃ τὰ ἀσύγκλωστα λέγει ὅτι οἱ θεοὶ ἢ οἱ δαίμονες ἀναγινώσκουσι τὰ μέλλοντα ἐν τοῖς ἄστροις καὶ ἕνεκα τούτου πολλάκις πλανῶνται. διότι ἀναγνώσκουσι τὴν οὐρανίαν γραφὴν ἐσφαλμένως (Εὐσεβ. προπ. Εὐαγ. 6, 1 κέ. καὶ 5). Διὰ τοιούτων ὅμως δοξασιῶν περιπίπτει ὁ Πορφύριος εἰς τὴν ἀστρολογικὴν δεισιδαιμονίαν, ἥπερ πιστεύει πολλῷ μᾶλλον τοῦ Πλωτίνου (Στοβ. Εκλ. 2, 386 κέ). Σὺν τῇ μαντικῇ συνίστησιν καὶ τὴν μαγείαν, ἣν διακρίνων τῆς γοητείας ὑπολαμβάνει δοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ τῶν θεῶν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς εἱμαρμένης δι' ἐξιλασμῶν (Εὐσεβ. προπ. εὐαγ. 6, 4, 2). Ἐπίσης πιστεύει, ὅτι διὰ τῆς θεουργίας δύνανται νὰ καταβιβάζωνται τοῖς ἀνθρώποις πνεύματα ἀνώτερα, ὥσπερ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου καὶ νὰ ἐμποδίζωνται. Πρβ. August. de civ. Dei 10, 9: ipsamque theurgiam, quam velut conciliatricem angelorum Deorumque commendat, apud tales agere potestates negare non potuit, quae vel ipsae invideant purgationi animae vel artibus serviant invidorum. Ἐνταῦθα δὲ κατωτέρω ὁ Πορφύριος διηγεῖται περὶ ἑνὸς Χαλδαίου ὀδυρομένου, ὅτι ἰσχυρός τις γόης δήσας ἐκώλυσεν τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις νὰ ἐμφανισθῶσιν αὐτῷ πρὸς ἐξαγνισμὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐπιλέγων: theurgiam esse tam boni conficiendi quam mali et apud Deos et apud homines disciplinam, pati etiam Deos κτλ. Ἀλλ' ὅμως μόνον καταχρηστικῶς δύνανται νὰ κληθῶσι θεοὶ τοιαῦτα πά-

θεσι ἐνεχόμενα ὄντα καὶ οὕτω διακρίνει καὶ ὁ Πορφύριος (August. de civ. dei 10, 26, πρβ. καὶ σελ. 65) τὰ τοῖς θεουργοῖς φαινόμενα πνεύματα ἀπὸ τῶν ἀνωτέρας τάξεως ἀγγέλων. Ἐὰν δὲ προσέτι ὁμολογῇ, ὅτι αἱ θεουργικαὶ τέχναι καὶ τελεταὶ οὐδεμίαν ῥοπὴν ἔχουσιν ἐπὶ τὸ πνευματικὸν ἡμῶν μέρος οὐδὲ δύνανται νὰ συνάψωσιν ἡμᾶς πρὸς τὰς ὑψίστας θεότητας, οὐδὲν ἧττον ὅμως νομίζει, ὅτι διὰ τῶν θεουργικῶν τελετῶν προπαρασκευάζεται τὸ ὑλικὸν μέρος τῆς ψυχῆς εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς δαίμονας καὶ ἀγγέλους καὶ δὴ καὶ θεοὺς κατωτέρας τάξεως. Πρβ. August. de civit. Dei 10, 9: nam et Porphyrius quasi purgationem animae per theurgiam, cunctanter tamen et pudibunda quodammodo disputatione promittit; reversionem vero ad Deum hanc artem praestare cuiquam negat .. nunc enim hanc artem tamquam et in ipsa actione periculosam et legibus prohibitam cavendam monet: nunc autem velut eius laudatoribus cedens, utilem dicit esse mundandae parti animae, non quidem intellectuali, qua rerum intelligibilium percipitur veritas nullas habentium similitudines corporum; sed spiritali (πνευματικὸς), qua corporalium rerum capiuntur imagines. Hanc enim dicit per quasdam consecrationes theurgicas, quas teletas vocant idoneum fieri atque aptam susceptioni spirituum et angelorum et ad videndos Deos (δηλαδὴ θεοὺς κατωτέρους, οἷον τὰ πνεύματα τῶν ἀστέρων, ἐφ' ὧν ἐπενεργεῖ ἡ θεουργία καὶ κατὰ κεφ. 23 καὶ 27), ex quibus tamen theurgicis teletis fatetur intellectuali animae nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum et perspicienda ea quae vere sunt. Ὡς εἴρηται δέ, τὸν ἐξαναγκασμὸν τῶν δαιμόνων δι' ἀνθρωπίνων ἐπικλήσεων (πρβ. Εὐσεβ. προπ. Εὐαγ. 5, 8 καὶ 6, 5, ἔνθα λέγεται ὅτι οἱ θεοὶ ἀκουσίως παρίστανται ταῖς θυσίαις) παραδέχεται ὁ Πορφύριος ἀποκλείων αὐτὸν μόνον ἀπὸ τῶν ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ θεῶν. Καὶ ἔθιμα δέ, ἅτινα καθ' ἑαυτὰ ἀπορρίπτει, ἐπιδοκιμάζει ἐν τῇ δημοσίᾳ λατρείᾳ λέγων, ὅτι αἱ πόλεις ἐξιλάσκουσι τοὺς κακοὺς δαίμονας διὰ θυσιῶν καὶ ἐρωτῶσι τὰ σπλαγχνα τῶν ζῴων, διότι

πρόκειται περὶ ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν. Μόνον ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν σοφῶν καὶ ἐναρέτων ὀφείλει νὰ ἀπέχηται τοιούτων πραγμάτων, διότι δὲν συνᾴδει αὐτοῖς νὰ ἐπιδιώκωσι τὰ ἐξωτερικὰ καὶ διότι οἱ κακοὶ δαίμονες οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἁγνῶν ψυχῶν π. ἀπ. ἐμψ. 2, 43, August civ. Dei 10, 21).

Ὅθεν ἐν τῇ τοῦ πολυθεϊσμοῦ μεταρρυθμίσει, ἣν ἐπόθει ὁ Πορφύριος, δὲν περιελαμβάνετο ἡ μεταβολὴ καὶ ἀνακαίνισις τῆς δημώδους θρησκείας, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀτομικὴ καὶ ἁγνοτέρα θρησκεία τοῦ φιλοσόφου. Περὶ τῆς δημοσίας τοῦ θεοῦ λατρείας ἔλεγεν ὁ Πορφύριος ὅτι ἕκαστος ὤφειλε νὰ λατρεύῃ αὐτὸν κατὰ τὰ πάτρια (π. Μαρκ. 18). Θρησκευτικὴν παλιγγενεσίαν, οἵαν ἐπήνεγκεν ὁ Χριστιανισμός, ἀπεστρέφετο. Τοὐναντίον ἀναγνωρίζων ὁ Πορφύριος πᾶσαν ἐθνικὴν θρησκείαν οὐδεμίαν διάκρισιν ποιεῖται μεταξὺ ἑλληνικῆς καὶ βαρβάρου, εἰ καὶ μείζονα συμπάθειαν αἰσθάνεται πρὸς τὴν βαθυτέραν καὶ φιλοσοφικωτέραν ἀντίληψιν τῆς θρησκείας. Ἐπαινεῖ τοὺς Ἰουδαίους ὡς λάτρεις τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ (August. de civ. Dei 19, 23, πρβ. Lactant. de ira Dei c. 23 σελ. 217 Bip.), ἐξυμνεῖ τοὺς Αἰγυπτίους ἱερεῖς (περὶ ἀποχ. ἐμψ. 4, 11), ἐπικαλεῖται τὴν μαρτυρίαν τῶν Βραχμάνων, τῶν Μάγων καὶ Χαλδαίων (Πρόκλ. εἰς Τίμ. 64^{B} κέ., περὶ ἀπ. ἐμψ. 4, 17) γράψας κατὰ τὸν Σουίδαν καὶ τέσσαρα βιβλία περὶ τῆς φιλοσοφίας Ἰουλιανοῦ τοῦ Χαλδαίου. Ὡς πρὸς ἑαυτὸν περὶ πολλοῦ ποιεῖται μόνον ἐκείνην τὴν πνευματικὴν εὐσέβειαν, ἣν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν ἐκτεθειμένην, τὴν δὲ θετὴν θρησκείαν ὑπολαμβάνει μὲν ὡς ἔχουσαν λόγον ὑπάρξεως παρὰ τῷ λαῷ, ἀλλ' ἀποφαίνει αὐτὴν ὡς ὑποδεέστερον τύπον τοῦ θρησκευτικοῦ βίου. Παρὰ τῷ Πορφυρίῳ ὑπερισχύει ἔτι τοῦ θεολογικοῦ στοιχείου πολλῷ μᾶλλον τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τοῦ Πλωτίνου, τὸ πρῶτον δὲ διὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πορφυρίου, τοῦ ἐκ τῆς ἐν Κοίλῃ Συρίᾳ κειμένης Χαλκίδος καταγομένου καὶ Συριακὸν ὄνομα φέροντος Ἰαμβλίχου, προσέλαβεν ἡ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία κυρίως θεολογικὸν χαρακτῆρα.

Αἱ προσβολαὶ τοῦ Πορφυρίου κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὰ πενιχρὰ ἀποσπάσματα τῶν κατὰ Χριστιανῶν αὐτοῦ βιβλίων

ἀποτελοῦσιν πιστὰ μαρτύρια καὶ οἱονεὶ φωτογραφικὴν ἐξεικόνισιν τοῦ μεγάλου πολέμου, ὃν ἀνέλαβε ὁ ἐπὶ τῆς πτωχείας μὲν καὶ ἐρημίας, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς ἁγνῆς καρδίας καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐρειδόμενος Χριστιανισμὸς πρὸς τὰς καταπιπτούσας θρησκείας τοῦ ἐθνισμοῦ μετὰ τῶν δαιμονολογιῶν, τῶν σημιτικῶν ἀγυρτιῶν καὶ τεχνικῶν ἐπισκευῶν αὐτῶν. Λίαν παράδοξον ὅμως ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἀπιστία οὐδὲν προήνεγκεν κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου νέον, ὅπερ δὲν ἔχει τὸ ἀνάλογον ἐν τοῖς πολεμίοις τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ δὲ ἀνθρώπινος ὀρθολογισμὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τούτων πολεμίων μέχρι τοῦ Strauss καὶ Renan (πρβ. καὶ Keim, Geschichte Jesu τόμ. 3, σελ. 577) διαμένει ἀεὶ σοφὸς καὶ λεπτολόγος. Ἡ πολεμικὴ τῶν ἐθνικῶν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὅσῳ μᾶλλον ἀλαζὼν καί βεβαία περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς νίκης παρέρχεται, τοσούτῳ μᾶλλον πιστοῦται τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἐπ. π. Κορινθ. Α΄. 1, 20—21 «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;» Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὅ τε Κέλσος καὶ ὁ Πορφύριος, ὅ τε Ἱεροκλῆς καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἀπὸ κατηγόρων τῆς ἀληθείας ἐγένοντο συνήγοροι αὐτῆς, οὐχὶ δὲ οἱ Χριστιανοὶ ἀπολογηταὶ ἀνέτρεψαν αὐτούς, ἀλλ' ἡ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ ἐκδηλουμένη θεία χάρις καὶ ἀλήθεια διεπέρανε τὸ ἔργον τῆς ἀνασκευῆς. Ἐν ποίᾳ δὲ παραδόξῳ διπλῇ μορφῇ ἐμφανίζεται ἡμῖν ἡ εἰκὼν τοῦ θεοσόφου Νεοπλατωνικοῦ Πορφυρίου, ὅστις ἵσταται ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἐθνισμοῦ, ὅστις ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ πιθανῶς ἐκαθέσθη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἀλεξανδρέως Ὠριγένους, ὕστερον δὲ ἀνδρωθεὶς καὶ περιπεσὼν εἰς σκυθρωπὴν μισανθρωπίαν καὶ αὐτοκτόνον μελαγχολίαν ἐξεδήλωσε τὸ κατὰ Χριστιανῶν κοχλάζον αὐτοῦ μῖσος ἐν τῷ ἀκολαστάτῳ καὶ δριμυτάτῳ πάντων τῶν ἀντιχριστιανικῶν βιβλίων καὶ τέλος λαβὼν σύζυγον τὴν Μαρκέλλαν ἀναγνωρίζει τὸν σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ θέᾳ καὶ κοινωνίᾳ

μετὰ τοῦ θεοῦ, τὴν δὲ εἰς τοῦτο ἄγουσαν ὁδὸν ἀνευρίσκει ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ ἐν τῷ καθαρῷ βίῳ, ἐν τῇ πίστει, τῇ ἀληθείᾳ, τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ ἐλπίδι; Ἀναντιρρήτως καὶ ἐν τοιαύταις διδασκαλίαις ὁ Πορφύριος κατ' Αὐγουστῖνον εἰπεῖν tumore vanae scientiae inflatus ἵστατο λίαν μακρὰν τῆς saluberrima humilitas Christi καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπονοήσῃ ὅτι ὁ δυσμενέστατος τῶν Χριστιανῶν πολέμιος περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου αὐτοῦ ἀνεφώνησε τὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ Νενίκηκας Γαλιλαῖε. Ἀλλ' ὅμως ἐὰν παραβάλωμεν τὸν Πορφύριον τοῦ ἔτους 270, τὸν συγγραφέα τῶν 15 κατὰ Χριστιανῶν βιβλίων, πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς πρὸς Μαρκέλλαν Ἐπιστολῆς, συνδιαλλακτικῶς πως ἀποχωριζόμεθα τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἴπερ τις ἄλλος ἐκπροσωπεῖ τὸν κοσμοϊστορικὸν ἀγῶνα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἐθνισμοῦ, κατέχων δὲ ἐκλεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι αὐτῶν οὐ μόνον ἐκφέρει πολλαχοῦ χριστιανικὰς ἰδέας, ἀλλὰ καὶ καταδικάζει πολλὰ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας καὶ διὰ ταῦτα οὐχὶ ἀπροσφυῶς λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Θεοδώρητος ἐν Ἑλλ. παθ. θεραπ. λόγ. 3 περὶ ἀγγέλων. «Καὶ ἔοικεν ἀτεχνῶς τοῦτο τὸ θαῦμα τῷ τοῦ γενναίου Σαμψὼν (ἔπιθι Κριτ. 14, 14) προβλήματι· "ἐκ στόματος ἐσθίοντος ἐξῆλθε βρῶσις καὶ ἐξ ἰσχυροῦ γλυκύ". Ταῦτα γὰρ δὴ κατὰ τοῦ ψεύδους ὑπὸ τοῦ ξυνηγόρου ξυνεγράφη τοῦ ψεύδους· καὶ ὁ τῆς ἀληθείας κατήγορος ἄκων ὤφθη τῆς ἀληθείας ξυνήγορος. Ὁ γὰρ τοῦ Βαλαὰμ (ἔπιθι Ἀριθμ. 23 κέ.) τοῦ μάντεως τὴν γλῶτταν ἐπαράσασθαι βουλομένην εὐλογίαν ὠδῖναι καταναγκάσας, οὗτος δῆτα καὶ τοῦδε τὴν γλῶτταν κατὰ τῆς ἀληθείας λυττῶσαν καὶ ᾄττουσαν κατὰ τοῦ ψεύδους ἄκουσαν μετατέθεικεν».

Τύποις Bär & Hermann ἐν Λειψίᾳ.